LAISVĖ

GRUODIS
1983

Prof. dr. A. Štromas
NAUJOS TENDENCIJOS BEI KRYPTYS SOVIETŲ SĄJUNGOS POLITIKOJE

Juozas Kojelis
NEPALENKIAMI PEČIAI

Balys Gaidžiūnas
SUSIMEZGĘ RYŠIAI ŠVIESIU SPINDULIU TEBEŠVIEČIA

PABALTIEČIAI WASHINGTONE

VLIKO SUKAKTUVINIS SEIMAS

V. Rociūnas
STUDIJŲ IR POILSIO SAVAITĖ DAINAVOJE

Prof. dr. V. J. Bieliauskas
ŠEIMA LIETUVOJE IR IŠEIVIJOJE

Vytautas Volertas
KAD LIKTUMĖM TEISIAIS LAIKE
Vedamasis

Nr. 89 (126)

LIETUVIŲ FRONTO BIČIULIŲ TARYBA

P. Algis Raulinaitis, Tarybos prezidiumo pirmininkas,
1501 Riverside Drive
Burbank, CA. 91506, USA

Edmundas Arbas, Tarybos prezidiumo sekretorius,
306-22nd Street
Santa Monica, CA 90402, USA

Dr. Zigmas Brinkis, Tarybos prezidiumo narys, Los Angeles, CA.

Juozas Kojelis, Tarybos prezidiumo narys, Santa Monika, CA.

Dr. Kazys Ambrozaitis, Dunes Acres, Chesterton, Ind.

Vytautas Aušrotas, Weston, Ont. Kanada

Juozas Ardys, Fairview, Penn.

Kęstutis Ivinskis, Europos LFB pirm., Bonn, Vakarų Vokietija

Alina Grinienė, Muenchen, Vokietija

Dr. Petras Kisielius, Cicero, Ill.

Balys Raugas, JAV ir Kanados LFB centro valdybos pirmininkas,
415 Main St., Delran, N.J. 08075

Vacys Rociūnas, "Į Laisvę" red., Independence, Ohio

Antanas Sabalis, Woodhaven, New York

●

Rankraščiai, nuotraukos ir knygos siunčiamos redaktoriaus adresu: 7328 Midland Road, Independence, Ohio, 44131

Užsakymus ir prenumeratos mokestį siųsti administracijos adresu: Jonas Prakapas, 14 Thelma Dr., Bakersfield, CA 93305

Metinė prenumerata: Australijoje, Jungtinėse Valstybėse ir Kanadoje — $7.00, kitur — $5.00.

Straipsniai, autoriaus pasirašyti pavarde, slapyvardžiu ar inicialais, nebūtinai reiškia ir redakcijos nuomonę.

Spaudžia TĖVŲ PRANCIŠKONŲ spaustuvė, 341 Highland Blvd., Brooklyn, N.Y. 11207

Į LAISVĘ

Nr. 89 (126)
1983 GRUODIS
"AUŠROS" METAI

POLITIKOS ŽURNALAS

TURINYS

Prof. dr. A. Štromas: Naujos tendencijos bei kryptys Sovietų Sąjungos politikoje 2
Juozas Kojelis: Nepalenkiami pečiai 15
Balys Gaidžiūnas: Susimezgę ryšiai šviesiu spinduliu tebešviečia 25
V. Rociūnas: "Kad daug dienų tave lydėtų . . ." 35
T. Brazaitis: Demonstracijos Lietuvos laisvei 38
Prezidento proklamacija 40
Pabaltiečiai Washingtone 42
Vliko sukaktuvinis seimas 46
Nauji leidiniai 48
V. Rociūnas: Studijų ir poilsio dienos Dainavoje 50
LFB konferencijos išvados 61
Prof. dr. V. J. Bieliauskas: Šeima Lietuvoje ir išeivijoje 65
Vytautas Volertas: Kad liktumėm teisiais laike 70

"Į LAISVĘ" — lietuvių politikos žurnalas.
Leidžia Lietuvių Fronto Bičiuliai.

"Į LAISVĘ" (TOWARD FREEDOM): Lithuanian magazine of politics, published three times a year by the **Friends of the Lithuanian Front.**

Vacys Rociūnas, Redaktorius/Editor
7328 Midland Rd.
Independence, Ohio 44131

Jonas Prakapas, Administratorius/Circulation Manager
14 Thelma Drive
Bakersfield, CA 93305, USA

Lietuvos Nacionalinė M. Mažvydo Biblioteka

NAUJOS TENDENCIJOS BEI KRYPTYS SOVIETŲ SĄJUNGOS POLITIKOJE

Prof. dr. A. ŠTROMAS

Brežnevo valdžios laikotarpį galima būtų charakterizuoti dviem pagrindiniais bruožais.

Pirmas toks bruožas būtų *valdinės sistemos apsauginis sustabarėjimas,* o antrasis — *mechanistinis tos sistemos oportunizmas.* Žinoma, tai yra gana bendri apibūdinimai ir juos reikia paaiškinti.

Brežnevas pakeitė Chruščiovą, kuris buvo nenuorama, "voliuntaristas", visą laiką bandęs priversti sovietinę sistemą normaliai bei rezultatyviai veikti. Chruščiovas buvo turbūt visoj sovietinėj vadovybėj vienintelis pasilikęs žmogus, kuris vis dar tikėjo į komunizmą; tikėjo jis ir į tai, kad sovietų socialistinė valstybė yra tinkamas instrumentas komunizmui pasiekti ir, tokiu būdu, kad iš esmės ji galinti atlikti tas funkcijas, dėl kurių ji teoretiškai ir buvo sukurta. Tuo Chruščiovas ir skyrėsi iš visų kitų sovietų vadovų, kurie jau į nieką nebetikėjo, išskyrus į savo valdžią, privilegijas ir saugumą. Chruščiovas, beje, buvo milžiniško tipo tikintysis. Mužikas neskaito biblijos, jis nėra joks teologas. Jis tiki į Dievą, nes tiki — be jokių argumentų ar sudėtingų išvedžiojimų. Lygiai taip ir Chruščiovas. Nei Markso nei Engelso jis neskaitė, bet, kaip tas mužikas, tikėjo į marksizmą, komunizmą ir sovietų valdžią. Ir jis vis negalėjo atsistebėti, kodėl gi tos puikios idėjos neįsikūnija, neįsigyvendina sovietų valdžios veikloje. Jis galvojo, kad visa bėda glūdi nevisai vykusioje jos techninėje organizacijoje ir todėl visą laiką tą valdžios sistemą ir reorganizuodavo. Per visą jo valdumo laiką šalyje nieko daugiau nevyko, išskyrus vienintelį procesą — nuolatinę reorganizaciją. Tai, žinoma, tik dar daugiau dezorganizavo sovietinę sistemą, silpnino jos stabilumą ir galų gale tapo jai mirtinai pavojinga.

Iš esmės Chruščiovo veikla priminė seną Krilovo pasakėčią apie žvėrių kvartetą. Žvėrys, pasiėmę muzikos instrumentus, susėdo pagroti. Bet kaip jie besusėsdavo, muzikos iš jų grojimo vis tiek neišgaudavo. Taip ir Chruščiovui, kaip tiem žvėrim, visą laiką atrodė, kad muzika, teisingai muzikantus susodinus, gali skambėti. Jis vis persodindavo tuos savo muzikantus, o

muzikos vis tiek nebuvo. Tačiau patikėti, kad muzikos ir negali būti, nes muzikantai netikę, jis vis tiek negalėjo. Kol tas jo elgesys buvo tik savotiškai keistas, bet negriovė sistemos pagrindų, nebuvo jai pavojingas, Chruščiovo sėbrai su tam tikru skeptiškumu galėjo dar tą jo elgesį pakęsti. Kaip sakė V. Hugo, — "le roi s'amuse" — karalius išdykauja, linksminasi — ir tiek. Jeigu jam patinka nuolatinė reorganizacija — te sau reorganizuoja. Bet ta pažiūra pasikeitė, negalėjo nepasikeisti, kai Chruščiovas nuėjo tąja kryptimi per daug toli, o ypač, kai jis suskaldė partinį aparatą į dvi dalis, tuo pačiu sugriaudamas sistemos monolitinę esmę, jos valdžios patį svarbiausį pagrindą. Tada jis ir buvo savo kolegų nuverstas.

Tie žmonės, kurie perėmė iš Chruščiovo valdžią ir kurių simboliu tapo Brežnevas, nei komunizmu, nei sovietų sistemos pranašumais jau nebetikėjo. Tikėjo jie tik į tai, kad reikia, kol jie dar gyvi, visomis išgalėmis laikytis valdžioj ir tvarkyti viską savo absoliučios, o svarbiausia, stabilios diktatūros pagrindais. Ir todėl buvo nutarta, kad daugiau jokių reorganizacijų ir kitų destabilizuojančių sistemą priemonių nebebus. Kokia ta sistema yra, tokią ją reikia palikti, ir ginti visom įmanomom (ir net neįmanomom) priemonėm, pačiais radikaliausiais būdais prieš įvairiausius pasikėsinimus ją keisti. Žodžiu, jokiu būdu savo iniciatyva jos nereformuoti ir kitiems tokios iniciatyvos reikšti neleisti. Kaip yra, taip ir gerai. Ta prasme, jeigu Chruščiovas priminė Krilovo kvartetą, tai tie vadovai, kurie jį pakeitė, priminė tuos du garsiuosius Čechovo felčerius, kurie pelnydamiesi duoną gydant aplinkinius kaimiečius, tarpusavy kalbėdavosi šitokiu būdu: "Mes su tavim gi žinom, kad jokio pulso nėr, bet vis tiek jo pas savo pacientus klausomės, lyg jis būtų. Kaip gi kitaip gali žmogus išlikti felčeriu". Vadovai, susispietę aplink Brežnevą, tiksliai žinojo, kad "pulso nėr", bet vedė politiką taip, lyg tikėtų, kad jis yra, kad sovietų valdžia funkcionuoja ir jiems vadovaujant tvirtai žengia komunizmo statybos keliu. O kaip gi kitaip galėtų jie išlikti "felčeriais", t.y., komunistinės valstybės vadovais.

Labai vykusiai ši situacija yra išreikšta sekančiame, gana populiariame Sovietų Sąjungos anekdote. Traukiniu važiuoja Stalinas, Chruščiovas ir Brežnevas. Staiga traukinys sustoja. Supykęs Stalinas tuoj pat įsako: "mašinistą sušaudyti, padėjėją pasodinti 25 metams į Sibiro lagerius". Įsakymas buvo įvykdytas, bet traukinys kaip stovėjo, taip ir liko stovėti vietoje. Tada įsikišo Chruščiovas: "Žinote ką, taip netinka. Reikia mašinistą po mirties reabilituoti, o padėjėją grąžinti atgal į traukinį". Kaip Chruščiovas pasakė, taip ir padarė. Tačiau ir

vėl traukinys iš vietos nė krust ir tiek. Pagaliau prabilo ir Brežnevas: "Klausykite, kam čia mums karščiuotis, — pasakė jis, — uždarykime geriau traukinio lango užuolaidas ir įsivaizduokime, kad sau kuo puikiausiai važiuojame". Kaip Brežnevas sakė, taip ir darė — stovėjo vietoje, o visiems įsakė tikėti, kad važiuojame.

Brežnevo žmonės, kaip tikri felčeriai, turėjo visgi nustatyti savo pacientui — sovietinei sistemai — šiokią - tokią diagnozę: nors jie ir nežinojo, kad yra pulsas, bet išmatuoti jį jiems šiaip ar taip reikėjo. Diagnozė jų buvo paprasta, ir, kaip ne keista, visiškai teisinga. Pagal ją sistema sirgo nepagydoma liga ir toji liga buvo aortos anevrizma. Kaip žinia, kai sergama aortos anevrizma, kiekvienas staigesnis posūkis ar judesys gali iššaukti mirtį. Todėl geriausias vaistas nuo tokios ligos — kuo mažiau judėt, kuo daugiau tūpčioti vietoj. Tą diagnozę nustatę, jie tokius vaistus ir naudojo. Tai aš ir vadinu apsauginiu sistemos sustabarėjimu arba jos konservacija, stagnacija; bet kartu su tuo ne tik stagnacija, bet taip pat kiekvienos grėsmės bei pavojaus sistemai likvidavimas pačiomis griežčiausiomis ir nenumaldomiausiomis priemonėmis. Taip sakant, bet kuria kaina išlaikyti status quo ir bet kuria kaina numalšinti kiekvieną pasikėsinimą į tą status quo.

Jei šis pirmasis bruožas labiau surištas su vidaus politika, tai antrasis, kurį aš pavadinau mechanistiniu oportunizmu, daugiau charakterizuoja Brežnevo laikų Sovietų Sąjungos užsienio politiką. Brežnevo žmonės paveldėjo atitinkamą aparatą, kuris nuo pat Lenino laikų nenuilstamai vykdė subversyvinę veiklą užsienio kraštuose. Koordinuoti bei remti užsienio komunistų partijų veiklą, aplamai visus antivakarietiškus judėjimus visame pasaulyje, buvo to aparato gerai įvaldyta ir efektingai bei saugiau vykdoma rutina. Ji ir prie Brežnevo liko tokia pati, tačiau tapo mažiau išsaukianti, mažiau rizikinga, labiau atsargi. Brežnevo vadovybė nebeleido šiam savo aparatui rodyti per daug iniciatyvos. Jo uždavinys dabar buvo ne tiek kurti destabilizuojančias situacijas, kiek jomis naudotis ir naudotis tik tada, kada tai negalėtų sukelti Sovietų Sąjungai didesnių tarptautinių nesklandumų ar pavojų. Tokį sovietinės ekspansionistinės politikos vykdymo būdą aš ir vadinu mechanistiniu oportunizmu. Ypatingai aiškiai šis mechanistinis oportunizmas pasireiškė taip vadinamosios detantės metu, kai sovietams be jokių didesnių komplikacijų, pasinaudojant santykių su Vakarais sustabilizavimu Europoje, gana sklandžiai pavyko įjungti į savo imperijos įtakos sferą ir Etiopiją ir Angolą ir Jemeną ir kai kurias kitas trečiojo pasaulio valstybes, o 1978 metų balandžio mėnesį taip pat ir Afganistaną. Visa

tai buvo pasiekta tos pačios mechanistinio oportunizmo politikos vykdymo rėmuose.

Tačiau dar prieš Brežnevo mirtį, o būtent, apie 1980 metus, Brežnevo politika abiejose jos dalyse priėjo faktiškai liepto galą. Ji pasirodė nebesaugi, neišpildanti tų "medicininių" sistemos aortos anevrizmo gydymo uždavinių, kuriems buvo paskirta. Tai pasireiškė dviem pagrindiniais įvykiais, kurie kaip tik ir įvyko 1980 metais. Pirmasis toks įvykis buvo sovietų kariuomenės 1979 metų pabaigoje įvykdyta invazija į Afganistaną komunistų valdžiai šioje šalyje išgelbėti; antrasis — prasidėję 1980 metų rugpiūčio mėnesį revoliuciniai Lenkijos įvykiai. Visiškai netikėta sovietų vedama aštri Vakarų ir net trečio pasaulio valstybių reakcija į Sovietų kariuomenės įvedimą į Afganistaną faktiškai reiškė, kad mechanistinis oportunizmas daugiau nebeveikia ir kad visa detantės sistema, kuri sudarė tokias palankias sąlygas jam netrukdomai vykdyti, staiga sugriuvo. Sov. Sąjunga staiga susidūrė užsienio politikos srityje su nauja dilema. Ką toliau daryti? Ar drastiškai aštrinti konfliktą su Vakarais bei trečiu pasauliu ir, nežiūrint nieko, toliau vykdyti savo ekspansionistinę politiką jau nebe mechanistinio oportunizmo, bet konfrontacijos su Vakarų pasauliu pagrindais, ar stengtis kažkaip atstatyti normalius detantės tipo santykius. Bet stengiantis

Prof. dr. A. Štromas,
University of Salford, Anglija

atstatyti tokius santykius, reikėtų padaryti Vakarams kažkokių nuolaidų. Nuolaidų daryt gi jie nepripratę. Taip visa mechanistinio oportunizmo politika atsidūrė aklavietėje, priėjo liepto galą. Nežinia buvo, ką toliau veikti, kai taip gerai sureguliuotas saugaus ekspansijos vykdymo mechanizmas dėl tos invazijos į Afganistaną staiga sutrupėjo. Atrodo, kad ši nežinia tęsiasi iki šios dienos. Dilema taip kol kas ir liko neišspręsta.

Pastarojo meto įvykiai, ypač Korėjos civilinės aviacijos lėktuvo nušovimas ir to barbariško akto paaiškinimas pasaulio visuo-

menei, rodo, kad Sovietų sąjungoje vis aiškiau apsisprendžiama atvirai konfrontacinės Vakarų pasaulio atžvilgiu politikos naudai. (Autoriaus vėlyvesnė pastaba).

Iš kitos pusės, Lenkijos įvykiai parodė, kad apsauginis sustabarėjimas irgi jau tapo itin pavojingas sistemai. Mat, Lenkijos revoliucinius įvykius sukėlė tie patys visuomeniniai - ekonominiai procesai, kurie vyksta ir Sov. Sąjungoje. Taigi, tapo aišku, kad tai, kas atsitiko Lenkijoje, ilgainiui gali atsitikti ir pačioje Sovietų Sąjungoje. Kokie gi yra tie procesai?

Pirmoje eilėje, visame soclageryje ir Sovietų Sąjungoje taip pat pradėjo nuolatos kristi gamybos augimo tempai. Jeigu 1970 m., pagal oficialią statistiką, Sov. Sąjungos gamybinio augimo tempai buvo 7,5 proc. per metus, tai apie 1975 m. jie buvo jau 4,5 proc., o 1982 m. — tik 2,8 proc. Ką tie 2,8 proc. metinio prieauglio iš tikrųjų reiškia? O tai, kad iš esmės jokio augimo nebėra. "Augimas" yra, greičiausiai, ne tik nulinis, bet net ir su minuso ženklu, tai yra, kritimas. Ši išvada iš dalies seka iš to, kas buvo rašoma pačioj sovietų spaudoj. Analizuojant tą spaudą, galima prieiti išvados, kad apie 30-35 proc. pagamintos produkcijos niekada nesuvartojama dėl to, kad arba nubyra, arba sugenda, arba nepasiekia vartotojo, arba pavagiama, arba dar kas nors su ja atsitinka. Taigi, 30 - 35 proc. bendro nacionalinio produkto yra niekalas. Priedo, mes žinome, kad oficialūs statistiniai duomenys sudaromi apibendrinant raportus, kuriuos pateikia aukščiau stovinčiom įstaigom įvairios gamybinės organizacijos. Tos gamybinės organizacijos priklauso dėl savo finansavimo, premijų paskirstymo ir pan. nuo to, kaip jos vykdo planą. Todėl kiekviena tokia organizacija visokiais įmanomais būdais — dorais, o dažniausiai ir nedorais — stengiasi parodyti, kad ji pagamino daug daugiau negu ištikrųjų. Taigi, faktiškai tie raportai visi yra išpūsti ir fiktyvūs, o tuo pačiu išpūstos ir fiktyvios yra bendros oficialios statistikos apie gamybos augimą. Turint galvoje bent tas dvi aplinkybes, nekalbant jau apie kitas (kaip pvz., kapitalinių investicijų užšaldymą, darbo našumo neefektingumas ir pan.), galima pagrįstai prieiti išvados, kad tas gamybos kritimas yra greičiausiai gana katastrofiškas.

Kadangi pagaminama yra mažiau, o žmonių, t.y. gamybos produkcijos vartotojų skaičius ne tik nemažėja, bet net ir auga, tai ir prekių kiekis vienam žmogui sumažėja, jų pasirinkimas pasidaro kur kas menkesnis, o kokybė smunka. Visiems žinoma, kad net pagrindinių maisto prekių Sovietų Sąjungoje šiandieną neužtenka, visos eilė pramoninių prekių visiškai nėra ir kad padėtis ta prasme vis blogėja. Tuo pačiu metu importas (ir bran-

gios valiutos, reikalingos jam įsigyti išlaidos) vis auga, nes tik importo keliais galima kažkaip sulopyti vietinės produkcijos paliktas skyles; net duoną ir tą reikia importuoti dideliais kiekiais. Tačiau nepaisant importo (irgi, beje, pradedamo riboti), trūkumai prekybos tinkle ir visoj aprūpinimo sistemoj tokie, kad žmonių užsidirbti pinigai iš esmės palaipsniui nustoja savo vertės, nes žmonės neturi ką už tuos pinigus nusipirkti. Kai pinigai nustoja vertės, žmonės pasidaro nebesuinteresuoti dirbti ir uždirbti tuos pinigus. Tokioje situacijoje pakelti darbo našumą neįmanoma. Net, jeigu valdžia ir pabandytų plačiau taikyti ekonominius stimulus, kokius nors rinkos tipo mechanizmus darbo našumui pakelti, vargu, ar kas gero iš to beišeitų. Vien tik piniginis stimulas šiandieną kažin, ar būtų pakankamas paskatas tarybiniam darbininkui arba kolūkiečiui geriau ir našiau dirbti. Tačiau valdžia to irgi nedaro, nes bijo duoti žmonėm daugiau ekonominės laisvės. Rezultate gaunasi ekonominė aklavietė, labai gerai suformuluota sename sovietiniame anekdote: "mes, darbininkai, vaizduojame, kad jiems (t.y. valdžiai) dirbam, o jie (valdžia) vaizduoja, kad mums už tą darbą moka".

Iš to, kas pasakyta, seka, kad sovietinė ekonominė sistema, o per ją ir pati socialinė sistema, nesustandomai ira. Jinai savęs tiesiog nebeatgamina ir todėl, kuo toliau, tuo labiau nebepateisina savo egzistencijos. Kas gi tuos jos trūkumus kompensuoja? Iš Lietuvos grįžę žmonės pasakoja anekdotą apie sovietinio gyvenimo paradoksus. "Niekas nedirba, bet visi turi pinigų; visi turi pinigų, bet nieko nėra, ką galėtų už juos nusipirkti; nieko nėra nusipirkti, bet visi viską turi; visi viską turi, bet visi nepatenkinti; visi nepatenkinti, bet visi balsuoja "už" ir t.t. Iš tikrųjų yra paradoksas, kad tokioj ekonominėj situacijoj žmonės kažkaip dar gyvena. Kaip? Žinoma, naudodamiesi taip vadinamąja antrąja, korupcija bei vagystėmis pagrįsta ekonomika. Kuo labiau desintegruojasi oficialioji, tuo labiau išbujoja ir klesti neoficialioji, taip vadinama antroji ekonomika. Ši korupcija bei vagystėmis pagrįsta antroji ekonomika ne tik neprisideda prie darbo našumo kėlimo, bet dar labiau ardo ir alina visą oficialiąją gamybinę sistemą. O gi pati savaime ji irgi negali pilnai patenkinti tų 270 milijonų vartotojų, kurie ten gyvena. Daugiau ar mažiau iškilūs viršininkai ar profesionalūs spekuliantai iš tos korupcijų bei vagysčių sistemos neblogai pasipelno, bet paprastas žmogus, darbininkas ar valstietis turi iš jos visai nedaug naudos. Greičiausiai, atvirkščiai, nes ja naudotis jam dažniausiai būna ir per brangu ir per sunkiai prieinama. Visa ta situacija, kur nėra

jokios išeities iš padėties, veda žmones į psichologinės frustracijos stovį. Iš čia kyla didžiausias, masinis alkoholizmas, kaip to beviltiškumo ir frustracijos išraiška, o per alkoholizmą ir bendrą nesuinteresuotumą aprūpinimo ir aptarnavimo tinklo veikla suardoma jau beveik iki galo. Katastrofiškai padidėjęs Sov. Sąjungoje per paskutiniuosius metus vaikų mirtingumas yra geriausias kaip alkoholizmo, taip ir mediciniinio aptarnavimo tinklo suirimo liudijimas. Jei 1960 metais vaikų mirtingumas Sovietų Sąjungoje nedaug tesiskyrė nuo Belgijos ar Vakarų Vokietijos, tai 1980 metais jisai nusmuko iki Jamaikos ir Malaizijos lygio. (Kaip savo garsioje 1980 m. studijoje "Rising Infant Mortality in the USSR in the 1970" parodė Christopher Davis ir Murray Feshbach, šiandieną Sovietų Sąjungoje miršta 40 iš 1000 naujagimių, t.y. tiek, kiek Panamoje, Dominikonų respublikoje ir Etijopijoje).

Štai iki ko šis paskutinis dešimtmetis privedė. Panašūs procesai Lenkijoje parodė, kad masių kantrybei yra tam tikra riba ir kad tam tikru metu ta kantrybė pasibaigia. Juk kaip susikūrė "Solidarumas"? Vada streikui buvo ta, kad iš Gdansko laivų gamyklos buvo be pagrindo atleista sena darbininkė Anna Walentinowicz. Bet tos vados užteko, kad sustreikavę darbininkai tuoj pat pateiktų valdžiai ir eilę kitų, daug esmingesnių ekonominių ir netgi politinių reikalavimų, vėliau surašytų garsaus Gdansko susitarimo 21-me punkte. O prie tų Gdansko laivų gamyklos darbininkų pateiktų reikalavimų iš karto prisijungė ir visų kitų Lenkijos įmonių darbininkai, pasiryžę streikuoti jau tiesiog dėl jų, o ne kokių nors vietinių problemų, nuo kurių Gdanske viskas ir prasidėjo. Taigi, pasibaigė Lenkijos darbininkų kantrybė ir vienos vietinės, kasdienio pobūdžio vados užteko tam, kad ji visos šalies mastu pratrūktų ir išsirutuliuotų į tikrą darbininkų revoliuciją, gal pirmą (jei neskaityti 1905 metų Rusijos revoliucijos) tokią revoliuciją pasaulio istorijoje. Tačiau "Solidarumą" Lenkijoj dar šiaip taip buvo galima bent laikinai sutvarkyti. Patys lenkai tai padarė, išsigandę, kad priešingu atveju Maskva pasiųs savo kariuomenės būrius, kaip jau pasiuntė į Afganistaną, ir sulikviduos jėga ne tik "Solidarumą", bet ir visa, kas dar Lenkijoje liko lenkiška.

Bet kas būtų, jei "Solidarumas" ar kažkas panašaus susikurtų pačioje Maskvoje? Kas tada galėtų pasiųsti tankus į Maskvą, kad išlaikytų Andropovo vyriausybę valdžioje? Gal Reaganas? Daugiau niekas gi neturi tam pakankamai jėgos. Tačiau toks Amerikos įsikišimas sukeltų nemažesnes revoliucines pasekmes, nei pati darbininkų revoliucija. Taigi, Andropovui ir jo bendrams reikia galvoti apie tai, kaip išsilaikyti valdžioj nuosavomis

jėgomis. Lenkija pasiuntė Maskvai signalą, iš kurio seka, kad galvoti apie tai reikia jau šiandieną; ir, kas dar svarbiau, — kad stagnacijos politika, ta politika, kuri atrodė saugi ir būsianti pilnai pakankama šitų jau senų amžiumi vadovų laikui, pasidarė be galo pavojinga. Gal net pavojingesnė, negu iš viršaus iniciuotų (ne iš apačios primetamų, kaip Lenkijoje) reformų, arba pakeitimų politika, kuri galėtų vėl privesti sistemą šiaip taip funkcijonuoti, dirbti, arba kažkaip bent atgyti, kad ir laikinai, nors tiek, kad jų amžiui jos dar pakaktų.

Kaip tik dėl šių priežasčių valdžios aparate jau apie 1980 metus susikūrė dvi partijos. Viena buvo "brežnevinė" partija, kurios šūkis liko vis tas pats: niekur nejudėt, kas beatsitiktų, sėdėt vietoje ir gyventi "po brežnemu" ("po prežnemu" — rusiškai — po senovei"; čia žodžių žaismas — "po senovei" reiškia "pagal "Brežnevą"). Kita partija teigė, kad dabar sėdėt vietoj jau nebeįmanoma, kad reikia pradėt judėt, nes sustabarėjimas šiandieną yra artimiausias kelias į mirtį. Iš esmės tiedu Čechovo felčeriai, apie kuriuos kalbėta anksčiau, susiginčijo dėl naujos diagnozės. Vienas teigė, kad aortos anevrizma ir toliau lieka svarbiausia liga, didžiausiu pavojumi, o kitas, — kad dabar daug lengviau, negu — kad dabar didžiausias pavojus yra nebe aortos anevrizma, o širdies aptukimas, kuris gali jau iššaukti širdies smūgį bei mirtį daug lengviau, negu atsargūs judesiai, šiokia tokia mankšta tam širdies aptukimui sumažinti, kaip pavojingi pastarieji bebūtų organizmui, sergančiam aortos anevrizma.

Pasiskirstė jėgos aparate į tas dvi partijas gana aiškiai. Tos aparato dalys, kurios turi vykdyti neįvykdomą politiką, pasisakė už kaitą, t.y., už tai, kad šiuo metu širdies aptukimas pavojingesnis

ALINA GRINIENĖ,
mūsų žurnalo nuolatinė, nuoširdi bendradarbė ir talkininkė Muenchene, Vak. Vokietijoj. Šiame numery spausdinamo straipsnio "Naujos tendencijos bei kryptys Sovietų Sąjungos politikoje" autorius dr. A. Štromas, prisijungdamas prie mūsų padėkos už visokeriopą pagalbą "Į Laisvę" žurnalui, asmeniškai dėkoja jai "už didžiules pastangas, kad šio straipsnio tekstas būtų kuo greičiausiai paruoštas".

sistemai nei jo aortos anevrizma. Tai neabejotinai buvo dalis ūkinio aparato su techniniais specialistais priešaky (ne partiniai aparatčikai, pastatyti į vadovaujančias ūkiui pozicijas), profesionali kariuomenė (karininkai, o ne politrukai), saugumo bei užsienio reikalų profesionalinės tarnybos ir pan. Politbiure tos už kaitą stovinčios jėgos buvo atstovaujamos tokių žmonių, kaip Andropovas (saugumas), Ustinovas (kariuomenė), Gromyko (užsienio reikalų tarnyba) ir Ščerbickis, kuris nors ir yra Ukrainos KP CK sekretorius, gan įtakingas politbiuro narys, bet pagal biografiją, buvęs ilgą laiką ūkinis vadovas, taip sakant, žmogus, kurio pagrindinis interesas, pagrindinis rūpestis visada buvo ūkio problemos. Prie jų turėjo prisijungti ir atsakingas už žemės ūkį politbiuro narys TSKP CK sekretorius Gorbačiovas, teturįs vos 50 metų amžiaus. Tos aparato dalys, kurios daro politinius sprendimus ir kontroliuoja jų vykdymą, liko griežtai nusistatę prieš bet kokią kaitą. Tai, pirmoje eilėje, žinoma, buvo partinio aparato darbuotojai ir jo atstovai visose kitose valdžios aparato grandyse. Politbiure šios konservatyviosios jėgos buvo atstovaujamos tokių figūrų, kaip pats Brežnevas, Černenko, Suslovas, Pelše, Kirilenko. Už jų nugaros tvirtai stovėjo vietinių partinių aparatų vadovai, sudarę daugumą CK narių tarpe ir turį keletą atstovų taip pat ir politbiure (Grišinas, Romanovas, Kunajeva.

Taigi, vieninga "aortos anevrizmos" linija 1980 metais pasibaigė ir visas aparatas su atitinkamais savo atstovais politbiure pasidalino lyg į dvi stovyklas arba į dvi partijas — į *status quo partiją* ir į *kaitos partiją*.

Kaip sakiau, Afganistanas ir Lenkija buvo tos dvi gairės, kurios kaip tik tokį susiskirstymą į tas dvi partijas pirmoje eilėje ir nulėmė.

Kaitos partija jau 1980 m. bandė patraukti į savo pusę Brežnevą, nes jos vadai labai gerai žinojo, kad jeigu Brežnevas bus jų pusėje, tai tada jų pasiūlymai sistemai aktyviais būdais gydyti bus daug lengviau priimti. Todėl jie visą laiką atakavo Brežnevą visokiais memorandumais. Pirmoj eilėj jie stengėsi atkreipti Brežnevo dėmesį į grynai ūkinius skandalus, į visą eilę faktų, susijusių su aukštųjų pareigūnų korupcija. (Tie faktai buvo geriausiai žinomi Andropovo žinybai, t.y., KGB, kuri juos visus išaiškindavo ir užfiksuodavo savo dosje). Neatsitiktinai todėl 1979 m. pabaigoje — 1980 m. pradžioje viešumon iškyla visa eilė skandalingų bylų, tokių kaip žuvies pramonės ministerijos darbuotojų, pardavinėjusių užsieniui ikrus, oficialiai užregistruotus ir įkainuotus kaip silkes; valstybei buvo atiduodama silkių kainos suma, o skirtumą pasisavindavo aukšti ministerijos pareigūnai, dažnai

užsieninės gamybos deficitinių prekių forma. Panaši byla buvo iškelta ir ryšium su civilinės aviacijos ministerijos bei Aerofloto valdybos varomu bizniu. Tų įstaigų darbuotojai su savo vadovais priešakyje ir susitarę su muitine "išskraidindavo" iš šalies ir parduodavo užsienyje ikrus, lašišą, ikonas, kailius, brangakmenius ir kitas vertybes, o už įsigytą užsieninę valiutą nupirkdavo ir Aerofloto lėktuvais "įskraidindavo" į Sov. Sąjungą brangių užsieninės gamybos prekių, kurias su geru pelnu realizuodavo per komiso ir kitas krautuves. MVD sistemoje buvo išaiškintas OVIRO (vizų skyriaus) viršininko, generolo Zotovo ir jo bendradarbių kyšininkavimas; jie imdavo apie 4.000 rublių už vieną išvykimo vizą, ypač iš norinčių emigruoti iš Sov. Sąjungos žydų. Brežnevas prieš tų bylų iškėlimą neprieštaravo, tačiau pačių aukščiausių į jas įveltų viršininkų traukti atsakomybėn neleisdavo. Aukščiausio rango viršininkai, kuriuos jis leido paliesti, buvo du ministro pavaduotojai, — žuvies pramonės ir civilinės aviacijos. Tie du ir buvo sušaudyti, bet visi kiti, aukščiau už juos stovėję, net liudininkais nebuvo pakviesti. Brežnevui buvo pranešama ir apie neūkiškumą įvairiose ūkinės sistemos grandyse, apie reikalą tą sistemą gerokai pertvarkyti. Rezultate mes išgirdome 1980 - 1981 m. bėgyje visą seriją Brežnevo kalbų, kuriose jis aštriausiai iškritikavo veik visas ministerijas ir žinybas, netgi vardais minėdamas jų vadovus ir kaltindamas juos už visas "bezobrazijas". Tačiau pabarti - pabardavo, bet organizacinių išvadų iš tų barnių jokių nepadarydavo. Tik sako, žiūrėkit, ateity tvarkykitės geriau. Ne tik tvarka, bet ir vadovai, kad ir apkaltinti iš aukštosios tribūnos, likdavo vis tie patys. Net ir tie vadovai, kurie buvo prasikaltę kyšininkavimais bei vagystėmis.

Kai kaitos partija pagaliau įsitikino, kad Brežnevo nepatrauks, kad ką jam besakytų bei įrodinėtų, jis vis tiek laikys, kad geriausias vaistas sistemai yra nieko joje nekeisti ir niekur aplamai nejudėti, — ji ėmė radikalesnių priemonių. Buvo sudarytas planas Brežnevą išstumti iš valdžios, privesti jį atsistadytinti. Tas planas yra pradedamas realizuoti 1982 metų pradžioje, po to, kai 1981 m. pabaigoje Andropovo vadovaujamas KGB nustatė didžiules aferas Valstybinio Cirko Valdybos įstaigoje. Cirko artistui jo siuntimas gastrolėm į užsienį kainuodavo 10,000 rublių kyšio; priedo kiekvienas Cirko artistas, grįždamas iš gastrolių užsienyje, turėdavo atvežti Valstybinio cirko įstaigos direktoriui Kolevatovui tam tikrą sumą valiutos ir užsienio prekių. Tai buvo būtina, jei tas artistas norėjo būti komandiruotas į užsienį sekantį kartą. Į visą tą aferą buvo įvelti ir labai aukšti vidaus reikalų minis-

terijos parcigūnai, o taip pat, kas svarbiausia, Brežnevo dukra Galina, kuri buvo susirišusi su vienu iš to cirko artistų Borisu Burista (pravardžiuojamu Čigonu, nes jis buvo perėjęs į tą cirką dirbti iš čigonų teatro). Galina Brežnevaitė buvo viso to aferistų tinklo savotiškas "angelas sargas" ir gaudavo už tą savo rolę nemažas vertybes (daugumoje brangakmenius, kuriuos ji labai mėgo). Taigi, į tą bylą buvo betarpiškai įsivėlusi paties Brežnevo šeima, kas sudarė palankias sąlygas priversti Brežnevą atsistatydinti. Antra vertus, Brežnevo patys artimiausi bičiuliai - bendradarbiai Vidaus reikalų ministras Ščiolokovas ir Krasnodaro srities partijos komiteto pirmasis sekretorius Medunovas — buvo asmeniškai įvelti į tas ir dar net į kitas didžiulio masto finansines aferas. Pavyzdžiui, Ščiolokovas buvo ne tik faktinis kyšininkavimo tinklo jam pavaldžiame OVIR'e vadovas (už tai turėjo atsakyti ne jis pats, o tik jo pavaldinys Zotovas ir dar žemesni už jį rangu kyšininkai), bet dar ir pardavinėjo privatiem asmenims valstybės skiriamas milicijai lengvas mašinas (jų tarpe ir importuotas iš Vakarų), gaunamus pinigus įsidėdamas sau į kišenę. Pelnėsi jiedu su Medunovu bei kitais ir iš to, kad iš anksto pranešdavo žmonėms slaptus vyriausybės nutarimus apie kainų pakėlimą. Brežnevo neišvengiamą pasipriešinimą šių asmenų pašalinimui iš nomenklatūros (nekalbant jau apie jų areštą) buvo taip pat galima panaudoti kaip priemonę, priverčiant jį atsistatydinti.

Tačiau Brežnevui į pagalbą atėjo jo ilgametis pavaldinys ir giminaitis, taip vadinamosaios Moldaviškosios mafijos narys, KGB pirmininko (Andropovo) pirmasis pavaduotojas Semionas Cvigunas. Jis užblokavo visų anksčiau minėtų bylų judėjimą, o Cirko įstaigos bylą, į kurią buvo įvelta Galina Brežnevaitė, padėjo, kaip kad rusai sako, į patį ilgiausį stalčių.

Tada Andropovas ryžosi rizikingam žingsniui. Apeidamas Cvigūną (ir tuo pačiu Brežnevą), jis kreipėsi pagalbos į Suslovą, kuriam jis tas visas bylas asmeniškai atraportavo. Suslovas, kad ir status quo partijos šulas, buvo vienas didžiausių visoje vadovybėje dogmatikų ir savotiškai doras, pagal komunistinius standartus, žmogus. Jis priėmė tą reikalą labai rimtai. Išsikvietęs pas save į kabinetą Cvigūną, jis pastatė jam ultimatumą: ar duoti byloms kelią, ar padėti ant stalo partinį bilietą ir pačiam būti apkaltintam kaip korupcijos dengėjui bei talkininkui. Kas po to vadovybėje pradėjo dėtis, pasakyti sunku. Tik aišku, kad labai greitai po to įvykio žuvo Cvigunas (oficialiai buvo pranešta, kad jis nusižudė), ir neužilgo pasimirė pats Suslovas. Šiaip ar taip, bet Andropovas savo tikslą pasiekė. Bylai

buvo duota eiga ir ji buvo iškelta viešumon. Nors Brežnevas ir neatsistatydino, tačiau jo manevravimo laisvė buvo gan suvaržyta. Suslovui mirus, į jo vietą buvo paskirtas Andropovas, nors niekam nebuvo paslaptis, kad Brežnevas taikė paskirti Suslovo įpėdiniu kitą savo artimą bičiulį ir bendradarbį iš "Moldaviškos mafijos" Černenko. Visa tai įvyko 1982 m. gegužės mėnesį. Po to sekė jau visiškai keistas faktų supuolimas. Lapkričio mėnesį, prieš pat spalio revoliucijos šventes staiga išmetamas iš politbiuro Kirilenko, antras pagal galingumą bei svarumą partijoje ir krašte asmuo. Visi jo portretai pradingsta. Sakoma, kad lyg tai jo sūnus pabėgo į Vakarus ir paprašė politinio prieglobsčio, bet vargu ar tokio įvykio pakaktų pašalinti iš politbiuro vieną galingiausių jo narių. Kaip ten Andropovas sutvarkė Kirilenko, mes nežinome, bet faktas lieka faktu — Kirilenko prieš pat 1982 m. spalio revoliucijos šventes kulverščiais išlekia iš politbiuro, dingsta iš "portretų sąstato" ir prapuola iš politinės arenos aplamai.

Kitas dogmatikas ir konservatorius politbiure Pelše tuo pat metu staiga suserga ir prapuola iš arenos taip pat. Brežnevas tuo tarpu sveikas ir gyvas per Spalio revoliucijos paradą ilgas valandas stovi tribūnoje, mojuoja visiems rankute ir daro tai energingai, bent energingiau negu prieš metus; sekusiame po parado priėmime jis geria šnapsą, su visais gražiai šnekasi, pasako žvalią kalbą ir už dienos . . . staiga miršta. Visi pagrindiniai status quo partijos politbiuro nariai tokiu būdu viens po kito staiga pašalinami ir kai susirenka politbiuro posėdis nutarti, ką paskirti į velionio Brežnevo vietą, Černenkos šansai jai gauti tampa lygūs nuliui. Ustinovui ir Gromykai pasiūlius, į generalinio CK sekretoriaus postą paskiriamas Andropovas, o Černenko įpareigojamas pasiūlyti jo kandidatūrą CK plenumui, ką jis, sukandęs dantis, ir padaro.

Kaitos partija, galima sakyt, nugalėjo stagnacijos ar status quo partiją ir pastatė savo vadą į vadovaujantį, pagrindinį Sovietų Sąjungos valdžios postą. Tačiau džiaugtis buvo per anksti. Jeigu seksim tai, kas darėsi Sov. Sąjungoj 1982 metų lapkričio - gruodžio mėnesių tąsoje ir dar pačioje 1983 metų pradžioje, matysime, kiek daug kaitos entuziazmo ten tada būta. Buvo užsimota keisti kadrus, keisti ekonominę politiką, rasti naujų kelių užsienio politikoje, žodžiu, buvo be galo daug visokių naujų, įdomių iniciatyvų. Pirmą kartą visoje Varšuvos pakto istorijoj, jo viršūnių pasitarimo Pragoje (1983 m. sausio mėn.) metu nutarta derėtis su Vakarais dėl tarptautinės atominių ginklų inspekcijoje įleidimo į Sov. Sąjungos teritoriją, matyta ten galimybė padėti pagrindą tolimesniems susitarimams su Vakarais

dėl atominio ir branduolinio nusiginklavimo. Nereikia nuvertinti ir Pragos pasitarimo pasiūlymo sudaryti su Šiaurės Atlanto Sąjunga bendrą nepuolimo sutartį. Tačiau greitai po to visos šios iniciatyvos kaip vidaus, taip ir užsienio politikoje išblėsta ir viskas palaipsniui pradeda grįžti į senąsias vėžes. Bet kas iš tikrųjų labiausiai ir geriausiai rodo, kad šachmatų partija tarp kaitos ir status quo šalininkų pasibaigė, bent jos pirmame etape, ir kad status quo partija yra dar labai stipri ir pajėgi, — tai kadrų paskyrimai. Praėjo lapkričio mėn. TSKP CK plenumas, praėjo tuojau po to ir SSSR Aukščiausios tarybos sesija, o valstybės prezidentu vietoje Brežnevo nieko taip ir nepaskyrė. Projektas, matyti, buvo pakelti į tą postą Černenko, išvedant jį tokiu būdu iš CK sekretoriato, kad Andropovas galėtų pilnai tą pagrindinį valdžios aparatą apvaldyti pats. Tačiau nieko iš to projekto neišėjo. Černenko vis dar tebeužima CK sekretorijate poziciją Nr. 2. Politbiuras irgi buvo papildytas tiktai vienu asmeniu, Alijevu, anksčiau buvusiu politbiuro kandidatu. Pagal partijos nuostatus, kai politbiuro narys išeina iš rikiuotės, jį turi automatiškai pakeisti kandidatas į politbiuro narius. Buvo ką tik išėję iš rikiuotės trys politbiuro nariai, bet ne trys, o tik vienas kandidatas buvo pervestas į pilnus politbiuro narius; pagal alfabetinę tvarką tai buvo Alijevas. Kitų neįvedė. Neliko ir trijų CK sekretorių — politbiuro narių, tačiau į sekretoriatą nei vienas politbiuro narys išrinktas irgi nebuvo. Pilnas sustabarėjimas tokiu būdu tęsėsi ir toliau, net kadrų paskirt negalėjo.

Šis stagnacinis įtempimas tarp dviejų konkuruojančių sovietinės vadovybės partijų tęsiasi iki šios dienos. Neseniai visgi Andropovas užėmė prezidento postą. Tačiau tai greičiau reikėtų laikyti jo pralaimėjimu. Daugiau valdžios šis postas jam nedavė. Jį užimdamas jis faktiškai pripažino, kad šiandieną jam nepakanka jėgų pašalinti iš CK sekretariato Černenkos ir kad jis todėl neturi kitos išeities, kaip toliau tenai dalintis su juo valdžia. Neseniai taip pat į CK sekretariatą buvo paskirtas dar vienas (tik vienas!) politbiuro narys, Romanovas, buvęs Leningrado srities partijos komiteto pirmasis sekretorius. Romanovas nėra Andropovo šalininkas, bet jis Andropovui nėra ir pavojingas, nes prieš jį KGB turi labai daug kompromituojančios medžiagos (sauvalė, korupcija ir pan.). Bet kuriuo metu ši medžiaga gali būti Andropovo panaudota, taip sakant, paleista į apyvartą, ir todėl Romanovui, kad išlikus valdžioje, reikės elgtis labai atsargiai ir paklusniai. Taigi, Romanovo paskyrimas į CK sekretoriatą yra tipiškas kompromisinis sprendimas, lygiai priimtinas (ir kartu lygiai nepriimtinas) abie-

(Tęsinys psl. 28)

NEPALENKIAMI PEČIAI

Maceinos ir Damušio deimantinės sukakties proga

JUOZAS KOJELIS

Generacijos gauna ar pačios prisiima apibendrinančius pavadinimus, pav., karo generacija, pokario generacija, karo bijančiųjų — "lost generation" ir t.t. Kalbant apie lietuvius, prof. Juozas Eretas Nepriklausomos Lietuvos laikotarpyje "krikščioniškos kultūros tarnyboje" randa tris generacijas. 1983 metais deimantinės sukakties sulaukusius prof. dr. Antaną Maceiną ir prof. dr. Adolfą Damušį priskiria į trečiąją generaciją, kurios "veikimas buvo pertrauktas pačiame viduryje ir paskui tęsiamas išeivijoje". Nesigilindamas į didžiuosius šių didžiųjų Lietuvių Fronto bičiulių darbus, bandysiu priminti kai kurias jau už Lietuvos ribų publicistiniuose straipsniuose jų siūlytas idėjas ir keltas mintis, kurios padėjo arba bent turėjo padėti mūsų visuomenei susiorientuoti painiuose tremties keliuose.

1981 metais minint Lietuvių Tautos sukilimo 40 metų sukaktį Clevelande: iš kairės Vladas Čyvas, disidentas Vladas Šakalys, dr. Adolfas Damušis ir Juozas Žilionis. Nuotr. Vl. Bacevičiaus

Maceina ir Damušis viena prasme gan skirtingos asmenybės. Maceina savo esme grynas mąstytojas, pirmoje vietoje atsiliepiąs į laiko problemas, ieškąs joms atsakymų, bet visada atsirėmęs į pastovią Amžinybės bazę. Net savo poezijoje, anot Brazaičio, Maceina "siekia surasti ryšių tarp savo egzistencijos ir amžinybės, tarp savęs ir Dievo". Iš antros pusės, Damušis savo esme praktikas — planų kūrėjas ir vykdytojas, organizatorius, akcijos žmogus. Toks buvo jaunystėje, toks ir deimantiniame amžiuje. Jų skirtumui pavaizduoti galėtume paimti tokį įvaizdį: pav., turbūt nė vienas negalėtume įsivaizduoti Maceinos, kad ir jauno, stovinčio su automatu ar net pistoletu kokioje sargyboje ar ginančio kokį nors postą. Jei, pav., 1941 sukilimo metu Maceina būtų buvęs Kaune, jis būtų buvęs sukilimo dalyvis, tik ne su ginklu rankoje. Turbūt jis ir kariuomenėje nėra tarnavęs.

Damušis, vienas šauniausių studentų studijų metais Kaune, Lietuvos kariuomenėje užsitarnavo jaunesniojo puskarininkio laipsnį, nes, anuometinės tautininkų valdžios nuomone, buvęs pavojingas tautai ir valstybei, ir į karo mokyklą karinės prievolės aspirantu atlikti nebuvo priimtas. Bet tas "tautai ir valstybei pavojingas žmogus", kai tautai ir valstybei atėjo tikri pavojai, drąsiai ėjo tų pavojų sutikti ir pasinėrė į pavojingiausią rezistenciją.

Maceina ir Damušis, nors ir skirtingos asmenybės, abu yra rezistencijos žmonės, bet kaip asmenybės nestovi vienas šalia antros. Jos viena antrą pratęsia. Net daugiau negu pratęsia: dar nepasibaigus Maceinai, jau prasideda Damušis. Čia gerai tinka angliškas "overlaping" terminas. Maceina — filosofas, mąstytojas su pagrindiniais akcentais laiko problemoms, technologas Damušis — irgi gilios minties vyras, laiko problemų konkretintojas ir sprendėjas.

Vakaruose atsidūrusių tremtinių misijos prasmę ryškinti ir jų veiklos uždavinius formuluoti Maceina pradėjo gan anksti, vos tremtinių masėms išjudėjus iš Europos. 1953 metų Europos LF bičiulių konferencijoje Maceina metė mintį, kad "yra atėjęs laikas stoti kovon prieš žlugdančią tremties dvasią", nes užjūriuose (žiūrint iš Europos) besikurią tremtiniai susitaiko su savo likimu. Maceina tada perkėlė žvilgsnį į Vakarų pasaulį, į kurį tremtiniai pradėjo integruotis. Maceina matė, kad vakariečiai sovietų atžvilgiu save užliūliuoja kai kuriose pavojingose iliuzijose. Įspėdamas Vakarus, jis paruošė paskaitą vokiečių kalba, o lietuviškai ją paskelbė "Į Laisvę" 1957 m. Jau praėjo virš ketvirčio šimtmečio nuo šios studijinės paskaitos paskelbimo, o ji ir šiandien yra aktuali. Tada jis matė tris pagrindines Vakarų iliuzijas:

1. Istoriografinę — kad komunizmas žus iš vidaus. Palyginę sovietų pajėgumą prieš 30 metų ir dabar, matome, kad Maceina buvo teisus;

2. Sociologinę iliuziją — kad komunizmas sudemokratės ir jį pakeis technokratai ir naujoji buržuazija. Įdomu, kad 1983 m. Europos lietuviškųjų studijų programoje Augsburge tokią prielaidą, kaip Andropovo galimą politikos linkmę, darė ir dr. Aleksandras Štromas;

3. Teologinę iliuziją — kad komunizmas suartės su krikščionybe. Ta iliuzija pastaruoju metu dar labiau įsikeroja, nešdama liūdnas pasėkas Pietų ir Centrinėje Amerikose.

1983 liepos 29 įtakingas Vakarų Vokietijos dienraštis "Die Welt" pagrindiniame komentare rašė, kad "patirtys su komunistine vokiečių tikrove kalba prieš iliuzijas". Prieš tas iliuzijas, kurias jau prieš trisdešimt metų matė Maceina.

Tuo metu Maceina skyrė tremtiniams misiją sklaidyti tas iliuzijas. Ar mes nepakankamai įsigilinome į tos misijos prasmę, ar buvome nepajėgūs jos atlikti, tačiau faktas lieka faktu, kad pasaulis ir šiandien tose iliuzijose tebeklaidžioja, gal net labiau negu prieš 30 metų.

Diskutuojant mūsų gyvenimo problemas, labai dažnai operuojama miglotais terminais ir nedefinuotomis sąvokomis. Ne kartą mąstymas sustoja kažkur pusiaukelyje, ir nebandoma ar bijoma eiti iki galo ir atsistoti prieš realybę. "Esu tik lietuvis, nepriklausau jokiai politinei partijai", galima išgirsti išdidžiai tariamus žodžius. Bet bandant išsiaiškinti, kaip jis tą lietuvybę supranta, kam ji įpareigoja, kokiai asmeniškai aukai angažuoja, prasmingo atsakymo dažniausiai nėra. Vadinamos "liberalistinės krypties" žmonės yra prirašę straipsnių straipsnius, tikindami, kad užsienyje nei kovoti už laisvę, nei rezistuoti negalima. Tai esą tik iliuzija. Šaipomasi iš tremtinio termino, taikomo mums, politiniams pabėgėliams, naudojimo. Ir kai taip kalba koks nors tituluotas akademikas, sumaišo menkai orientuotą visuomenę, lyg vaikas skrendančių gervių rikiuotę, sukdamas virš galvos švarkelį.

Maceina savo publicistiniuose svarstymuose eina iki galo, operuoja aiškiai aptartomis sąvokomis, nebijo atsistoti prieš bet kokią realybę. Sakysime, kad ir dėl tremtinio sąvokos naudojimo. Pirmiausiai jis aptaria tėvynės sąvoką: "Tėvynė yra istorija (laikas) ir erdvė. Iš erdvės galima pasitraukti, iš istorijos ne". Toliau jau Maceina aiškina, kad "tremtinio vardas pabėgėliui tinka visiškai gerai, nes jis iš tikro paliko savo kraštą ne savo valia, bet buvo ištremtas", nes "tremties esmę sudaro išeivio santykis su savo tėvynės laisve". Todėl "kiekvienas svetur gyvenąs

Prof. dr. Antanas Maceina — Antanas Jasmantas

išeivis, užgrobus priešui jo šalį, virsta tremtiniu". Ir tai tinka senai išvykusiam, prieš karą išvykusiam ar čia gimusiam lietuviui, jei jis save lietuviu laiko.

Žurnalistas Vincas Rastenis kartą yra rašęs, kad pabėgėliai negali vertinti komunizmo, nes jie yra asmeniškai paliesti, todėl negali būti objektyvūs. Maceina tuo pačiu klausimu pagrįstai pasisako, kad "prie komunizmo yra galimas tik patirtimi pagrįstas, o ne grynai intelektualinis priėjimas. Komunizmas nėra teoretinė problema. Jis yra gyvenimas visoje savo visumoje bei pilnatvėje". Kad komunizmas yra "gyvenimas visoje savo visumoje ir pilnatvėje" tiesioginiai patyrėme mes, vyresnieji, 1940-41 Lietuvoje, o kad nepasikeitęs ir šiandien, yra perdaug patikrintų faktų, kuriuos ir aklas gali matyti.

Maceina savo publicistikoje pasipriešino įsivyravusiai nuomonei, kad būk tik rusų imperializmas atnešęs visas nelaimes mūsų kraštui. Jo garsusis straipsnis "Į Laisvę" žurnale 1971 "Nuo ko mes bėgome" buvo atakuojamas net porą metų iš kairės ir dešinės — nuo "Naujienų" per "Laisvąją Lietuvą", "Nepriklausomą Lietuvą" iki "Akiračių". Tačiau šiandien visų pripažįstama Maceinos tezė, kad Lietuvą yra palietę du negandai — komunizmas ir rusiškas imperializmas.

Adolfas Damušis savo publicistiniuose pasisakymuose irgi atsikreipia į dabartines problemas, tik, palyginus su Maceina, yra konkretesnis. Pav., 1969 "Į Laisvę" žurnale jis paskelbė straipsnį "Laisvojo pasaulio miskoncepcijos apie Sovietų Sąjungą". Jis čia ryškina tris miskoncepcijas, kuriomis tiki Vakarų pasaulis: būk visose sovietinėse respublikose švietimas vykdomas savo tautine kalba, siekiama socialinės lygybės ir plečiama okupuotų kraštų industrializacija. Šis jo straipsnis primena prieš 11 metų paskelbtą Maceinos straipsnį "Trys pavojingos Vakarų iliuzijos". Tačiau savo straipsnyje Damušis yra damušiškas. Jis kalba irgi apie tris Vakarų iliuzijas, bet jis nusileidžia nuo filosofinio gvildenimo plotmės ir sielojasi mūsų pavergtos tautos skaudžiomis konkretybėmis.

Atidavęs didžiąją savo gyvenimo duoklę rezistencijai, Damušis publicistiniuose straipsniuose ir dabar kelia rezistencinius rūpesčius. Jis nesivelia į atskiras mūsų negerovių detales, bet ieško tų negerovių ištakų ir siūlo konkrečius sprendimus. Štai 1976 paskelbtame straipsnyje "Į Laisvę" "Vertikaliniu žvilgsniu" jis kalba: "Kai sustingstame bėgamuosiuose dienos reikaluose, kyla pavojus paskęsti smulkmenose, prarasti veržlumą plataus akiračio polėkiam, atšipinti įžvalgą gyvenimo nuolatinei kaitai ir pasidaryti pažangos srovę tvenkiančia uola".

Iškėlęs keletą principinių tezių, Damušis grįžta į lietuvišką

konkretybę. Pažvelgęs į laisvės kovotojus Lietuvoje, jis taria: Jie atstovauja tai gyvajai žmonijos sąmonei, kurios šaknys yra gyvoj žmogiškojoj sąžinėj. Šios sąmonės esminė savybė, esminis bruožas yra smurto akivaizdoje baimės instinkto nugalėjimas". "Smurto akivaizdoje baimės nugalėjimas" yra rezistencinių Damušio pasisakymų tarsi leitmotyvas. Jis toliau nurodo tremtinių misiją: kai marksizmas yra tapęs atrama komunistų partijos diktatūrai, valstybiniam kapitalizmui, rusų imperializmui, tautų ir žmogaus prievartavimui, žodžiu — sovietinei - marksistinei sistemai, Damušis tremtinių misiją formuluoja taip: nelik tik pasyvių stebėtojų vaidmenyje, bet aktyviai angažuokis laisvės, teisingumo, demokratijos pozicijom. "Mūsų uždavinys visur ir visada stiprinti laisvės, teisingumo ir demokratijos idėjų penetracijos srautą".

Minėtame straipsnyje Damušis

Dr. Adolfas Damušis, ALRKF Jaunimo Dainavos stovyklos prie Manchesterio, Mich. kūrimosi — 1955 metais, kada buvo pasirašyta stovyklos pirkimo sutartis su Michigano universiteto atstovais. Sukaktuvininkas Stovyklos tarybos pirmininku buvo 1957 - 1972 metais ir administratorium nuo 1957 iki 1962 m.

sustoja prie mūsų pareigų komunistinės grėsmės akivaizdoje, bet jis taip pat nepraeina nė pro mūsų pačių sukeltą grėsmę mums patiems. "Į Laisvę" 1967 paskelbtame "Kartų ir grupių dialogo keliu" pasisakyme jis ieško tų blogybių priežasčių ir siūlo sprendimus. Mūsų visuomenės išsiskyrimo priežastis jis nurodo tokias:

"Tremtiniai laisvajame pasaulyje esame veikiami dviejų ryškių gyvenimo linkmių. Viena jų yra efektyviai įtaigojanti ir besikeičianti su laiku; joje reiškiasi naujos idėjos, atidengiami nauji horizontai ir vartojami dar neišbandyti metodai. Antra pastovesnė, remiasi turtinga tradicija ir kaupia savyje istorijos bėgyje įgytas ir gyvenime įpilietintas vertybes. Viena jų įdomi, kita turininga, bet kiekviena atskirai paimta yra nepilna.

Tas, kuris gyvena vien laike besikeičiančiu gyvenimu, turi blankų tikrovės vaizdą; tiktai kai kurios naujos idėjos išlaikys istorijos egzaminą, ir tiktai kai kurie nauji horizontai pasirodys nauji esą. Didesnė dalis jų nuvils nekritiškus sekėjus. Bet tas, kuris gyvena tik pastovia kad ir turininga tradicija, atsiriboja nuo pažangos veiksnio, nuo naujų formų ir praranda minties jaunatvę".

Šią savo gilią ir labai gražia forma pateiktą analizę Damušis baigia konkrečia išvada: tas dvi sroves suartinti gali dialogas, nes mūsų pagrindiniam uždaviniui būtų palenkti visi veiksniai ir be-

Dainava. Žvilgsnis nuo Kryžių kalno. Stovyklos pagrindinis pastatas, pagerbiant Dainavos jaunimo stovyklos iniciatorių ir kūrėją, pavadintas dr. Adolfo Damušio vardo namais.

Nuotr. Jono Urbono

sikeičiančios ir tradicinės gyvenimo linkmės". Deja, kai kas prie prasmingo dialogo eiti nenorėjo ir pasirinko monologinius sprendimus. O juk Damušis darė labai konkrečias ir gyvenimiškas sugestijas tom srovėm prasmingai suartėti. Tarp jų buvo:

1. Suorganizuoti visų veiksnių bendrą įstaigą studijuoti okupuotos Lietuvos gyvenimo visas sritis, dokumentuoti ir gautais duomenimis formuoti viešąją pasaulio opiniją;

2. Pradėti išeivijos lietuvių naują rezistencinį sąjūdį, apimantį visą idealistinės dvasios ir rezistencinio ryžto išeivijos jaunimą.

Damušis konkretus ir pramatantis. Praėjus keliasdešimt metų nuo jo padarytų sugestijų, kad ir labai pavėluotai, kai kurios jų bandoma įgyvendinti.

Pradėjus vad. "karo nusikaltėlių" medžioklę, Damušis buvo vienas iš pirmųjų, išėjęs nekaltų žmonių ginti. Kai labai išreklamuota trijų veiksnių "vienybė" veik per metus laiko atnešė tik vieną vargingai suredaguotą atsišaukimą, Damušis vienas pats atliko didelį darbą šioje srityje savo liudijimais teismuose, su-

Jei prof. K. Pakštas Lietuvoje kalbėjo apie lietuvių atsilikimą ir ragino imtis didesnių užsimojimų, kurie pagreitintų lietuvių tautos pažangą, tai Adolfas Damušis yra simbolis tų nepriklausomoje Lietuvoje kilusių jėgų, kurios pajėgė nugalėti tradicinę baimę imtis didesnių ir drąsesnių planų, reikalaujančių daug rizikos.

Du žygiai galima būtų laikyti tos drąsios rizikos viršūnėmis. Pirmas — tai sukilimo organizavimas 1941 prieš sovietinį okupantą. Tai rezistencinis didelio užsimojimo žygis, kurio priekyje buvo A. Damušis su L. Prapuoleniu, inž. J. Vėbra ir eilė jo draugų. Antras — tai jaunimo stovyklos organizavimas Amerikoje. Tai jau drąsus didelis užsimojimas kultūriniame veikime. Daugeliui veikėjų jis atrodė neįvykdomas, fantastinis, pasmerktas iš anksto susilaukti nepasisekimo. Bet Damušis, tuo metu būdamas LRK Federacijos pirmininkas, rizikavo, ir draugų, talkininkų tame rizikingame žygyje, kaip ir sukilimą organizuojant, jam nepritrūko. Tai iš tiesų buvo sukilimas prieš lietuvių pasitenkinimą smulkiais darbais savo parapijos ribose.

Juozas Brazaitis

(Juozas Brazaitis, *Raštai*, IV tomas)

rinkta gynybai medžiaga ir pasiūlytomis idėjomis, kaip gintis prieš komunistų ir žydų konspiracinę akciją prieš lietuvių tautą. Damušis savo dvasia, savo energija, savo disciplinuota mintimi ir šiandien tebėra tas pats Damušis, kaip ir prieš pusšimtį metų.

Jau vien ši analizė rodo, kad Damušis tebelaiko savyje "istorijos bėgyje įgytas ir gyvenime įpilietintas vertybes", bet nėra praradęs ir "minties jaunatvės".

Būtų iliuzija (Maceina) ar miskoncepcija (Damušis) teigti, kad laikas nėra ant jų uždėję metų naštos. Metų naštą laikas kraunа ant kiekvieno pečių. Tačiau vieni pečiai po metų našta greitai palinksta, kiti metų krūvį ilgai pakelia, o pagaliau yra ir tokių, kurie tiesių pečių niekada nėra turėję. Mūsų Mielųjų Bičiulių pečių nepalenkė nė deimantinių metų krūvis. Jiedu tebėra energingi ir kūrybingi, kovoją už laisvę mūsų tėvynei ir už šviesesnį gyvenimą visai žmonijai.

BRAZAIČIO RAŠTŲ IV TOMAS ATEINA Į SKAITYTOJŲ RANKAS

Jeigu mūsų tautos veikėjai, valstybininkai, kultūrininkai nebūtų palikę savo idėjų raštuose, mažai žinotumėm apie jų darbus, jų mintys nesklistų ateities kartoms, jie būtų pamiršti kaip nepalikę matomo ženklo. Šiandien džiaugiamės, kad Valančius buvo ir rašto žmogus, kad toks buvo ir Kudirka. Kad daug žinome ir kasdien cituojame Kudirkos žodžius, nuopelnas Tėvynės mylėtojų draugystės, kuri 1909 - 1910 išleido šešis tomus Kudirkos raštų. Jei ne tie tomai, nei ano kovotojo mintys būtų likusios išmėtytos tik laikraščiuose, ar mes daug apie jį žinotumėm. Ar ateities kartos daug žinos, kokių veikėjų buvo užauginusi nepriklausoma Lietuva, kurie nėra palikę jokių raštiškų paminklų? Jų idėjoms, kad ir griežčiausioms, yra pavojus nepalikti jokių pėdsakų. O tokių šviesių asmenybių per aną trumpą dvidešimt laisvės metų buvo nemaža iš įvairių visuomeninių ir ideologinių sluoksnių.

Vienas tokių ryškiausių asmenybių, pasireiškęs ne tik kultūriniuose laukuose, bet Lietuvos tragedijos laikais mobilizuotas ir visuomeniniam, politiniam darbui buvo profesorius Juozas Brazaitis (Ambrazevičius). Tie, kuriems teko laimė būti jo artumoj, kurie sekė jo pasakytą ir parašytą žodį, kurie kartu su juo veikė pogrindy bolševikams ir naciams siaučiant, vėliau kurie tremty rūpinosi Lietuvos reikalais, pripažįsta, kad tai buvo retas žmogus, kuris savo talentą, širdį ir rankas taip būtų pašventęs Lietuvos reikalui, o jo gausūs raštai, su didele erudicija paskleistos mintys turi būti surinktos, suklasifikuotos ir išleistos knygų rinkiniu. Ir štai Į Laisvę fondas lietuviškai kultūrai ugdyti jau pateikė ketvirtą jo raštų tomą. Tai stambus leidinys, 563 psl. knyga, įrišta į kietus viršelius, su dailininkės Ados Sutkuvienės neatkištiniu, bet dailiu viršeliu ir skirtingo pie-

šinio spalvotu aplanku. Atspausdinta "Draugo" spaustuvėj geram popieriuj, su iliustracijom. Tai viena gražiausių ir estetiškiausių serijų, kokių turime išeivijoj, ir malonu kam padovanoti ar knygų lentynoj laikyti.

Pirmuose trijuose tomuose daugiausia surinkti Juozo Brazaičio literatūriniai ir tautosakiniai straipsniai, studijos. Šiame tome liečiamos apskritai kultūrinės temos, šiek tiek teatras, kiek daugiau mokykla, o plačiausiai asmenys, kurie ryškiau pasireiškė kultūriniuose sluoksniuose ir su kuriais Brazaičiui teko ilgiau dirbti, kuriuos geriau pažinojo. Iškeldamas asmenis, Brazaitis nemėgino be reikalo kelti jų nuopelnus, bet vadovavosi tiesa — nei peikti, nei girti be rimto pagrindo ir suprasti kitaip galvojančius. Surinkti beveik visi periodikoj išmėtyti raštai apie mūsų akademikus, kurie verti didesnio dėmesio plačiosios visuomenės. Nėra tai išsamios monografijos, tik duoti ryškesni siluetai.

Iš tų siluetų atkreiptinas dėmesys apie Stasį Šalkauskį ir jo iškeltą misiją lietuvių tautai — įgyvendinti Rytų ir Vakarų kultūrinę sintezę. Šiltai mini Dovą Zaunių ir visą jo patriarchalinę giminę. Zaunius, buvęs Lietuvos užsienio reikalų ministras, buvo kilęs iš Vokietijos valdomos teritorijos, spaudžiamas vokiškos mokyklos ir biurokratijos suvirti vokiškame katile, išliko didelis lietuvis ir nuoširdžiai gynė Lietuvos reikalus. Plačiau mini ir bene įdomiausią Zaunių šeimos narį Mortą.

Kazys Pakštas buvo vienas įdomiausių ir dinamiškiausių asmenų nepriklausomoj Lietuvoj. Jo idėjomis buvo stebimasi, didžiuojamasi, bet jų niekas nevykdė. Dėl jo radikalumo buvo vadinamas svajotoju, net tyčiojosi kai kas, bet po 40 ar daugiau metų matome, jog jis turėjo plačią, drąsią viziją ir siūlė receptus, kaip su mažesniais nuostoliais pasitikti tai, kas jam atrodė neišvengiamai turi mūsų tautą užgriūti. Kalbėjo apie mūsų geografinės padėties pavojingumą, jautė artėjančią katastrofą, bandė tai kelti spaudoj, bet anais laikais buvo bijoma "panikos" ir cenzūra nugalėjo. Brazaitis knygoj iškelia dar vieną mažai kam žinomą faktą, kad 1938 prieš prezidentinius rinkimus "XX Amžiuje" norėta pabandyti šalia Antano Smetonos iškelti ir Kazio Pakšto kandidatūrą kaip simbolišką nesolidarumą su antidemokratiška dvasia, bet "cenzoriaus plunksna tam ir buvo, kad šitas simboliškas gestas visuomenės nepasiektų".

Sunkiu Lietuvos laiku, jo pirmaisiais nepriklausomybės metais atėjo svetimtautis Juozas Eretas iš gražios Šveicarijos į karo nualintą, varganą Lietuvą. Tai legendarinis žmogus. Kito ištikimesnio, labiau atsidavusio Lietuvai mūsų ilgametė istorija nežino. Jam Brazaitis skiria daug vietos ir dabar negali atleisti tiems, kurie su tuo idealiausiu sulietuvėjusiu vakariečiu pasielgė kaip tikri barbarai. Nežiūrint to, Eretas ir šiandien, grįžęs į savo senąją tėvynę, visa širdim dirba, kad Lietuva atgautų laisvę, ir savo skriaudų nemini.

Iškelia Jono Griniaus tiesos konkretizavimą etikos srity. Prano Dielininkaičio organizacinį talentą, Igną Skrupskelį kaip publicistą, Stasį Ylą kaip naują, kokio iki šiol neturim, kunigą. Antanas Maceina anais laikais buvo nesuprastas, bet jis pralenkė mūsų laikus, ir jo skelbtas teorijas (pvz. apie nepasaulėžiūrinę politiką) jau pradeda svarstyti ir bažnytiniai

SUSIMEZGĘ RYŠIAI ŠVIESIU SPINDULIU TEBEŠVIEČIA

Jungiantis į Adolfo Damušio deimantinę sukaktį

BALYS GAIDŽIŪNAS

Dairantis atgal į 40 metų praeitį, kada mūsų kraštą visaip teriojo okupantai, vis atsiremiu į jaunųjų veidus. Tai vyresniųjų klasių gimnazistai, studentai, tik aukštąjį mokslą baigusieji, jauni akademikai, jauni karininkai ir kareiviai, jaunimo organizacijų aktyvūs nariai kaime ir mieste. Gal todėl žvilgsnis atsigrįžta į juos, kad tada su jais buvo lengviausia susikalbėti kokį uždavinį atliekant. O gal ir todėl, kad jie patys jieškote jieškojo progos teriojamai tėvynei padėti.

Praeitis lieka praeitis. O geri darbai, kad ir sunkiose sutemose atlikti, šviesiu spinduliu tebešviečia. Taip ir mano, tautos sutemose susimezgę ryšiai su Adolfu Damušiu, tą šviesų spindulį ne tik nesunaikina, bet laikui bėgant dar labiau paryškina. Tada taip pat jaunas veidas, sutiktas bendruose įsipareigojimuose okupantams nepasiduoti, visomis tautos jėgomis prisikelti ir laimėti.

Adolfą Damušį, dabar jau 75 m. senjorą, dar būdamas Žemės Ūkio Akademijoje, girdėjau kaip maištaujantį ateitininką, rodantį savo nepalenkiamą charakterį prieš režimo užmačias. Tada jį asmeniškai neteko susitikti, nors vienam studentų baliuje, kuris buvo Ateitininkų namuose Kaune, man jį parodė Antanas Valiukėnas, visai netoli mūsų stovintį, kaip jau buvusį Varnių stovyk-

---

autoritetai. Trumpiau ar plačiau randa naują žodį ir juo taikliai charakterizuoja Zenoną Ivinskį, Adolfą Damušį, Praną Padalį, Juozą Girnių, Julijoną Būtėną, Juozą Lukšą ir kt.

Iš kitų įdėtų straipsnių paminėtinas "Dvasinis lietuvių veidas neprikiausomoj Lietuvoj", kur Brazaitis su įprastu jam įžvalgumu iškėlė įvykusius pakitimus visuomeniniuose sluoksniuose, pastebėjo, kad jau spėjo atsirasti ir negeistinas miesčioniškas luomas, kurio menkas intelektualinis, estetinis lygmuo, kuriuos jungia tik hedonistiniai interesai gyvenime. Yra ir daugiau svarių straipsnių.

Kitais metais numatoma išleisti penktas tomas. Ten būtų daugiausia liečiama rezistencija ir vienas kitas nenustojęs aktualumo ir "politinis" straipsnis. Tiek tomų yra pažadėję leidėjai, tiek apsiėmė surinkti Redakcinė komisija, bet tai būtų tik atranka iš gausios Brazaičio raštijos.

Čg

(*"Draugas"*, 1983)

loje. Neprisimenu ano mūsų pokalbio apie ateitininkus, bet mano pastaba A. Damušio adresu buvo maždaug tokia: Tai jau šis tas skinantis kelią į politinius vadus. Mat ir tada buvau įsitikinęs, kad jei jauni nemaištauja, tai senatvėje apie juos niekas nieko ir nežino.

Gal čia ir nelabai vieta, bet proga labai gera, kad užsiminėm apie Varnius. Juk A. Damušis ten buvo patekęs dėl moksleivių ateitininkų veiklos. Kaip žinia, Švietimo Ministerijos 1930 m. rugpiūčio 30 d. potvarkiu, gimnazijose buvo uždraustos visos srovinės organizacijos. Ne iš meilės ateitininkams, bet ginant man artimos moksleivių Jaunosios Lietuvos organizacijos reikalus rašiau protestus ir net pasiekiau tuometinį ministerį pirmininką J. Tūbelį. Mano protesto dėstymas buvo maždaug toks: ateitininkai veiks slaptai ir stiprės, o Jaunosios Lietuvos organizacija išsikvėps, nes jos rėmėjai mokytojai, paklus valdžios linijai ir nieko nepadės.

Dabar nesunku pasverti. Taip ir atsitiko. Ateitininkų slapta veikla jiems davė daug ryžtingo prieauglio, kurie ir okupacinėse sąlygose labai gerai pasirodė, neužmirštant ir Adolfo Damušio, tuometinio Varnių kalinio.

Vokiečių okupacijos metu mes jau asmeniškai susitikom.

Ir susėdom net labai arti vienas kito, kada buvo įsteigtas Vyriausias Lietuvos Išlaisvinimo Komitetas. Vieną kartą, kada jis posėdyje labai energingai dėstė apie slapto veikimo reikalavimus, gal ir nedraugiškai pagalvojau: matai, jis, kaip ateitininkas, turi praktikos ir iš senesnio slapto veikimo, o mano kai kurie broliai tautininkai, snūduriavę režimo pavėsyje, atsigavo tik gavę pirmus okupacijos smūgius.

VLIKo posėdžiai Lietuvoje, kada virš galvų buvo kietas okupanto kumštis ir ginklas, buvo labai dalykiški ir trumpi. Pasikeisti nuomonėmis kitais reikalais nebuvo kada ir tai niekas nepraktikavo. Kai susirinkdavom paltų kalnierius kiek pastatę ir skrybėles taip užsidėję, kad perdaug nerodytume veidų, taip reikalus atlikę ir išsiskirstydavom.

Mūsų pokalbiai tais visais kitais reikalais prasidėjo vėliau ir jau sunkiose išsilaikymo sąlygose. Vokiečių politinė policija mane suėmė 1944 m. gegužės 15 d., kada jau dauguma VLIKo narių ir bendradarbių jau buvo suimta. A. Damušį suėmė birželio 16 d. ir tuojau išvežė į Isrutės kalėjimą, kur mes jau buvom prieš kelias dienas atvežti. Vieną popietę, išvedus kalinius į kiemą, ten pamatėm vaikščiojantį A. Damušį ir J. Vėbrą. Mūsų veidai jau buvo spėję pabalti, jų dar turėjo kiek raudonumo. Kad ir labai saugomi, spėjom pasikeisti keliom žiniom. Sužinojom, kad esam atiduoti Volksgerichto teismui. Mat, Gestapui jau nebebuvo laiko pačioje Lietuvoje mums

surengti "paradinį nuteisimą ir pakorimą", kaip jie praktikavo, tai mūsų byla buvo nukreipta į to teismo centrą Berlyne. Isrutėje buvo tik pirmoji mūsų kančių stotis. 1944 m. liepos 16 d. mus arčiau Berlyno pradėjo traukiniu vežti pro Karaliaučių. Allensteiną, Sodau, Torn, Poznanę iki Landsbergo prie Oderio. Vežė mėnesį laiko, vis supažindindami su tų miestų kalėjimų ir stovyklų baisybėmis. Vežė pro tų miestų kalėjimus todėl, kad toks buvo kalinių judėjimo kelias, mažiau užimtas karinių reikmenų parvežimui. Toje pekliškoje kelionėje, kur negaudavo net ir taip skurdaus maisto davinio, kur buvom beveik vienas ant kito suspausti, vistiek dar atsirasdavo momentų, kad svarstėm savo būklę. Tuose svarstymuose vis pastebėdavau, kad A. Damušis iš visų pakalbovų yra pats optimistiškiausias. Esą, tik reikia nenusiminti, turėti viltį, visokius pažeminimus ir skriaudas pakelti. Kaip chemikas vis patardavo, gautą kalinio badmirinį davinį valgyti labai palengva, nepražudyti nė vieno trupinėlio. Rūkančius prašė mesti rūkyti, kad kiek tik galima ilgiau išsaugoti savo sveikatą. Tais patarimais jis nejučiomis darėsi visos suimtųjų grupės vadovu. O atsidūrus Landsbergyje, per penkius mėnesius sunkiuose darbuose visai nusilpus, jis ėmė man įkalbėti, kad reikia išgalvoti kokias nebūtas žinias kalinių entuziazmui pakelti. Ir taip pradėjom tas "geras" žinias pasakoti, kad už savaitės, o daugiausia už dviejų, būsim paleisti. Kai per tą laiką niekas nejvykdavo, rezgėm "naujai gautas žinias". Jos tada tikrai niekam nepakenkė, o išsilaikyti padėjo.

Nenorėčiau skaitytojų varginti visokiom smulkmenom ir kalėjimo aplinkos žiauriais įvykiais. Jie mus spaudė, gyvybines jėgas kirpte kirpo. Apie tai, tik išėjęs iš Beyreutho sunkiųjų darbų kalėjimo, amerikiečių karių atvežtas į Wuerzburgą, per 10 d. parašiau platoką mūsų kalinimo apžvalgą ir per klevelandietį kareivį Jurgelį, pasiunčiau į JAV. Ta apžvalga buvo atspausdinta Dirvoje, ir man net nežinant, išleista atskira knyga "Pakeliui į mirtį", 231 psl. Gaila, kad knygos išvaizda buvo labai skurdoka, lietuvių kalba, taikantis prie senųjų skaitytojų, labai suvelta. Dar tiek gerai, kad mintis niekur neiškreipta. Toje knygoje, jei kas dar turite, galite rasti labai daug vietų, kur kalbama apie Dr. D. Mat tada dar nebuvo žinoma, ar minėjimas pilnų pavardžių kam nors nepadarys blogo patarnavimo. Ten kalbu tokia pat kalba, kaip ir dabar, nes tai buvo neišgalvoti, o skaudžios patirties dokumentuoti įvykiai.

Kada man pripuolamai pasisekė pamatyti dviračiu važiuojantį man artimą bičiulį dr. Joną Vengrį, tada dirbusį Landsbergo selekcijos stotyje ir per jį gauti pirmą duonos kepalėlį, jį lygio-

mis pasidalinau su Damušiu, nes jo badavimo žymės jau labai matėsi ir kėlė rūpestį. Kada tas susimezgęs ryšys, nes mes neturėjom teisės nei niekam rašyti, nei nieko gauti, į Landsbergą atvedė mūsų žmonas ir kitus gimines mūsų gelbėti, kada pasisekė papirkti darbų varovą, kada kalinių eisenoj iš vergų darbų ant mūsų rankų mirė Alaksandras Viršila — kiek daug buvo ir liko jungiančių epizodų. Čia, suglaustam rašiny, jų neįmanoma pakartoti. Kas galite, tą knygą perskaitykite.

Išėjus į laisvę mūsų keliai išsiskyrė fiziniai, bet neišsiskyrė dvasiniai. Sunkiose sąlygose susimezgusi draugystė niekad neišblėso. Atsitiko taip, kad A. Damušio šeima anksčiau, o manoji vėliau, atkeliavo į Clevelandą. Jadvyga Damušienė, patyrusi, kad sunkiai kuriamės, rūpinosi gauti nors kiek padoresnį butą, o pradžiai atnešė naują elektrinę laidynę. Tada, o ir dabar tebegalvoju, ar jos ta dovana nebuvo skirta ir visokiem tarpgrupiniam nesklandumam lyginti. Bet mes tuos nesklandumus kalėjimo sąlygose jau buvome išlyginę.

Dabar, kada A. Damušio šeima nusikėlusi toliau nuo Clevelando, rečiau matomės. Neseniai, lankydami mirusios dukrelės kapą Visų Sielų kapinėse, kurios yra netoli mūsų gyvenamos vietos, buvo užsukę poilsio valandai, Jadvyga Damušienė ir sako: Manau, kad mūsų vyrai žino, kokias geras jie turi žmonas? Taip, atsakiau, žinom ir dėkojam. Be jūsų tuometinės pagalbos, vargu ar bebūtumėm kada susitikę ir susėdę prie kavos puoduko. O Adolfas, lyg užbaigdamas tą kalbą, dar pastebėjo: Bet neužmirškit, kad jūs turite ir nė kiek neblogesnius vyrus.

Tas pokalbis užsibaigė smagiu juoku. Jis nustelbė visus patirtus skaudulius. Žmogui, keliaujančiam iš namų į tokią ilgą kelionę, juk reikia ir šviesesnio akimirksnio. Sukaktuvininkui ilgiausių metų!

NAUJOS TENDENCIJOS . . .

(Atkelta iš 14 psl.)

jų konkuruojančių grupių vadams — Andropovui ir Černenkai. Romanovas Andropovo nemėgsta ir bijo ir todėl yra priimtinas Černenkai; Andropovas turi prieš Romanovą pakankamai medžiagos ir su jos pagalba galės jį pilnai kontroliuoti bei tvarkyti, o todėl jis yra dalinai priimtinas ir Andropovui. Tačiau svarbu, kad tik dalinai ir kad, žinoma, Andropovas norėtų paskirti į tą postą visai kitą žmogų.

Andropovas ir jo kaitos partija

yra užblokuota Černenkos vadovaujamų brežneviško status quo partijos jėgomis ne tik kadrų politikos srityje. Ekonominėje srityje jokių reformų daryti iki šiol nenutarta, nors iš pradžių kalbų apie tai buvo labai daug. Vienintelis baras, kuriame Andropovui leidžiama aktyviau pasireikšti yra jo mėgiamoji kova už disciplinos sustiprinimą. Tačiau ir ši kova vykdoma ne tiek ekonominėmis bei socialinėmis, kiek administracinėmis bei disciplinarinėmis priemonėmis, kurios yra labai ribotos ir, kaip kiekvienam yra aišku, pačios savaime jokių ilgalaikių teigiamų rezultatų sukurt negalės. 1983 m. birželio mėn. TSKP CK plenumas, išklausęs Černenkos pranešimą ideologiniais klausimais, jokių naujovių neįnešė ir šioje be galo svarbioje srityje, nors to buvo labai tikėtasi. Pagaliau ir užsienio politikoje vėl įsigalėjo pilna ir nieko gero nežadanti stagnacija. Visos iniciatyvos ne tik santykių su JAV srityje, bet ir prasidėjusiose 1982 m.pabaigoje derybose dėl nusiginklavimo Ženevoje, derybose su Pakistanu ir Kinija dėl Afganistano bei tarpusavio santykių tarp tų valstybių ir Sovietų Sąjungos sureguliavimo ir t.t. buvo nuleistos ant stabdžių ir atsidūrė aklavietėje.

Tai, kad Andropovo ir jo kaitos partijos taip energingai pradėtoji ofenzyva buvo efektingai sustabdyta Černenkos vadovaujamų jos oponentų iš status quo partijos, toli gražu dar nereiškia, kad Andropovas nusileido ir sutiko priimti jėgų lygsvarą kaip savo valdžios realias ribas. Pirmoj šachmatų partija tarp tų dviejų jėgų aiškiai pasibaigė patu, bet pats turnyras dar tiktai prasidėjo.

Vietoje to, kad pulti oponentus visu frontu, Andropovas šiandieną koncentruoja jėgas į vieną pagrindinį tašką — kovą prieš korupciją ir už valstybinės bei darbo disciplinos sustiprinimą. Iš esmės ši kova yra daug gilesnė, negu galima spręsti iš ją apibendrinančių žodžių. Klausimas čia iš tikrųjų sprendžiamas apie tai, ar pavyks Andropovui tos kovos dingstimi susidoroti su senu ir visiškai korupcijos suėstu partokratiniu valdžios aparatu ir visą jį pakeisti naujais, jaunesniais, labiau dinamiškais bei kvalifikuotais ir dar nepaskendusiais korupcijoje kadrais. Nėra abejonės, kad valdžios aparato viršūnės priešinsis tokiai kovos su korupcija interpretacijai visomis savo jėgomis bei išgalėmis. Įsisiūbavusi Lietuvoje Andropovo valdžios pradžioje kova su korupcija ir koruptuotais valdininkais šiuo metu, kaip matosi iš gaunamų žinių, yra gerokai pristabdyta. Tai rodo, kad net tas vienintelis Andropovo sau šiandieną pasistatytas uždavinys yra be galo sunkiai sprendžiamas. Tačiau išspręsti jį Andropovui būtina ir lengvai jis nuo to uždavinio neatsisakys. Juk su dabartiniu valdžios aparatu jokių reformų, jokios, net ir ma-

žiausios kaitos įvykdyti neįmanoma, o jų Andropovui, tam, kad jis jaustųsi valdžioje daugmaž saugiai, verkiant reikia. Taigi, jam teks kaupt jėgas, naudoti visą savo sumanumą bei klastą, kad galėtų tą senąjį aparatą sudoroti, išvalant jį taip, kaip Stalinas jį išvalė liūdnai pagarsėjusiais 1937 metais. Ar užteks Andropovui tam ryžto ir valios, ar užteks laiko ir jėgų? Į tą klausimą atsakys tik ateitis.

Uždavinys įveikti galingą ir visąapimantį valdžios aparatą yra beveik neįmanomai sunkus, bet visiškai beviltiškas jis irgi nėra. Kiekviename tarybiniame aparate egzistuoja didžiulis įtempimas tarp partokratinių to aparato aukščiausių vadovų ir technokratinių tų vadovų įsakymų vykdytojų. Technokratai, žmonės su specialiomis savo srityse žiniomis, užima kiekviename aparate antraeiles ir trečiaeiles pozicijas, bet visą realų darbą atlieka tik jie. Technokratai giliai niekina savo nekvalifikuotus ir kartais netgi mažaraščius partokratinius viršininkus, ir dažnai mato jų vadovybėje visų šalies bėdų priežastį. Partokratai gi visiškai pagrįstai nepasitiki technokratais ir laiko juos, kaip sakoma, "juodame kūne", neleisdami jiems nei savistoviau veikti, nei pareikšti kokią nors iniciatyvą, nei kiek daugiau prasimušti į priekį tarnyboje. Andropovas, jei jis tik norėtų ir pasiryžtų, galėtų lengvai tą įtampą tarp technokratų ir partokratų panaudoti savo tikslams pasiekti. Tam jam tik reikėtų suburti aplink save nepatenkintus savo padėtimi technokratus ir su jų neabejotinai entuziastinga pagalba energingai imtis aparato "valymo" veiklos. Technokratai entuziastingai palaikytų Andropovo "valymus" ne tiktai dėl karjeristinių sumetimų, bet ir todėl, kad tai atitiktų jų pilietiniai - patriotinius įsitikinimus. Mat, technokratų sąmonėje jų nuosava karjera, iškopus į tikrai vadovaujančias pozicijas, yra tas vienintelis kelias, kuriuo eidama šalis galėtų išspręsti savo visas sunkias problemas. Taigi, Andropovas turi technokratų asmenyse gana galingus potencialius sąjungininkus. Viskas priklausys nuo to, ar jis sugebės ir panorės tuos savo galimus sąjungininkus mobilizuoti ir organizuoti veiklai, paversti juos iš potencinės į realią jėgą. Be tokios pagalbos ir iniciatyvos iš viršaus normaliose sąlygose patys technokratai susiorganizuoti ir ką nors efektingo politinėje sferoje atlikti turbūt negalėtų. Gal tik kraštutinės valdžios suirutės ar krizės sąlygos paskatintų juos savistoviam politiniam veiksmui.

Dar viena sritis, kurioje Andropovui buvo duota galimybė pasireikšti, yra tautinė politika. Kaip matome iš ankstyvesnio dėstymo, Andropovas, kaip kaitos partijos vadovas, priešpastatė save be galo galingam status quo politiką palaikančiam partokratiniam val-

dinės biurokratijos sluoksniui. Tačiau jis priešpastatė save ir dar vienam labai galingam aparato elementui, o būtent, taip vadinamajai "rusiškajai partijai", ar rusų nacionalistams, kurių apstu ne tik partokratiniuose, bet ir technokratiniuose aparato sluoksniuose.

Nuo pat pirmųjų savo atėjimo į valdžią dienų Andropovas pasireiškė kaip aršiausias rusiškojo nacionalizmo priešas. Jis iš karto paneigė brežnevinę politiką, kuri laikė rusų tautą būsimosios sovietinės tautos konsolidavimo etninių, lingvistinių bei kultūrinių pagrindu ir todėl iš esmės siekė visų nerusiškųjų tautų susovietinimo per jų surusinimą. (Tai, kad rusų tauta yra daug pranašesnė už kitas Sov. Sąjungos tautas, brežneviečiams buvo neabejotina tiesa ir todėl kitų tautų surusėjimą jie laikė būsiančia didžiule tų tautų pažanga). Savo 1982 ml gruodžio 21 d. pranešišime, pašvęstame Sov. Sąjungos sukūrimo 60-toms metinėms, Andropovas nors ir netiesiogiai, pareiškė, kad rusinimo politika, vietoje to, kad suartintų Sov. Sąjungos tautas, faktinai suantagonizavo nerusiškų tautų santykius su rusų tauta ir tuo apsunkino jų visų būsimąjį susiliejimą į vienalytę sovietinę tautą. Tam, kad šitą padėtį galima būtų pataisyti, reikia, anot Andropovo, gerbti nerusiškas tautas lygiai taip pat, kaip ir rusų tautą, o be to, skatinti tas tautas išeiti iš savo siaurų respublikinių ribų į visasąjunginę areną, tapti, vienodai su rusais, tikrai visasąjunginėmis tautomis.

Tai, kad nerusiškų tautų "suvisasąjunginimas" jokiu būdu nereiškia surusėjimo, Andropovas pabrėžė, sakydamas, kad tautiniai skirtumai išnyks dar labai negreitai, daug vėliau net, negu skirtumai tarp klasių. Jis taip pat nurodė, kad visos tautinės kultūros *vienodai* turi kaip pažangias, taip ir reakcingas tradicijas ir jose visose, taip pat vienodai, pirmosios turi būti skatinamos bei puoselėjamos, o su pastarosiomis reikia vesti nenumaldomą kovą.

Šiuo nurodymu Andropovas griežtai atsisakė pripažinti rusų kultūrai bet kokį specialų statusą ar pranašumą prieš kitas tautines kultūras; maža to, jis šiuo nurodymu pareikalavo pradėti nenumaldomą kovą su reakcinėmis tradicijomis pačioje rusų kultūroje. Tokio reikalavimo partija nestatė nuo Stalino įsigalėjimo valdžioje metų; kova su reakcinėmis tautinių kultūrų tradicijomis buvo vedama tik nerusiškų tautų tarpe, o rusų kultūra (atitinkamai preparuota) buvo vaizduojama kaip pačios pažangos įsikūnijimas. Reikalavimas šis neapsiribojo deklaracijomis. Partija 1983 m. pradėjo kovą su rusiškuoju nacionalizmu visiškai ne juokais. Tai, žinoma, stipriai nuteikė prieš Andropovą "rusiškąją partiją", visus rusų nacionalistus aplamai. Tačiau antirusiškoji kam-

panija spaudoje tęsiasi, rusiškas nacionalizmas atakuojamas, nekritinės, klasių analizės nepagrįstos pažiūros į rusų istoriją smerkiamos, o kai kurie tų pažiūrų reiškėjai net pradėti rimtai persekioti. Ir kol kas šitos antirusiškos politikos Andropovui niekas ir netrukdo vykdyti, nes, gal būt, galvoja, kad ant jos jis greičiausiai sau ir nusisuks sprandą. Bet kuriuo atveju, atrodo, kad ši politika laukiamų rezultatų Andropovui neduos, nors, neabejotinai, tautiniai kadrai respublikose bus be galo patenkinti, kad jų galimybės padidinti savo įtaką į visasąjunginį procesą žymiai išaugs. Tas pirmiausia duos jiems didesnį veiklos lauką, vykdant savo separatistinius nusistatymus, o tai reiškia, kad tos politikos rezultatas bus kaip tik atvirkščias tam, kurį Andropovas planuoja. Dar žydų klausimo sprendimo prasme ši politika gali atsiekti šiokių tokių pozityvių rezultatų. Mat, jei žydai nustos būti kaip iki šiol diskriminuojami, jei jiems bus iš tikrųjų duotos maždaug lygios su kitais teisės užimti tarnybinius postus, eiti mokslus ir pan., tai neliks esminio pagrindo specialiai žydų emigracijai iš Sov. Sąjungos. (Neseniai sudaryti visoje Sov. Sąjungoje žydų antisionistiniai komitetai yra šios politikos sėkmės pirmoji išraiška). Šia prasme žydai, kaip tauta, neturinti teritorijos (Birobidžianą niekas šia prasme rimtai nepriima), o tuo pačiu ir teritorinio separatizmo tendencijos, gali būti bent dalinai reintegruoti į sistemą, bet teritorinės tautos, tame tarpe lietuvių tauta, vargu. Jos greičiausiai tiktai dar labiau sustiprins savo separatistines tendencijas, bet jokios gilesnės jų į Sov. Sąjungą integracijos Andropovas ta politika nepasieks.

Aš noriu dabar padaryti kai kurias išvadas ir tuo baigti.

Dėl visos eilės biologinių bei politinių priežasčių Andropovo režimas Sovietų Sąjungoje bet kuriuo atveju yra tik pereinamojo pobūdžio. Klausimas ryšium su tuo kyla tik apie tai, ar jis sugebės bet kokį perėjimą aplamai paruošti ir, jei sugebės, tai kokio pobūdžio tas perėjimas bus.

Andropovas turi dvi veiklos galimybes. Pirmoji — susitaikyti su esamąja padėtimi ir nusileisti status quo partijai, atsisakant nuo bet kokios kaitos ar reformų planų. Šiuo atveju jis taptų antruoju Brežnevu, pripažintu status quo partijos vadu ir tikriausiai ramiai numirtų, vis dar sėdėdamas ir prezidento ir kompartijos CK generalinio sekretoriaus krėsluose. Aš tačiau negalvoju, kad Andropovas norėtų ar galėtų pasirinkti kaip tik šią veiklos galimybę. Jis atėjo į valdžią kaip kaitos partijos statytinis ir tie, kurie jį į valdžią pastatė, lauks iš jo ir atitinkamų jo padėčiai veiksmų. Apvilti savo rėmėjų lūkesčius Andropovui būtų sunku ir net pavojinga — jis nustotų savo paramos

aparate natūralios bazės ir kažin ar greitai galėtų įsigyti naują. Antra vertus, Andropovas pats yra perdaug ambicingas ir išpruseęs asmuo, kad pasitenkintų "Brežnevo antrojo" vaidmeniu. Taigi, greičiausiai jis pasirinks antrąją savo veiklos galimybę — visomis išgalėmis, konfrontacijoje su dabartinio aparato viršūnėmis, stengtis stiprinti egzistuojančią Sov. Sąjungoje valdinę sistemą jos kaitos bei reformų būdais.

Žinoma, jeigu Andropovas, eidamas šiuo keliu, elgsis avantiūriškai ar bent nepakankamai atsargiai, be reikiamų kompromisų, tai labai galimas dalykas, kad jam, kaip ir Chruščiovui, draugai bei kolegos nusuks sprandą anksčiau negu jis pats fiziškai numirs. O gal tiesiog padės jam numirti ir užleisti areną kam nors kitam. Kažkaip įtartinai greitai pradėjo irti Andropovo sveikata po to, kai jis atsidūrė valdžios viršūnėje . . . Taip ir pasibaigtų tada "Andropovo epocha", net kaip reikiant ir neprasidėjusi. Tačiau Andropovas nėra panašus į avantiūristą bei neatsargų žmogų ir greičiausiai toks likimas jo neištiks. Atrodo, kad jis ne tik atsargus, bet ir labai klastingas žmogus, ką jis parodė Vengrijoj, kai buvo ten ambasadorium 1956 metais, — visus vengrų reikalavimus priėmė, užmigdė, taip sakant, jų budrumą, o paskui staiga iš pasalų smogė tokį smūgį, nuo kurio Vengrija dar neatsigavo iki šios dienos. Panašiai jis gali pasielgti ir su savo dabartiniais oponentais politbiure ir CK. Jeigu jam tuo ar kitu būdu pavyktų juos galutinai nugalėti, tai aš manau, kad jis panaudos savo įsigytą absoliučią valdžią tam, kad išspręstų pirmoje eilėje naujų aparato kadrų problemą. Pagal skirtą jam fizinį laiką — nedaugiau 8 - 10 metų — jis kažin ar besugebės įgyvendinti kokias nors esmingesnes reformas. Juk ir jam, ir visiems, yra aišku, kad jokių reformų negalima bus įgyvendinti, kol seni kadrai sėdės savo vietose. Ogi, juos pašalinti ir pakeisti kitais reikės, kaip minimumas, kokių 5 - 6 metų. Taigi, pagrindinė pirmenybė Andropovui yra kadrų politika, aparato personalo kaita, tas naujasis stalininio 1937 metų aparato valymo varijantas, apie kurį kalbėjau anksčiau. Yra net toks naujesnis sovietinis anekdotas: Andropovas, sveikidnamas per radiją tarybinę liaudį su 1983 metais staiga taip apsiriko: "Sveikinu jus, brangūs draugai, su ateinančiais naujais 1937 metais!". Sovietiniai anekdotai paprastai gana tiksliai atspindi realybę . . .

Esmingesnių pačios sistemos reformų neleis Andropovui pravesti ne tik laikas, bet ir jo pasišventimas išsaugoti sovietinę sistemą, už kurios politinių mitų bei formulių ribų jis turbūt niekada negalės išeiti. Tačiau, jei Andropovui pasisektų sukoncentruoti savo rankose absoliučią valdžią ir suspėti ją panaudoti bent

tam, kad būtų esmingai pakeistas personalinis aparato sąstatas, tai savaime reikštų labai stambią visos sistemos reformą. Taip pakeitęs aparato sąstatą, Andropovas sukurtų naują, technokratinę sovietinės sistemos vadovų koaliciją, kuriai jau po Andropovo tektų spręsti, kas turėtų paveldėti Andropovo poziciją ir kokią politiką tas paveldėtojas turėtų vykdyti. Šis naujasis technokratine vadovų koalicija išimtinai besiremiąs vadovas galėtų pradėti vykdyti tikrai radikalias reformas, nebesiskaitančias su jokiais komunistinės ideologijos diktatais. Šita problema tačiau jau išeina už mūsų temos ribų. Mums čia yra svarbu parodyti tik tai, kokios yra Andropovo veiklos galimybės. Jos gi, mano nuomone, yra sekančios: (1) arba nusisukti sprandą ir netekti valdžios, (2) arba prisitaikyti prie dabartinio partokratinio aparato ir tapti nauju Brežnevu, (3) arba, vis dėlto, nugalėti aparato inerciją ir tada kažką sutvarkyti bent kadrų politikos srityje bei sudaryti naujos technokratinės vadovų koalicijos pagrindus; toji koalicija jau po Andropovo griečiausiai pravestų gana radikalias sistemos reformas, nesiskaitydama su jų ideologiniu turiniu.

Keletas žodžių išvadine prasme ir apie mūsų pažiūrą į visa tai, kas dabar Sovietų Sąjungoje vyksta.

Bendrai, kaip ten bebūtų, ar valdžioje nugalės stagnacijos ar kaitos jėgos, ir tai ir kita reikštų tik tolimesnę sovietinės sistemos destabilizaciją. Reformos yra pavojingos sistemai, kaip tai labai gerai žino status quo partija, bet ir stagnacija yra jai taip pat pavojinga, kaip tai neblogiau žino kaitos partija. Ir vienos ir kitos partijos linija tokiu būdu veda galų gale į sovietinės sistemos galą. Jokių gerų ar net viltį sovietinei sistemai teikiančių sprendimų ar prognozių čia nėra ir būti negali. Todėl iš esmės, globališkai, makroskopiškai žiūrint į Sovietų Sąjungos padėtį, mums neturėtų būti didelio skirtumo, kokiu keliu sovietinė sistema nudardės į pragarą — ar tai stagnacijos, ar pasikeitimų keliu.

Tačiau taip abstrakciai samprotauti būtų neteisinga. Kiekviena tauta gyvena ne tik rytdiena, bet ir egzistuoja šiandieną. Kiek šioji šiandiena tęsis, niekas tiksliai nežino ir todėl žmonėms, sudarantiems tautą, labiau, negu tai, kas bus po to, kai dabartinė sistema žlugs, rūpi jų šiandieninės egzistencijos klausimai, t.y., — kur įdomiau bei geriau dirbti, kaip pagerinti savo individualias pragyvenimo sąlygas, kaip ir kur įsigyti reikalingų prekių, kur leisti į mokslą vaikus ar mokytis patiems, kaip sukurti ir išlaikyti šeimą, kokiais būdais saugoti sveikatą, gydytis, ilsėtis, linksmintis, atostogauti ir t.t. ir t.p. Iš šio taško žiūrint, kaitos partijos pergalė, siūlanti žmonėms įdomesnį, geresnį, daugiau vilčių teikiantį gy-

"KAD DAUG DIENŲ TAVE LYDĖTŲ . . ."

Juozas Žilionis — sukaktuvininkas

Juozo Žilionio pavardė plačiai ir pagarbiai minima jau per paskutinius 33 metus Clevelande. Šis energingas ir nuoširdus švietėjas, kultūrininkas ir visuomenininkas, ir atšventęs savo amžiaus deimantinę sukaktį, nepasitraukė į ramią be rūpesčių gyvenimo užuovėją, bet su didele meile tęsia darbus, taip reikalingus mūsų tautinei gyvybei išeivijoje palaikyti. Jis yra vienas iš tos generacijos žmonių, kurie jaunose savo gyvenimo dienose kūrė nepriklausomą Lietuvą, vedė jį iš tamsos į šviesą, iš skurdo ir vargo į viltingą ateitį, bet, ir patyrę skaudžiausį smūgį jų svajonių realizavime — laisvės praradimą ir svetimųjų okupacijas, nepalūžo ir, atsidūrę svetimuose kraštuose kaip benamiai tremtiniai, su tuo pačiu sumanumu ir meile rikiavosi į kovotojų gretas už lietuvių tautą ir Lietuvą.

Ir dabar, žiūrėdami iš perspektyvos, stebimės, kaip tas neturtingas kraštas Lietuva, karų, okupacijų vargintas, per tuos nepriklausomo gyvenimo metus tiek daug atsiekė. Juozo Žilionio generacijos žmonės, nežiūrint, kokia kuklumo skraiste besidangstytų, gali išdidžiai mesti žvilgsnį atgal, į darbus, atliktus ten — Lietuvoje ir čia — tremtyje. Ta generacija Lietuvoje griebėsi darbų, kurie turėjo būti atlikti tuojau. Nebuvo laiko laukti, kol atsiras kokių ypatingų specialistų ar žinovų, o reikėjo veikti dabar.

Ir stebint tų deimantines amžiaus sukaktis švenčiančiųjų lietuvių veiklą, atrasime daug tarp jų ir skirtingų bruožų, taktikos ir metodų jų darbuose. Bet visa tai orientavosi į atsikūrusios Lietuvos dvasinį ir materialinį gerbūvį.

Įdomus yra ir sukaktuvininko Juozo Žilionio nueitas gyvenimo kelias. Gimė 1908 m. kovo 19 d. Veisėjų miestelyje, Seinų apskr., gražiojoje Dzūkijoje. Mokslą pradėjo pas da-

---

venimą čia ir tuoj pat, būtų tautai daug parankesnis vykstančios politinės kovos rezultatas. Bent tąja daline prasme kaitos partijos pergalę galima būtų laikyti ir tam tikra mūsų bendro reikalo pergale; ir ne tik ta, bet ir platesne prasme taip pat. Juk status quo partija neveltui taip bijo ką nors pradėti sovietinėje sistemoje keisti. Jos atstovai, o su jais ir dauguma mūsų žmonių Lietuvoje bei visoje Sovietų Sąjungoje aplamai, tvirtai žino, kad užtenka iš tos sistemos struktūros išnerti nors vieną vienintelį siūlą, kad tuoj pat pradėtų nesustabdomai irti ir visas jos audinys. Taigi, kaitos partijos pergalė siūlo mums ne tik įdomesnę ir geresnę egzistenciją šiandieną, bet, kas gal net žymiai svarbiau, daug stipresnį pojūtį, o su juo optimizmą ir žvalią nuotaiką, su kuriais, kaip žinoma, imanoma būti laimingais net ir sunkiausiose gyvenimo sąlygose.

raktorių, vėliau kantičkos buvo jo vadovėlis. Pirmojo pasaulinio karo metu su tėvais atsidūrė Rusijoje. ir tiktai 1918 m. grįžo į Lietuvą. Baigęs Veisėjų vidurinę mokyklą, 1923 m. įstojo į dviejų metų mokytojų kursus ir gavo mokytojo cenzą. 1931 m. baigė Simano Daukanto mokytojų seminariją Kaune. 1931-36 studijavo VDU teisių fakultete ekonomiką. 1925-29 metais buvo Seinų apskr. pradžios mokyklos vedėjas (2 m.) ir mokytojas Ukmergės apskr. (2 m.). 1933-1942 m. laikotarpy buvo vedėju Kauno miesto pradžios mokyklų: Lietuvių katalikų mokytojų sąjungos, 39-sios ir 11-sios.

1942-44 Kultūros reikalų direkcijos viršininkas (V.R.V.) visuomenės reikalų departamente. Aktyviai įsijungė į Lietuvių karių ir jų šeimų globos komiteto organizavimo darbus ir buvo to komiteto vicepirmininku — iždininku.

1934-37 metais Lietuvos Mokyklos žurnalo administratorius ir bendradarbis. "Gimtinės žiburėliai" knygutėse, leistose Hanau stovykloje, Vokietijoje, rašė įžanginius straipsnius, rašė "Aiduose" ir "Švietimo gairėse". Ateitininkas nuo 1923 m. 1930-31 m. Kauno miesto moksleivių ateitininkų rajono pirmininkas. Priklausė stud. korp! Iustitia, buvo jos valdyboje. Studentu būdamas, vienerius metus dirbo Pavasario s-gos centro valdybos jaunimo sekcijoje. Nuo 1925 m. priklausė Šaulių sąjungai ir dirbo šaulių kultūrinėje sekcijoje.

1944 m. pasitraukęs į Vokietiją, nuo 1945 m. gyveno Hanau DP stovykloje, kur tais pačiais metais suorganizuotoje mokykloje dirbo iki 1949 metų. Dirbo ir stovyklos komitete 3 metus švietimo vadovu.

1949 m. atvyko į JAV, į Shenandoah, Pa. Nuo 1950 m. gyvena Clevelande. Galąsdamas grąžtu: fabrike, uždirbdamas duoną šeimai, nuo 1952 m. dirbo šeštadieninėse mokyklose (mokytoju ar vedėju ir vėl mokytoju), dėstė lituanistiniuose pedagoginiuose kursuose, atidavęs 24 metus lietuviškam švietimui. Vienas pirmųjų lituanistinių pedagoginių kursų Clevelande organizatorius ir juose dėstytojas. Buvo suorganizavęs ir kurį laiką vadovavo vaikų radijo programai "Tėvynės garsuose". Nuo 1974 m. savo energiją nukreipė į lietuviškų knygų platinimą, veda Dievo Motinos parapijos spaudos kioską.

Juozas Žilionis

Nuotr. Vl. Bacevičiaus

Šalia kultūrinio ir švietimo darbo nemažą duoklę atiduoda ir visuomeniniams reikalams. Virš 30 metų priklauso LFB Clevelando sambūriui, yra buvęs sambūrio valdybose, penkerius metus buvo LFB centro valdy-

bos nariu. Lietuvių Bendruomenei priklauso nuo pat jos įsisteigimo. Clevelando valdyboje yra buvęs sekretoriumi ir švietimo vadovu. Šiuo metu yra LB Ohio apygardos valdybos narys.

Dabar visą savo dėmesį ir energiją yra nukreipęs į lietuviškų knygų platinimą, yra tapęs naujųjų laikų knygnešiu, kad lietuviškas spausdintas žodis neliktų dulkėti sandėliuose. Be Juozo ir jo gyvenimo palydovės Onos vedamo kiosko Clevelande ir kitų panašių centrų kituose miestuose lietuviškos knygos kelias į skaitytoją labai pasunkėtų ir vargu ar leidyklos drįstų užsiimti tokių didelės finansinės rizikos reikalaujančių biznių. Knygnešio darbas reikalauja daug laiko ir energijos. Žilionių vedamas kioskas visada tvarkingai atsiskaito su leidyklomis. Gautą komisiją už knygų platinimą Žilioniai nenaudoja savo asmeniniams reikalams, bet atiduoda parapijai ar kitiems kultūriniams lietuvių reikalams. Žilioniai Dievo Motinos parapijai yra įrengę varpų muziką ir vargonų muzikinę sistemą šventovėje.

Ir tokiu nemažėjančiu gyvenimo tempu Juozas nepastebėjo, kad atėjo ir deimantinė amžiaus sukaktis, kuri kaip didelė staigmena buvo pagarbiai prisiminta Lietuvių Fronto bičiulių, LB apylinkės ir Dievo Motinos parapijos. Pobūviui, kuriame dalyvavo per šimtinė kviestų svečių, vadovavo LFB Clevelando sambūrio pirm. Juozas Ardys. Kleb. kun. G. Kijausko, S.J., invokacija, šampanas su Ilgiausių ir sveikiausių metų linkėjimų garsais, su vaišėmis, sveikinimais, su jo gyvenimo kelio skaidrių montažu, puota virto gražia visiems atmintina švente. Žmonos, sūnaus ir anūkų, dukters ir giminių linkėjimus perdavė duktė Violeta. Žodžiu sveikino LB Ohio apygardos pirm. Juozas Mikonis, LB Clevelando apylinkės pirm. Jurgis Malskis, Zenonas Dučmanas perdavė Vaidilos ir Lietuvių namų direkcijos sveikinimus. Perskaityti sveikinimai. Gražiausias jų tarpe buvo poeto Bernardo Brazdžionio ketureilis: *Kad daug dienų tave lydėtų, Prasmingų ir šviesių kaip ši, Visų rašytojų, poetų, Mielasis Knygnešy!*

Po beveik šešių mėnesių, spalio 22 d., sukaktuvininką sekė kita maloni staigmena, šį kartą su laureato titulu ir dovanomis. Lietuvių Amerikos piliečių klubas, kuris yra ir didžiausias Lietuvių namų akcininkas, švenčiant Lietuvių namų pirmąjį dešimtmetį, 1983 metų kultūrinę premiją paskyrė Juozui Žilioniui ir žurnalistui Thomui Brazaičiui, įteikiant įgraviruotas plokštes ir po 500 dol. premijas. Sukaktuvininkas savo piniginę dovaną padovanojo DMNP parapijos leidžiamiems "Mūsų žingsniams". Iškilmingame pokylyje Lietuvių namuose buvo pagerbti laureatai. Savo žodyje Juozas Žilionis kalbėjo: "Jau antrąją šventę šįmet švenčiu. Pirmoji liudijo mano gyvenimo nutekėjusį laiką, 75-rius metus. Deimantine sukaktimi atžymėta paliko... Antroji šventė, šiandien, tai džiaugsmo šventė. Ji iškelia mano gyvenimo nueitam kely nuveiktus darbus... Gyvenu išeivijoje, alsuoju laisve ir tikėjimu, o Tėvynėje tikėjimą ir laisvę tremtis ir kalėjimas lydi. Manau, mūsų didelės pastangos bei darbai, skelbiant pasauliui tautos kančias, daug padeda ir padės kenčiantiems pergalės siekiant... Žinau, kad spauda yra vienas iš didžiausių ginklų prieš mūsų Tėvynės užgrobėją,

DEMONSTRACIJOS LIETUVOS LAISVEI

Clevelando Plain Dealer dienraščio Washingtono biuro vedėjas žurnalistas Thomas Brazaitis buvo apdovanotas šių metų kultūrine - visuomenine Clevelando Lietuvių Amerikos piliečių klubo premija už straipsnius, kuriuose dažnai užsiminama ir apie okupuotą Lietuvą, jos gyventojų sąžinės priespaudą ir jos laisvės siekimus. Didelio dėmesio susilaukė jo aštuonių straipsnių serija "A Soviet Odyssey". Vienas iš jų, pavadintas "In Lithuania: Spirit of freedom alive yet today — History revised", išspausdintas šiame pusę milijono skaitytojų turinčiame dienraštyje liepos 24 - 31 dienomis ir vėliau išleistas atskiru atspaudu. Thomas Brazaitis š. m. rugpiūčio 29 d. tame pat dienrašty skaitytojams pateikė įdomų rašinį apie mūsų Liną Kojelį — "Pin-striped protester is speaker now". Čia duodame to straipsnio vertimą.

Kojelių šeimos nuotraukų albume vienoje nuotraukoje Linas Kojelis ir jo dvi seserys neša plakatus, kuriuose užrašyta: "Mikoyan Go Home", o kitame "Russians Go Home". Nuotrauka daryta 1959 metais. Lino tėvas atsivedė jį ir jo seseris demonstruoti prieš Sovietų politbiuro nario Mikojano vizitą Jungtinėse Amerikos Valstybėse. Tai buvo Lino pirmoji demonstracija. Tuo metu jis turėjo nepilnus ketverius metus.

Nuo to laiko Linas Kojelis, kurio tėvai pasitraukė iš sovietų okupuojamos Lietuvos, demonstravo šimtus kartų; visada prieš sovietus, išskyrus vieną kartą, kada jis suorganizavo mitingą prieš Amerikos nacių demonstraciją prie Chicagos esančiame Skokie miestelyje.

Kojelis prisimena, kad lietuviams demonstracijos buvo sekmadienio popiečių užsiėmimas. "Prisivalgę dešrelių su kopūstais, eidavom į parką demonstruoti".

27 metų Linas Kojelis yra 6 pėdų ir 4 inčų ir sveria 200 svarų. Jis atrodo gana impozantiškai demonstrantų rikiuotėse. Šiaip Linas yra gana švelnus ir net nedrąsus. Jo nešiojami juodais rėmais akiniai daro jį daugiau panašų į mokslininką.

Tiek Kalifornijos universitete Los Angeles, kur jis gavo bakalauro laipsnį, tiek ir Princetono universitete, darant magistrą, Kojelis nuolatos demonstravo jo mėgiamiausiam tikslui — Lietuvos laisvei. (Los Angeles mieste kartais jis pats tapdavo demonstrantų objektu dėl jo piešiamų karikatūrų, skelbiamų universiteto laikraštyje).

Jis įgavo tiek patyrimo demonstracijose, kad pats parašė vadovą "Demonstracijų organizavimas" ir

---

ir taip jau nutiko, kad likau spaudos platintoju . . ."

Ilgiausių metų, mielas Sukaktuvininke!

V. Rociūnas

pats vadovavo jų pasiruošimams. Savo vadove Kojelis duoda gerai apgalvotus ir savo patyrimu pagrįstus patarimus. Pavyzdžiui: ". . . Plakatus reikia padaryti iš kieto kartono, kad nesusilankstytų. Jei pirksite pigų plakatų popierį, jie tuoj subliukš . . . Šūkiai turi būti trumpi ir tikslūs . . . Nereikia naudoti kvailų, neaiškių ar asmeniškų šūkių, kaip pavyzdžiui: "Mano dėdė yra Sibiro vergų darbo stovyklų auka . . . Užuolaidos tinka dušams, o ne žmonėms . . ." arba. . . "(Andropovas) yra blogesnis už Darth Vader". Atsiminkite, kad jūs norite sudaryti inteligentiško ir ramaus objektyvumo įspūdį. Jei jūs planuojate demonstracijose deginti rusų vėliavą, neprašykite leidimo. Jūs jo negausite ir priversite policiją sutrukdyti jūsų planus. Vėliavų deginimas reikia atlikti iš anksto nepainformavus miesto pareigūnus. Ta pati taisyklė galioja pakorimui iškamšų (pavyzdžiui Andropovo)."

Jo vadovėlio skyriuje — Kaip nepaklusti viešosios tvarkos nuostatams — yra laikraščių iškarpos, aprašančios įvykį prieš tris metus, kada Kojelis ir kiti septyniolika demonstrantų sustabdė gatvėje judėjimą ir prisirakino prie sovietų ambasados vartų.

Planas tai padaryti buvo išdirbtas Kojelio bute vieną vakarą geriant alų ir užsikandant picomis. Ten Kojelis su trimis draugais svarstė lietuvių kilmės jaunimo Amerikoje apatiškumą. Kojelis sakė, dauguma bijo imtis betkokios rizikos nors ir labai svarbiam tikslui. Sovietų Sąjungoje už lietuviškos vėliavos iškėlimą jaunuoliui neleidžiama įstoti į jokią aukštąją mokyklą. Čia Amerikoje mes lietuviai turime per lengvą gyvenimą. Tad norėjome padaryti ką nors, kas paskatintų jaunimą nesibijoti pavojų, siekiant savo įsitikinimo tikslų.

Kojelis prisimena suokalbininkų, kurie susidėjo daugiausia iš studentų ir jaunų inteligentų, pasitarimą vieną vėlų vakarą. Ten pagrindinis rūpestis buvo: "Kas duos mums darbą, kada sužinos, kad mes esame buvę areštuoti?". Tarp lietuvių kilmės amerikiečių, dalyvavusių šioje demonstracijoje buvo keli mokytojai, inžinierius, senato raštinės tarnautojas, kunigas ir statybos rangovas. Demonstrantai, pasivadinę "Ambasada 18", buvo areštuoti ir apkaltinti sulaužę federalinės valdžios įstatymą, draudžiantį demonstracijas prie ambasadų arčiau negu 500 pėdų atstume. Trylika iš jų buvo teisiami. Trys nuteisti, ir gavo sąlygines bausmes. Kojelis gavo tik arešto atžymėjimą — bet šiuo atveju tai buvo garbės medalis.

Neseniai Kojelis įrodė, kad antikomunistinė veikla netrukdo gauti Ronaldo Reagano vyriausybėje tarnybą Washingtone. Jis buvo pasirtas Baltųjų Rūmų patarėjos Faith Whittlesey padėjėju, kaip koordinatorius tautybių reikalams su 35 tūkstančių metine alga. Jo pareigos yra pristatyti etninėms grupėms Reagano vyriausybės politiką.

Dabar Kojelis dėvi diplomato tradicinius kostiumus, su šilko kaklaraiščiais ir blizgančiais batais. Jo įstaiga su aukštomis lubomis, minkštais baldais ir židiniu yra Senajame vyvyriausybės įstaigų pastate prie Baltųjų Rūmų. Sekretorė tvarko jo lankymo valandų kalendorių.

Ar jo antikomunistinės demonstracijos jau praeityje? "O ne", atsako Kojelis. "Aš ir dabar lankau pabaltiečių masinius mitingus. Skirtumas tik toks, kad jie dabar mane kviečia sakyti prakalbas".

Baltic Freedom Day, 1983

By the President of the United States of America

A Proclamation

In 1940, Soviet armies invaded and occupied the independent countries of Lithuania, Latvia, and Estonia. The peaceful, Western-oriented Baltic nations were crushed by the force of arms of their hostile neighbor. Under the cynical arrangements of the infamous Ribbentrop-Molotov agreement, the Soviet Union forcibly incorporated the three Baltic Republics into its empire.

Following the Soviet takeover, tens of thousands of the Baltic peoples were subject to imprisonment, deportation, persecution, and execution. Their religious, cultural, and historical heritage has been denigrated. The foreign political system which now controls their homelands has attempted to force these unwilling people to accept an alien life of totalitarian domination. But it has failed.

Today, the Baltic peoples continue to struggle to attain the freedoms we enjoy. These men and women still suffer harsh imprisonment, banishment, and persecution for their beliefs. Brave Lithuanians, Latvians, and Estonians still seek to exercise their human rights to think, speak, and believe as their conscience directs them.

The people of the United States of America share the just aspirations of the people of the Baltic nations for national independence, and we cannot remain silent in the face of the continued refusal of the government of the U.S.S.R. to allow these people to be free. We uphold their right to determine their own national destiny, free of foreign domination.

The government of the United States has never recognized the forced incorporation of the Baltic States into the Soviet Union and will not do so in the future.

In its defense of the rights of the Baltic people, the United States does not stand alone. On January 13th, the Parliament of Europe passed a resolution by an overwhelming majority on "The situation in Estonia, Latvia and Lithuania," calling for the restoration of self-determination for the Baltic States.

By House Joint Resolution 201, the Congress of the United States has authorized and requested the President to designate June 14, 1983, as "Baltic Freedom Day."

NOW, THEREFORE, I, RONALD REAGAN, President of the United States of America, do hereby designate June 14, 1983 as Baltic Freedom Day. I call upon the people of the United States to observe this day with appropriate remembrances and ceremonies and to reaffirm their commitment to principles of liberty and freedom for all oppressed people.

IN WITNESS WHEREOF, I have hereunto set my hand this thirteenth day of June, in the year of our Lord nineteen hundred and eighty-three, and of the Independence of the United States of America the two hundred and seventh.

Ronald Reagan

1940 metais Sovietų armijos įsibrovė ir okupavo nepriklausomas valstybes — Lietuvą, Latviją ir Estiją. Taikingos, vakarietiškai nusiteikusios Pabaltijo valstybės buvo jų priešiško kaimyno karine jėga sutriuškintos. Biauriu Ribbentropo - Molotovo susitarimu begėdiškai pasinaudojusi, Sovietų Sąjunga prievarta įsijungė tas tris Pabaltijo respublikas į savo imperiją.

Sovietams jas užėmus, dešimtys tūkstančių pabaltiečių žmonių buvo sukišta į kalėjimus, deportuota, persekiojama ir nužudyta. Jų religinis, kultūrinis ir istorinis paveldėjimas buvo suniekintas. Svetima politinė sistema, kuri dabar valdo jų tėvynes, stengėsi jėga priversti nepalenkiamus gyventojus, kad jie sutiktų būti totalitarinės valdžios vergais. Betgi tai nepavyko.

Šiandien Pabaltijo tautos tebetęsia kovą, kad atgautų laisvę, kuria mes džiaugiamės. Tie vyrai ir moterys tebekenčia žiauriai įkalinti arba ištremti, persekiojami dėl jų įsitikinimų. Tie drąsūs lietuviai, latviai ir estai tebesiekia išsikovoti žmogaus teises — galvoti, kalbėti ir tikėti taip, kaip jiems jų sąžinė nurodo.

Jungtinių Amerikos Valstybių žmonės gyvena tais pačiais siekimais kaip ir Pabaltijo valstybių žmonės, trokšdami savo valstybių nepriklausomybės, ir dėl to mes negalime tylėti, kada S.S.S.R. vyriausybė vis nesutinka suteikti tiems žmonėms laisvę. Mes remiame jų teisę patiems pasirinkti savo valstybių valdymą, laisvą nuo svetimųjų dominavimo.

Jungtinių Amerikos Valstybių vyriausybė niekada nepripažino Pabaltijo Valstybių jėga įjungimo į Sovietų Sąjungą ir niekada to nepripažins ateityje.

Gindamos Pabaltijo valstybių teises, Jungtinės Valstybės nėra vienos. Sausio 13 d. Europos parlamentas didele balsų dauguma priėmė rezoliuciją apie padėtį Estijoje, Latvijoje ir Lietuvoje, reikalaujančią grąžinti Pabaltijo valstybėms apsisprendimo teisę.

Priimdamas bendrą rezoliuciją Nr. 201, JAV Kongresas įgaliojo ir prašė Prezidentą Birželio 14-ją 1983 metais skelbti "Pabaltijo Laisvės Diena".

Todėl dabar aš, Ronaldas Reaganas, Jungtinių Amerikos Valstybių Prezidentas, čia skelbiu 1983 m. birželio 14 d. Pabaltijo Laisvės Diena. Aš kviečiu Jungtinių Valstybių gyventojus šią dieną švęsti su prideramu prisiminimu bei iškilmėmis ir dar kartą patikinti savo įsipareigojimą siekti laisvės visoms pavergtoms tautoms.

Tai liudydamas, pasirašau tryliktą birželio mėnesio dieną, tūkstantis devyni šimtai aštuoniasdešimt trečiaisiais mūsų Viešpaties ir du šimtai septintais Jungtinių Amerikos Valstybių nepriklausomybės metais.

Prez. R. Reaganas pasirašo Pabaltijo Laisvės Dienų proklamaciją

PABALTIEČIAI WASHINGTONE

Per 200 estų, latvių ir lietuvių visuomenininkų, kultūrininkų ir spaudos darbuotojų birželio 7 d. gavo iš Baltųjų Rūmų laiškus - telegramas prez. Reagano vardu kviečiant birželio 13 d. dalyvauti Administracijos apžvalginiame pranešime ir priėmime Pabaltijo Laisvės dienos proklamacijos pasirašymo proga. Kviestinųjų svečių sąrašą Baltiesiems Rūmams pateikė Pabaltiečių Laisvės Lyga (Los Angeles, Kalifornija), kurios pastangomis, talkinant kai kurioms pabaltiečių organizacijoms bei pavieniams asmenims, 1982 metais birželio mėn. JAV Atstovų Rūmų ir Senato buvo pravesta ir be didesnės reklamos proklamacija prezidento pasirašyta. Šiemet tokia proklamacija vėl buvo priimta. pasirašymo iškilmėse dalyvių didžiumą sudarė lietuviai iš įvairių miestų — nuo Kalifornijos — New Yorko — iki Floridos.

Baltųjų Rūmų oficialiųjų pranešimų daliai vadovavo Linas Kojelis, prezidento visuomeninių reikalų vadovės Faith Ryan Whittlerey asistentas. Ji, pasveikindama dalyvius, akcentavo Reagano administracijos siekimus išlaikyti taiką, stiprinant krašto pajėgas.

Apie Sovietų Sąjungą ir JAV užsienio politiką kalbėjo dr. John Len-

Dalyvių tarpe (nuotraukos vidury) Vliko pirm. dr. K. Bobelis, Lietuvos atstovas Washingtone dr. St. Bačkis ir LB krašto tarybos prezidiumo pirm. dr. K. Ambrozaitis.

Prez. Reaganas tarp pabaltiečių.

Baltųjų Rūmų pabaltiečių priėmimo pobūvy susitikę: dr. A. Razma, M. Ambrozaitienė, dr. J. Genys, dr. K. Ambrozaitis, dr. G. Balukas, M. Lenkauskienė, dr. V. Bieliauskas ir dr. E. Lenkauskas.

Pobūvio metu kalbasi dr. V. Vardys, Juozas Kojelis, kun. K. Pugevičius ir dr. T. Remeikis.

czowski — Europos ir Sovietų reikalams direktorius, apie dabartinę švietimo padėtį Amerikoje Robert Sweet — vyr. švietimo įstaigos narys, ir maj. Oliver North — krašto apsaugos politinio skyriaus narys apie Amerikos politiką Centrinėje Amerikoje. Po pranešimų buvo gyva klausimų - atsakymų sesija. Administracijos pareigūnai su dėmesiu priėmė dalyvių konkrečių siūlymų, išklausė ir kritiškų pareiškimų bei atsakinėjo į jų paklausimus.

Iš Old Executive Office patalpų, kur vyko informaciniai pranešimai, visi dalyviai buvo pakviesti į Baltųjų Rūmų vaišių salę puikiems užkandžiams ir kokteiliams.

Dalyviams suėjus į Baltųjų Rūmų vadinamą Rytinį kambarį, kur tokie aktai prezidento paprastai yra pasirašomi, atvyko prez. Ronald Reagan. Jis sutiktas plojimais.

Prieš pasirašydamas proklamaciją, kuria 1983 m. birželio 14 diena skelbiama Pabaltijo Laisvės diena, prezidentas kalbėjo: "Šiandien susirinkome priminti seniai kenčiančiųjų Pabaltijo tautų siekimus ir patvirtinti pasauliui, kad jų pavergimo nepripažįstame kaip pastovią padėtį". Toliau prezidentas priminė, kad 1941 metų birželio 14 d. prasidėjo Pabaltijo žmonių deportacija. Nežiūrint visokios priespaudos, nepavyko sovietams palaužti pavergtųjų dvasios. Ten klesti pogrindžio spauda, pavergtieji savo religinėmis ir tautinėms teisėms ginti panaudoja Helsinkio susitarimus. "Mes taip pat privalome laikyti uždegtą laisvės švyturį, o nuo tos šventos atsakomybės niekada nesitrauksime". "Aš pažadu jums, kad derybose, siekiant taikos, nepasitrauksime nuo moralinių įsipareigojimų tiems, kurie laikomi nelaisvės pančiuose".

Prieš pietus Pabaltijo Laisvės lygos nariai turėjo privatų pasitarimą su dr. Lenczowski, LB atstovai lankė kongresmanus ir kongreso pareigūnus. Įteikė memorandumus dėl sovietinės laiškų cenzūros, siuntinių muitų, dėl OSI įstaigos metodų vadinamiems karo nusikaltėliams aiškinti, dėl Amerikos piliečio prof. Vytauto Skuodžio ir kitų sąžinės kalinių išvadavimo iš koncentracijos stovyklų ir t.t.

Buvo suteiktos informacijos apie kun. Alfonso Svarinsko nuteisimą ir bylą, užvestą kunigui Sigitui Tamkevičiui. Buvo aplankytas ir JAV Helsinkio komitetas, kur iškeltas šeimų sujungimo klausimas. LB atstovai A. Budreckis ir J. Aukštikalnienė ir Linas Kojelis turėjo pasitarimų su Antikomunistine Laisvės Federacija.

Sekančią dieną Pabaltijo kraštų jaunimas suruošė Washingtone demonstracijas miesto centre su plakatais ir vėliavomis. Plakatai skelbė žymiuosius pabaltiečių rezistentus, jų tarpe ir kun. Svarinską, buvo dalinami lapeliai apie padėtį pavergtuose Pabaltijo kraštuose. Informavo Georgetown studentus apie Estiją, Latviją ir Lietuvą. Jaunimui demonstruojant prie universiteto, viduje studentams kalbėjo JAV ambasadorė prie Jungtinių tautų dr. Jeanne Kirkpatrick, kuri pažadėjo Pabaltijo pavergimo klausimą iškelti Jungtinėse tautose.

Vakare studentai, prisijungus Washingtone gyvenantiems lietuviams ir kitiems pabaltiečiams, susirinko prie Lincolno paminklo vigilijai. Iš lietuvių pusės kalbėjo Linas Kojelis, Andrius Eiva ir Linas Rimkus. Vėliau trijų okupuotų valstybių atstovai ant didžiulio ąžuolų lapų vainiko,

Linas Kojelis — Baltųjų Rūmų koordinatorius, pabaltiečių istorinėje dienoje Washingtone. Už jo (su barzda) žurnalistas Thomas Brazaitis

VLIKO SUKAKTUVINIS SEIMAS

Lapkričio 12 - 13 dienomis Detroite įvyko sukaktuvinis Vyriausiojo Lietuvos Išlaisvinimo Komiteto seimas. Prieš 40 metų įsikūręs Vlikas tebėra gyva lietuvių institucija, kuri jungiasi į visų lietuvių pastangas atgauti Lietuvai laisvę.

Nors tai buvo sukaktuvinis seimas, bet jis nedaug tesiskyrė nuo kitų praėjusių metinių Vliko seimų. Visi posėdžiai, pobūviai ir pamaldos vyko Dievo Apvaizdos lietuvių parapijos pastogėje.

Seimo išvakarėse, penktadienį, buvo delegatų, svečių ir detroitiškių susipažinimo pobūvis. Šeštadienį prasidėjo seimo posėdžiai. Iš 15 Vliką sudarančių grupių ir 45 turinčių teisę dalyvauti, užsiregistravo 39 atstovai iš 14 grupių. LFB atstovavo dr. Vytautas Majauskas ir Vytas Petrulis. Niekas neatstovavo

---

uždegė tris žvakes ir nuleido į Potomac upę.

Baltic Bulletin praneša, kad austrų, vokiečių, italų ir švedų televizijos stotys, spauda ir radijas Prezidento proklamaciją plačiai paminėjo, o Laisvės radijas šią žinią už Geležinės uždangos klausytojams perdavė 14 kalbomis.

S. G.

Lietuvių krikščionių darbininkų sgos. Posėdžiuose dalyvaudavo ir apie 40 detroitiečių. Pirmininkavo dr. K. Karvelis su padėjėjais Br. Bieliuku ir T. Blinstrubu. Sudarytos buvo mandatų ir rezoliucijų komisijos. Žodžiu seimą sveikino Lietuvos atstovas prie Vatikano St. Lozoraitis, jr., buvęs Vliko pirm. dr. K. Valiūnas, Alto pirm. dr. K. Šidlauskas, LB Krašto valdybos pirm. dr. Antanas Butkus, (R) Bendruomenės pirm. dr. V. Dargis ir Algis Regis ir kiti. Perskaityti gautieji sveikinimai raštu.

Vliko tarybos pranešimą perskaitė K. Oželis. Dr. K. Bobelis — Vliko valdybos pirmininkas — pasakė pagrindinę kalbą. Apžvelgęs visus Vliko atliktus darbus pareitų metų laikotarpyje čia, Amerikoje ir kituose kraštuose, analizavęs tarptautinę padėtį, ypatingai Sovietų Sąjungos atžvilgiu, pagyręs prez. R. Reagano vedamą politiką sulaikyti komunizmo ekspansiją, pirmininkas optimistiškai pranašavo artėjantį komunistinės diktatūros žlugimą. Reagano politika įstūmusi Sovietų Sąjungą į akligatvį. "Aš tą gruvimą savo vizijoje matau ir matau ne taip toli, matau artėjantį kasdien . . . atnešantį laisvę Lietuvai ir lietuvių tautai, taiką ir ramybę pasauliui . . .". Pirmininkas dedąs daug vilčių į PLB ir Vliko pasitarimus. Jis prašė visų lietuvių pagalbos, įgyvendinti "mūsų šventą troškimą — laisvą nepriklausomą Lietuvą".

Dr. K. R. Jurgėla, vicepirm. politiniams reikalams, kalbėjo apie JAV politikos vingius Lietuvos atžvilgiu. Savo pranešimą perskaitė ir Vytautas Jokūbaitis — vicepirm. tarporganizaciniams reikalams ir adv. dr. Elena Armonienė apie Vliko finansus. Birutė Venckuvienė iš Paryžiaus pasakojo apie Eltos biuletenį, kurį ji redaguoja jau 15 metų prancūzų kalba.

Po pranešimų buvo gyvos, bet gan konstruktyvios diskusijos.

Tautos Fondo valdybos pirmininkas Juozas Giedraitis džiaugėsi, kad, nežiūrint sunkių ekonominių laikų, fondas stiprėja. Šiuo metu TF, Lietuvos Laisvės iždas (LL) (160.000 dol.) ir nekilnojamas turtas sudaro beveik 300.000 dol. kapitalą. Vliko veiklos išlaidos siekiančios 500 dol. per dieną. Per 30 metų Vliko veikla pareikalavo beveik vieną milijoną dolerių. Altas per tą laiką Vlikui davė apie 300.000 dol. Nemažą išlaidų poziciją sudaro Eltos biuletenis, leidžiamas septyniomis kalbomis.

Kanados TF atstovas Antanas Firavičius, kuris įteikė 60,000 dol. čekį, pranešė, kad iš 20 TF apylinkių Kanadoje, 19 iš jų sudeda tiktai 30%, o likusius 70% — Torontas. Jis vien iš Toronto per 12 metų yra surinkęs 270.000 dol. Seimas jam išreiškė didelę padėką.

Stasys Lozoraitis, jr., kalbėjo apie Europos politiką ir Lietuvą, o "Lietuvos laisvinimo problemų" simpoziume pranešėjai buvo L. Grinius, A. Kasulaitis ir dr. K. Karvelis. Moderavo dr. D. Krivickas, kuris perskaitė ir seimo pareiškimą apie Vakarų valstybių laikysenę Lietuvos suverenumo atžvilgiu.

Šeštadienio vakaro pobūvy kalbėjo Balys Gaidžiūnas, pirmosios Vliko valdybos vicepirmininkas.

Meninę pobūvio programos dalį išpildė sol. D. Petronienė, akomp. Vidui Neverauskui, "Audinio" taut. šokių vienetas, vadovaujamas Rusnės Baltrušaitytės - Kasputienės, pašoko tautinių šokių ir sesutės R. ir K. Butkūnaitės padainavo tris duetus.

Po sekmadienio pamaldų Dievo Apvaizdos šventovėje paskutiniam

NAUJI LEIDINIAI

Juozas Brazaitis. RAŠTAI IV. Kultūriniai rūpesčiai. Kultūrininkai, teatras. Mokyklos klausimai. Redakcinė komisija: Alina Skrupskelienė ir Česlovas Grincevičius. Aplankas ir viršelis Ados Sutkuvienės. "Į Laisvę fondo lietuviškai kultūrai ugdyti" 14-sis leidinys, 5620 S. Claremont Ave., Chicago, IL 60636. 1983 m. 563 psl. Šio tomo mecenatai — dr. Juozas ir Aleksandra Kazickai. Šis ir anksčiau išleistieji tomai gaunami ir "Drauge", 4545 W. 63 Street, Chicago, IL 60629 ir pas platintojus. Kaina 15 dol.

Bronius Kviklys. LIETUVOS BAŽNYČIOS. III tomas. Kauno arkivyskupija. Amerikos Lietuvių Bibliotekos leidykla, 3001 West 59th Street, Chicago, IL 60629. 1983 m. 511 psl., kietais viršeliais, kaina 25 dol. Šio impozantiško leidinio architektūriniai tekstai — dr. inž. Jurgio Gimbuto, kiti redakcijos nariai: kun. V. Dabušis, Juozas Mažeika, T. Anicetas Tamošaitis, SJ, kun. dr. Juozas Vaišnora, MIC ir artimi redakcijos talkininkai: vysk. Vincentas Brizgys, Nijolė Gražulienė, T. Algimantas Kezys, SJ, Vincas Lukas. Žemėlapiai — Albino Kamio. Dailininkas ir techninis redaktorius Petras Aleksa. Šiame veikalo tome aprašyta 150 bažnyčių ir 50 didesnių koplyčių bei oratorijų, dalis kapinių, varpinių ir t.t. su daugybe retų ir ryškių nuotraukų.

Lietuvių Katalikų Mokslo Akademija. LIETUVIŲ KATALIKŲ MOKSLO AKADEMIJOS DARBAI IX. Redagavo A. Liuima, SJ. Akademijos leidinys, Piazza della Pilotta 4, Roma, Italija. 1982 m. 458 psl. Šiame tome atspausdinti devintojo LKM Akademijos suvažiavimo, įvykusio 1973 m. rugpiūčio 31 — rugsėjo 2 d. Bostono kolegijoje paskaitos. Paskaitininkai: Juozas Brazaitis, Antanas Rubšys, Viktoras Gidžiūnas, Benediktas Mačiuika, Paulius Rabikauskas, Ina Užginienė, Justinas Pikūnas, Romualdas Kriaučiūnas, Antanas Paškus, Jurgis Gimbutas, Edmundas Arbas, Bronius Povilaitis, Petras Kaladė, Pranas Jucaitis, Stasys Santvaras, Vladas Kulbokas ir Balys Petrauskas. Lietuvių mokslininkų paskaitų temos: teologija, istorija, psi-

---

posėdy buvo priimtos rezoliucijos. Uždaromąjį žodį tarė Vliko pirm. dr. K. Bobelis.

Sukaktuvinis seimas buvo ramus, nebuvo švaistymųsi nepagrįstais kaltinimais kitiems, kaip yra atsitikę ankstyvesniuose seimuose, pranešimai, paruošti raštu, neišsaukė didesnių diskusijų, nebuvo pasiūlyta kokių ateities darbų planų ar kitokių idėjų, kurios Lietuvos bylą išpopuliarintų tarptautinėje arenoje.

Ir šiame seime nusiskųsta, kad jaunoji karta neateina talkinti Vlikui. Kad šis skundas turėjo racijos, dalyviai galėjo labai lengvai išskaityti iš delegatų ir svečių veidų bei galvosenos. Dr. K. Bobelis ir dabar yra įsitikinęs, kad Vlikas turi tautos mandatą. Diskusijose buvo iškilęs LB ir Vliko darbo suderinimo klausimas. Buvo balsų, kad Vlikas negalįs su LB tartis kaip lygūs partneriai. Ne vieną stebino fiktyvios reorgų bendruomenės vado tuščias skardenimasis seime.

K.M.B.

chologija - pedagogika, architektūra ir menas, gamtos ir tikslieji mokslai, lietuvių kalba ir literatūra, medicina.

Dabar Akademija ruošia X-jį suvažiavimo darbų tomą ir eilę kitų kapitalinių veikalų, kurie netolimoje ateityje numatomi išleisti.

AUSZRA, Laikrasztis iszleidziamas per Dra. Bassanavicziu 1883 - 1884. "Aušros" pasirodymo 100 metų sukakčiai paminėti ir josios sumanytojų, bendradarbių, rėmėjų, platintojų - knygnešių ryžtui ir darbui pagerbti Lietuvių Istorijos draugija leidžia šį faksimilinį 1883 - 1886 metų "Aušros" teksto perspausdinimą" — rašoma leidėjų žodyje.

Redagavo Jonas Dainauskas. Išleidimo lėšas sutelkė Alicija Rugytė. Spausdino M. Morkūno spaustuvė. 430 psl. Kietais viršeliais. Kaina 20 dol. Knyga gaunama Lietuvių Istorijos draugijoje, 10425 South Kenton Ave., Oak Lawn, IL 60453 ir pas platintojus.

Knygoje perspausdinti "Aušros" 1883 m. 1-10 numerių ir 1884 m. 1-12 Nr. tekstai su dr. Jono Basanavičiaus ir Jurgio Mikšio portretais. Gražus lietuvių tautinio atgimimo laikraščio prisiminimas — prasmingas paminklas.

Vytautas Bagdanavičius - dr. Juozas Meškauskas. KURAIČIO PALIKIMAS LIETUVIŲ ŠVIESUOMENEI. Ateities leidinys, 1983 m. Spausdino "Draugo" spaustuvė, 4545 W. 63rd Street, Chicago, IL 60629. 36 psl. Šiame specialiame leidiny atspausdinti straipsniai tilpę "Laiškai lietuviams" 1983 m. sausio - birželio mėn. ir "Drauge" — birželio mėn.

Antanas Gailiušis. VISAIP ATSITINKA. Novelės. Išleido "Darbininkas". 1983 m. Spausdino Franciscan Press spaustuvė, 341 Highland Blvd., Brooklyn, N.Y. 11207.

Aplankas dail. Romo Viesulo. 272 psl. Kaina 6 dol. Užsisakantys paštu prideda 1 dol. siuntimo išlaidoms padengti. Knyga gaunama ir pas platintojus.

Autorius — teisininkas, visuomenininkas, spaudos bendradarbis, rašęs visuomeniniais bei teisiniais klausimais Lietuvos ir išeivijos periodikoje. Skaitančiai visuomenei jis jau žinomas iš anksčiau spausdintų jo pasakojimų bei novelių. Iš devynių šio rinkinio novelių tiktai viena anksčiau buvo spausdinta "Dirvoje".

LIETUVIŲ KATALIKŲ BAŽNYČIOS KRONIKA 6. Išleido Lietuvos Kronikų sąjunga, 6825 South Talman Ave., Chicago, IL 60629. Viršelis ir iliustracijos — seselės Mercedes. 687 psl. Kietais viršeliais. Kaina 7 dol. 1983 m. Šis tomas skiriamas Kronikos 10 metų sukakčiai paminėti. LK Sąjunga, leidžianti LKB Kronikas lietuvių, anglų, ispanų ir prancūzų kalbomis, atlieka nepaprastai svarbų darbą mūsų kenčiančios ir kovojančios Lietuvos balsą paskleisdama plačiame pasaulyje. Knygų leidimas, kaip žinome, yra labai brangus. Lietuvos Kronikos Sąjungos valdyba todėl prašo knygas prenumeruotis, duoti kaip dovanas savo draugams, kitataučiams, neužmiršti moralinės ir medžiaginės paramos, kad tas darbas galėtų būti būti tęsiamas toliau. Jau išleista 6 tomai lietuvių kalba, ispanų kalba 2 tomai, anglų kalba vienas tomas ir vienas prancūziškai. Šiame šeštajame tome atspausdinti

(nukelta į 63 psl.)

STUDIJŲ IR POILSIO DIENOS DAINAVOJE

Karšta buvo šių metų vasara. Rekordinė temperatūra vargino visą Ameriką. Ir, kai LF bičiuliai ir jų svečiai rinkosi 27-tojon Studijų ir poilsio savaitėn liepos 31 - rugpiūčio 5 Dainavon, vasaros kaitra buvo įsisiūbavusi visu įniršimu. Temperatūra siekdavo iki 90 laipsnių F ir daugiau, o nakčiai nukrisdavo tiktai keliais laipsniais. Spyglio ežeras buvo ne tik maloni pramoga, bet ir reikalinga atgaiva.

Atvažiavusieji jau rado stovyklos vadovybę pilnai pasiruošusią stovyklautojus priimti: patalpomis rūpinosi ir komendanto pareigas ėjo Vytautas Petrulis, maitinimo ir kitais ūkio reikalais — vyriausios šeimininkės Vanda Majauskienė ir Joana Kurienė, iždininkas Edmundas Binkis ir LFB centro valdybos pirm. Balys Raugas jau buvo keliose vietose iškabinęs detalizuotą visos savaitės programą. Jis moderavo ir visą studijinę savaitės programą.

Sekmadienio popietė buvo tiktai "įsikūrimo", pažinčių atnaujinimo, pasivaikščiojimo ir Spyglio vandens malonumo išmėginimas. Pirmadienį pradėta jau nustatytoji programa. Ji buvo taip sustatyta, kad stovyklautojams nebuvo laiko nuobodžiauti.

Atidaromąjį žodį, pakeliant vėliavas prie Ateitininkų kryžiaus, tarė C. V. pirm. B. Raugas.

Šių metų studijinės savaitės paskaitos - pranešimai buvo sugrupuoti į dvi ryškias temas: praeities prisiminimai - minėjimai ir dabarties aktualijos bei rūpesčiai, metant žvilgsnį į ateitį.

"Aušra", Darius - Girėnas, Vaižgantas

Istorikė Alicija Rugytė skaitė pirmąją paskaitą "Aušra" ir jos pasirodymo istorinė apžvalga". Davusi "Aušros" atsiradimo istoriją, jos tikslus ir nušvietusi jos svarbą lietuvių tautai, prelegentė trumpai perbėgo ir trejus metus ėjusio laikraščio - žurnalo programą bei turinį. Apolinaras Bagdonas, pedagogas, rašytojas ir poetas lyg ir pratęsė p. Rugytės paskaitą, kalbėdamas apie aušrininkus ir Mažąją Lietuvą.

Šia proga stovyklautojai išreiškė padėką Alicijai Rugytei ir Lietuvių istorijos draugijai, perspausdinusiai "Aušrą". Turbūt vienas iš vertingiausių "Aušrai" prisiminti paminklų. Vienas tomas jau išleistas, antrasis jau baigiamas įrišti.

Pirmadienio vakare buvo atidaryta Dainavos didžiojoje salėje St. Smalinskienės ir D. Tarabildienės kūrinių paroda. B. Raugas nupasakojo dailininkių nueitąjį meno kelią, o dail. N. Palubinskienė, kuri pereitais metais laimėjo Ohio liet. gydytojų draugijos premiją, kalbėjo apie Lietuvos dailės vystymąsi.

Tiesa, jau po pirmos pilnos dienos stovyklautojai įsitikino, kad sumanios šeimininkės stovyklautojams neleis alkti ir iš tikrųjų skaniai maitino net keturis kartus per dieną.

Antradienį vėl grįžome į praeitį

ir paminėjome Dariaus - Girėno 50-ją skrydžio sukaktį. Apie mūsų transatlantinius lakūnus ir jų tragediją "Darbininko" redaktoriaus Paulius Jurkaus paruoštį paskaitą (autorius dėl kitų svarbių įsipareigojimų iš New Yorko atvykti negalėjo) perskaitė B. Raugas. Marija Raugienė padeklamavo J. Paukštelio ir S. Santvaro eilėraščių, skirtų žuvusiųjų garbei. Tos pačios dienos popietėje A. P. Bagdonas skaitė paskaitą apie Vaižgantą, pateikdamas jo biografinių duomenų, išryškindamas jo asmenį ir nagrinėdamas jo kūrybinį palikimą.

Šv. Kazimiero sukaktis

Vakare klausytojai buvo nukelti į prieš penkis šimtus metų Lietuvos istorijos įvykį ir to įvykio planuojamą prisiminimą — šv. Kazimiero metus. Čia kalbėjo rašytojas Vytautas Volertas, šv. Kazimiero sukakties minėjimo vyr. komiteto pirmininkas, primindamas, kad dabartiniai Lietuvos okupantai Šventojo karstą iškėlė į Antakalnio šventovę, o katedrą pavertė meno galerija ir auditorija. Jo vardo šventovė paversta ateistų muziejumi. Ar dar galima baisiau pasijuokti iš tikinčiųjų ir išniekinti Šventąjį?

Prelegentas plačiau sustojo prie komiteto, kuris buvo sudarytas prieš dvejus metus, darbų ir plačios apimties planų šiai sukakčiai paminėti. Jau didžiausia planų - darbų dalis atlikta: popiežius Jonas Paulius II sutiko ateinančių metų kovo 4 d. laikyti šv. Petro bazilikoje Mišias. Romoje minėjimo komitetui vadovauja šv. Kazimiero kolegijos rektorius prel. L. Tulaba ir prorektorius kun. A. Bartkus iš Pennsylvanijos. Iškilmės bus baigtos Toronte vasarą. Čia komitetui vadovauja dr. J. Sungaila.

Kad ši sukaktis nepasibaigtų kartu su pamaldomis ir minėjimais, bet liktų ir ilgam atminimui, yra nukaldinti sidabriniai ir bronziniai medaliai, spausdinama prof. S. Sužiedėlio knyga su dail. N. Palubinskienės iliustracijomis. Ji bus išversta į anglų ir vokiečių kalbas, o ispaniškai apie šv. Kazimierą yra parašęs dr. Vytautas Dambrava. Prof. P. Rabikauskas parašė išsamų veikalą, kurį išleis lietuviai pranciškonai. Dail. R. Viesulas paruošė Vatikanui pašto ženklo projektą šv. Kazimiero sukakčiai. Specialiai oratorijai muziką sukūrė komp. Darius Lapinskas pagal poeto Kazio Bradūno libretą. Bus išleista poezijos antalogija ir meno albumas, kurį organizuoti buvo pradėjęs a. a. kun. St. Yla. Jo darbą tęsia Paulius Jurkus.

Prelegentas taip pat pasidžiaugė, kad visiems šiems darbams finansuoti aukos gausiai, "stebuklingai" plaukia. Tikimasi, kad sukakčiai artėjant, aukos dar pagausės. Numatytos lietuvių ekskursijos į Romą.

Pasaulio Lietuvių Dienos

Šis istorinis lietuvių išeivijos įvykis, tęsęsis daugiau kaip mėnesį laiko (birželio 21 — liepos 24) ir sujudinęs laisvajame pasaulyje gyvenančius lietuvius, ilgai bus minimas. Kad stovyklautojai, kurių turbūt nemaža dalis buvo ne tik tų Dienų stebėtojai, bet talkino jų paruošimo ir vykdymo darbuose, susidarytų pilnesnį vaizdą ir išgirstų savikritikos žodį, LFB C.V. pakvietė PLD vyr. komiteto pirmininką bič. dr. Antaną Razmą kalbėti šiai auditorijai. Apie VI PLB seimą kalbėjo PLB valdybos vicepirmininkė Milda Lenkauskienė ir apie V PLJ kongresą Siga Lenkauskaitė.

Dr. Razma papasakojo, kaip toms Dienoms buvo ruošiamasi, kaip jos pasisekė, ir kaip, jei ateity būtų ruošiamaos, išvengti klaidų, kurios buvo padarytos šiose PL dienose.

Prieš trejus metus buvo apsispręsta tokias dienas ruošti. Įvairiomis darbo sritimis pasiskirstę veikė 17 komitetų su 200 narių. Komitetai darbus vykdė savarankiškai, koordinuojant vyriausiajam komitetui. Pagrindiniai renginiai: PLB seimas, PLJ kongresas, Dainų šventė, sporto žaidynės, kultūriniai renginiai, į kuriuos įėjo "I Lituani" opera, literatūros vakaras, pasaulio lietuvių dailininkų, draudžiamosios lietuvių spaudos, Prano Domšaičio, tautodailės, Lietuvos žemėlapių, Lietuvos pinigų ir medalių ir jaunųjų dailininkų parodos, kanklių rečitalis, "Antro kaimo" spektakliai, Clevelando vyrų okteto koncertai, lietuvių mūgė, Dariaus - Girėno sukakties minėjimas, lietuviški filmai ir t.t. Įspūdingos buvo pamaldos, laikomos Chicagos arkivyskupo kardinolo Joseph Bernardin ir vyskupo Vincento Brizgio.

Visuose renginiuose dalyvavo daug žmonių: Dainų šventėje — 8.000, (1500 dainininkų-ių, 200 šokėjų), operoje — 4.000, baigiamajame bankete arti 3.500, pamaldose 3.500 ir t.t. Ir visiems kitiems tiek kultūriniams, tiek pramoginiams renginiams netrūko dalyvių. Visos salės buvo perpildytos. Dėl tokios tų renginių gausybės, daugeliui pritrūko laiko, nespėjo pamatyti, ką norėjo, pervargo. Ateityje nereikėtų tokių dienų programas išplėsti į tokią visas sritis apimančią skalę.

JAV prez. Reagano telefoninis sveikinimas PLD rengėjams ir dalyviams gautas Lino Kojelio, dirbančio Baltuosiuose Rūmuose Washingtone, dėka.

Rengėjams iš pradžių didelę baimę kėlė lėšų klausimas. Buvo numatytas pusės milijono dol. biudžetas. Jis peršoko gerokai 600.000 dol. Ir kaip atrodo, jis bus subalansuotas su nemažu likučiu. Didžiausį nuostolį davė operos pastatymas. Pajamų pozicijose: mecenatai — 60.000 dol., LB apylinkės — 40.000 dol., Dienų dalyviai sudėjo apie 2/3 visų pajamų. Viską susumavus, dr. Razma kalbėjo: žinojome, kad bus sunkus darbas, bet visi nuoširdžiai dirbome, todėl sklandžiai praėjo, bendri atsiliepimai neblogi, spaudos kritika objektyvi; psichologiškai pasijutome esą gražios ir gyvos lietuviškos šeimos nariai, išjudinome veiklą, kuri taip reikalinga ateities darbų planavime. Pirmininkas su padėka prisiminė komitetus, intensyviai dirbusius pusantrų metų.

Apie VI PLB seimą kalbėjo Milda Lenkauskienė. Seime buvo atstovaujami 16 kraštų su 111 atstovų, kurie išsakė savo kraštų lietuvių rūpesčius. Seimo rengimo komiteto pirmininkas buvo dr. Petras Kisielius. Seimui pirmininkavo Algis Raulinaitis. Naujon valdybon išrinkti: Vytautas Kamantas, dr. Tomas Rimeikis, Algimantas Gečys, Raimundas Kudukis, Birutė Jasaitienė, Mykolas Drunga ir Milda Lenkauskienė. Išleistas impozantiškas II PLD leidinys, didelio formato, 332 psl., su gausia iliustracine medžiaga. Red. Br. Nainys.

Siga Lenkauskaitė labai suglaustai pranešė apie Jaunimo kongreso eigą. Kongreso paskiri renginiai vyko Chicagoje; Oberlino kolegijoje, Ohio; Trent universitete, Ontario, Kanadoje; Toronte, Ottawoje ir Montrea-

1983 m. studijų ir poilsio savaitės dalyvių dalis
Nuotr. Jono Urbono

lyje. Dalyvius sveikino ir okupuotosios Lietuvos jaunimas. Simboliškai, kongresą atidarant Chicagoje, buvo palikta 40 tuščių kėdžių, prisimenant Lietuvos kankinius jau 40 metų nešančius vergovės jungą. Kalbėdama apie paskaitas ir pranešimus, p. Lenkauskaitė stipriai akcentavo lietuviškojo šovinizmo žalą, dėl kurios atstumiame tūkstančius ir lietuviškai galvojančio jaunimo. Pranešėja mano, kad kongresas buvo darbingas ir kūrybingas. Numatytieji kongreso tikslai buvo atsiekti. Kongresas sucementuoja pasauly išsisklaidžiusio jaunimo dalį. Sekantis kongresas numatomas rengti Australijoje.

Komentuojant visus pranešimus, ilgėliau sustota dėl PLB ir Vliko pirmininkų pasirašyto susitarimo vieningai dirbti lygiateisiškumo pagrindu. Išreikšta abejonių, ar tai gyvenime galės būti įvykdyta. Paliestas ir Lituanistinės katedros Chicagos universitete klausimas, priimtųjų rezoliucijų gausa ir t.t.

Deimantinės sukaktys

Vakarinėje paskaitoje, kurią prelegentas Juozas Kojelis pavadino "Žodžiai apie Deimantus", kalbėjo apie mūsų sąjūdžio deimantines amžiaus sukaktis švenčiančius sąjūdžio bičiulius ir jų generaciją, kurią dr. Juozas Kazickas LF bičiulių susitikime Chicagoje PLD proga pavadino išmintingųjų generacija, — apie dr. Antaną Maceiną ir dr. Adolfą Damušį.

Prelegento sutrumpinta paskaitos versija spausdinama šiame numery.

Kartu su šiais mūsų sąjūdžio šulais pagerbtas stovykloje dalyvaująs bičiulis Juozas Žilionis, išlaikęs aukštai iškeltą mokyklos žibintą nuo Lietuvos laikų iki lituanistinių mokyklų šiame krašte, o dabar, tapęs knygnešiu, skina liet. spausdinto žodžio kelią į skaitytojus. "Kad daug dienų tave lydėtų . . ." strp. šiame numeryje kalba plačiau apie Juozą Žilionį.

Čia buvo perskaityti dr. A. Maceinos atsiųsti trys eilėraščiai, skirti šiam prisiminimui. LFB tarybos pirm. A. Raulinaitis, C. V. pirm. B. Raugas, dr. K. Ambrozaitis ir red. V. Rociūnas įkalbėjo sveikinimus į magnetofono juostą, kuri buvo persiųsta dr. Maceinai į Vokietiją.

Konferencija

Ketvirtadienis buvo skirtas LFB konferencijai, kuriai pirmininkavo LFB Tarybos pirm. A. Raulinaitis. Jis perskaitė ir dr. Juozo Girniaus atsiųstą paskaitą "Kritiškas žvilgsnis į save". Trys koreferentai: dr. K. Ambrozaitis, dr. A. Damušis ir V. Vaitiekūnas.

Linas Kojelis stovyklos Dainavos paviljone kalba apie etninių grupių įtaką Washingtone.

Nuotr. Jono Urbono

Konferencija, anot K. Ambrozaičio, yra tartum rekolekcijos, kur vispusiškai žvelgiama į mūsų sąjūdžio uždavinius — kovoti prieš visų mūsų priešą komunizmą, nepagailėti jėgų už išeivijos tautinį ir moralinį išlikimą. Mūsų tikslas — Tėvynės laisvė, todėl mūsų jungtis su kraštu turi būti stiprinama, teikiant pagalbą kovojančiai Lietuvai. "Jei mes nesugrįšime, tegrįžta mūsų darbai", Maceinos žodžiais baigė savo komentarą dr. Ambrozaitis.

Koreferentas dr. A. Damušis: dr. Girniaus padėties įvertinimas taiklus. Mes nesame sekėjai, todėl daugeliui ir užkliūname. Daug kas bijo mūsų idėjų, kurias skelbiame. Būtinai reikia pokalbių vyresniųjų su jaunesniais ir stipriai akcentuoti socialinės demokratijos reikšmę. Reikia tokių studijinių savaitgalių, kokius praktikuoja Los Angeles frontininkai.

Koref. Vytautas Vaitiekūnas: savikritika tai mūsų pačių prokuroras. Mūsų perspektyva ilgesnė ir toliau siekianti. "Naujoji Romuva" buvo naujos generacijos viešas pristatymas. Mes esame apleidę rezistencijos momentus, stokojame bičiuliškumo ir, jei norime jaunimą įtraukti į rezistencinį darbą, reikia jam duoti konkrečių uždavinių.

Po koreferentų pasisakymų kalbėjo A. Raulinaitis, A. Razma, J. Paliulienė, V. Naudžius, M. Lenkauskienė, J. Kojelis, Br. Krokys, A. Damušis, J. Ardys ir kiti.

Konferencijos metu sudaryta komisija suredagavo ir paskelbė išvadas. Jas spausdiname šiame numery "Su kenčiančia ir kovojančia tauta".

Po pietų Juozas Kojelis kalbėjo apie Europos parlamento rezoliuciją Pabaltijo valstybių dekolonizacijos reikalu, apie Baltų Laisvės Lygos atstovų susitikimą su dr. Otto von Habsburg, apie Los Angeles pastangas susisiekti su afganų laisvės kovotojais per jų centrą Paryžiuje, apie prez. Reagano raštą, išsiuntinėtą Jungtinių tautų 170 valstybių, apie Lygos darbus, kuriems vykdyti reikalinga daug pinigų. Prašė paramos šiam aktyviam pabaltiečių politiniam sąjūdžiui.

Penktadienio rytą šv. Mišias laikė Detroito Dievo Apvaizdos kleb. kun. V. Kriščiūnevičius. Tuoj po pusryčių buvo tęsiami posėdžiai. Čia išklausyta C.V. ir sambūrių pranešimai iš Chicagos, Clevelando, Detroito, N. Yorko, New Jersey, Philadelphijos, Toronto ir Waterbury. Nutarta pakeisti LFB statutą: centro valdyba ir taryba bus renkama dviejų metų kadencijai tuo pat laiku ir korespondenciniu būdu. "Geležinis fondas" pervestas Tarybos prezidiumo žinion. Nuo dabar ir Taryba turės savo atskirą fondą. Išrinkta kontrolės komisija iš K. Jankūno, A. Pociaus ir V. Vaitiekūno.

"Į Laisvę" fondo lietuviškai kultūrai ugdyti" pranešimą padarė dr. K. Ambrozaitis. Dabar susikoncentruota ties Juozo Brazaičio raštų išleidimu. Jau keturi tomai išleisti. Ketvirtojo tomo mecenatas — dr. Juozas Kazickas (10.000 dol.). Paskutinis, V tomas išeis kitais metais (vienas tomas per metus). Brazaičio monografija dėl dr. J. Girniaus ligos kiek susitrukdė, bet jos rengimas vyksta toliau.

OSI

Office of Special Investigation įstaigos bylos yra dažna ir šiurpi pasikalbėjimų tema naujųjų po II Pas. karo iš Rytų Europos imigrantų į Ameriką. Ši įstaiga ieško nusikaltėlių žydų naikinime Lietuvoje ir ki-

tur, atsigabena liudininkų iš ok. Lietuvos ir kitų kraštų, parūpindama sovietų dažnai sufalsifikuotų dokumentų, dažnai inkriminuodama ir nekaltų žmonių. Bylos gynybos išlaidos yra milžiniškos. Pakaltintieji yra sužlugdomi ne tik finansiškai ir fiziškai, bet ir moraliai.

Šia tema kalbėti buvo pakviesti du prelegentai: adv. Povilas Žumbakis iš Chicagos ir LB Krašto valdybos pirm. dr. Antanas Butkus iš Clevelando. Šiuo metu esą virš 700 bylų, iš kurių aktyvios yra 26. Jei įrodoma kaltė, atimama pilietybė ir nusikaltėlis gali būti deportuotas. Bylose, jei nesi ekspertas, kaip liudininkas ne visada gali kalbėti. Pakaltintojų pristatomų dokumentų ir liudininkų nenori pripažinti. Jau pats toks bylų užvedimas siekia sunaikinti gerą lietuvių vardą politiniai, gi istoriniai — surenka medžiagą prieš mus, kenkia Lietuvos užėmimo nepripažinimui. Buvo užsimintos iki šiol iškeltos bylos prieš lietuvius. Bylų prieš žydų nusikaltimus sovietų okupacijos metu nėra. OSI gali iškelti bylą net penkiolikmečiui. Advokatas P. Žumbakis išvardino bylų padėtį pakaltintų lietuvių. Dauguma nepajėgia samdytis advokatų. Yra atvejų, kad advokatai apsiima vesti bylas nemokamai. Daivos Kezienės ir Rasos Razgaitienės pagalba per Americans for Due Process draugiją yra labai vertinga. Jos reikalus pristato objektyviai. Abu kalbėtojai yra gerai susipažinę su OSI veikla. Lietuvių pagalba pakaltintiesiems ateina labai pavėluotai ir ji labai silpna. Geras ženklas, kad trys pagrindiniai mūsų veiksniai šiuo klausimu sutarė dirbti vieningai. Dr. Butkus ypač su skaudančia širdimi akcentavo faktą, kad OSI bendradarbiauja su KGB įstaigomis, kurios nori nutildyti antikomunistinę veiklą Amerikoje, pristatant pabėgėlius kaip nacių koloborantus ir prisidėjusius prie žydų naikinimo. Jis siūlo veikti kartu su kitomis paliestomis tautybėmis.

Reikšmingas precedentas

Amerikiečių didžiojoje spaudoje plačiai nuskambėjo Juozo Kungio, 68 m. lietuvio teismas Newarke, N.J., kur distrikto federalinis teisėjas Dickinson R. Debevoise š.m. rugsėjo 28 d. atsisakė priimti sovietų pateiktus įrodymus OSI jam iškeltoje byloje atimti pilietybę. Dvylikoje bylų tokie parodymai buvę OSI įstaigos labai sėkmingai panaudoti.

OSI viršininkas Neil Sher patvirtino, kad yra buvę atvejų, kai ir ši įstaiga negalėjusi patikėti sovietų informacijai. Šis precedentas, anot jo, palies 30 dabar vedamų bylų ir dar 270 bylų, kurias rengia valdžios advokatai asmenims, pakaltintiems už koloboravimą su naciais (Cleveland Plain Dealer, 1983.11.8).

Teigiama, kad Juozo Kungio bylos vedimas kaštavo per 200.000 dol. Kas padengs šias išlaidas? Ar ilgai trukusi agonija nebus vėl pakartota? Gal šis precedentas ir kitiems neteisingai pakaltintiems duos vilties laimėti prieš sovietų klastotų dokumentų ir liudininkų gausą.

Penktadienio vakare kalbėjo dr. Vytautas Dambrava iš Venecuelos, ilgus metus dirbęs JAV diplomatinėje tarnyboje tema "Rezistento žvilgsnis iš Pietų į Šiaurę". Gilus ir įspūdingas kalbėtojas gan ilgame pranešime kvietė nenutolti nuo rezistencijos tikslų, nežiūrint, kokiame krašte bebūtumėm, tęsti kovą už Lietuvos laisvę. Jis konkrečiais pa-

vyzdžiais nurodė, kaip Venezuela ir kiti Pietų Amerikos kraštai su mažomis lietuviškomis kolonijomis kelia Lietuvos bylą, garsina jos vardą ir ieško draugų įtakinguose tų kraštų sluoksniuose bei paskiruose asmenyse.

Šeštadienio rytą stovyklautojai dalyvavo šv. Mišiose, kurias atnašavo prel. dr. P. Čeliešius ir kun. V. Kriščiūnevičius.

Po pusryčių kalbėjo dr. A. Pranckevičius, neseniai pasitraukęs iš ok. Lietuvos. Jo tema: "KGB veikla Sovietų Sąjungoje ir užsienyje". KGB savo darbui vykdyti naudoja apie penkis milijonus agentų, dirbančių Sovietijoje ir užsienyje, kur jie infiltruoja savo žmones į įstaigas, antikomunistines organizacijas, į tikinčiųjų bendruomenes, ruošdami penktąją koloną, kuri praverstų krašte revoliucijos atveju.

Ir Lino Kojelio pranešimu šeštadienio popietėje buvo užbaigtas paskaitų ciklas. Jaunasis Kojelis, kurio ir lietuviškoji veikla yra plačiai žinoma įvairiuose mūsų gyvenimo sektoriuose: Lietuvių Bendruomenėje, frontininkuose, ateitininkuose ir Jaunimo sąjungoje, jis taip pat rašo spaudoje, gabus iliustratorius - kartonistas, turi bakalaurą iš UCLA ir magistro laipsnį iš Princetono universiteto iš politinių mokslų, dirbęs JAV senatoriaus štabe, JAV krašto apsaugos ministerijoje, nuo š.m. gegužės mėn. dirba Baltuosiuose Rūmuose, kaip Viešųjų ryšių įstaigos direktorės pavaduotojas. Jis kalbėjo tema "Etninės grupės ir jų įtaka Washingtone". Kojelio pareigų grandinėje, be pagalbos įvairiuose etninių grupių reikaluose, numatyta — jis turi būti ir "akimis ir ausimis Baltiesiems Rūmams" ir perduoti instrukcijas tautų mažumoms. Pats prez. Reaganas esąs gerai informuotas apie Pabaltijo kraštus. Jis ir kiti egzekutyvo pareigūnai yra palankūs šių kraštų laisvės aspiracijoms. Pagal čia susidariusią nuomonę, lietuviai yra labai gerai organizuota grupė. Šiam tokiam teigiamam įvertinimui daug pasitarnavo Aušra Zerr ir Pabaltiečių Laisvės lyga. Bendrai, Baltieji Rūmai etnines ir rasines grupes traktuoją vienodai. To negalima pasakyti apie didžiąją amerikiečių spaudą, kuri pav. pabaltiečių reikalus laiko ne labai reikšmingais. Vyriausybė čia gali ką nors padaryti tiktai neoficialiais ir nesireklamuojančiais keliais.

Šeštadienį, 5 val. p.p. Mišias už žuvusius Lietuvių Fronto bičiulius aukojo kun. V. Kriščiūnevičius. Vytauto Volerto jautri malda, prašanti Lietuvai laisvės, ir skambios giesmės didino pamaldų religinę nuotaiką.

Koncertas

Tradiciniam poilsio ir studijų savaitės užbaigiamajam koncertui šiemet buvo pakviesti du jauni dainos menininkai: sopranas Rūta Pakštaitė (21 m.) ir baritonas Carmen Valančiūnas-De Michael (22 m.) iš Chicagos. Abu dainininkai, turėdami neabejotinus talentus ir gerai pasiruošę dainininkai, jau yra davę daug koncertų ir susilaukų muzikos kritikų gražių įvertinimų. Jiems akomponavo muz. Jonas Govėdas iš Toronto. Išpildyta Mozarto, Schuberto, Strausso, Banaičio, Charpentier, Donizetti ir Verdi kūriniai. Jų išpildomos dainos, arijos ir ypatingai duetas "Si, Vendetta" iš Rigoletto operos, už kurią jie šiemet laimėjo ir pirmą vietą LB Kultūros tarybos surengtame jaunųjų dainininkų ir instrumentalistų konkurse Clevelande, buvo pilnos sa-

lės klausytojų entuziastingai priimti ir nepagailėta jiems triukšmingų bisavimų. Be savaitės stovyklautojų (per 100) dalyvavo ir svečių iš Detroito ir apylinkėje gyvenančių lietuvių. Kūriniai buvo išpildomi originaliomis kalbomis. Koncerto pranešėja Milda Lenkauskienė sklandžiais tekstų vertimais ir elegantišku pravedimu koncertui suteikė prideramo orumo. Nors salė tokiems koncertams ir nėra dėkinga, bet išskirtinai gražių balsų jaunieji menininkai davė ilgai atmintiną koncertą.

Po koncerto dalyviai ir menininkai valgyklos salėje susirinko nuotaikingam pabendravimui ir pasilinksminimui.

Sekmadienio rytą po pusryčių nuleistos vėliavos. A. Raulinaitis atsisveikinimo žodį padėkojo CV pirmininkui, talkininkams ir visiems prisidėjusiems prie stovyklos pasisekimo. "Lietuva, Tėvyne mūsų" garsais užbaigta studijų ir poilsio savaitė, kuri savo dalyviais, programa, pramogomis nedaug kuo tesiskyrė nuo ankstyvesniųjų savaičių. Kol tokioms savaitėms bus rodomas dėmesys, jos bus ruošiamos ir ateityje.

Sekanti tokia savaitė rengiama Lietuvių pranciškonų vasarvietėje, Kennebunkporte, Maine, liepos 14-21 dienomis. Apie ją bus informuojama spaudoje ir LFB sambūriuose.

LFB centro valdybą, kuri surengė šią sėkmingą savaitę, sudarė: pirm. Balys Raugas, narys atskiriems uždaviniams Vytautas Volertas, sekr. Edmundas Binkis, ižd. Vytautas Volertas, jr., socialiniams reikalams dr. Albinas Šmulkštys ir valdybos nariai: Marija Raugienė ir Pranas Baras.

V. Rociūnas

Solistų koncerto pranešėja Milda Lenkauskienė, sol. Rūta Pakštaitė, akomp. Jonas Gavėdas ir sol. Carmen Valančiunas - de Michael. Nuotr. Jono Urbono

LF BIČIULIAI CHICAGOJE

Dalis PLD-se dalyvavusių LF bičiulių liepos 2 d. susitiko jaukiame pobūvyje Jaunimo Centro kavinėje, Chicagoje.

Susirinkusius sveikina rašytojas Česlovas Grincevičius, Chicagos sambūrio pirmininkas — pobūvio šeimininkas.

Dr. Juozas Kazickas — Brazaičio Raštų mecenatas — kalba apie bičiulius — deimantininkus. Jo dešinėje dr. A. Damušis, Aleksandra Kazickienė, jo kairėje Vytautas Vaitiekūnas.

LFB tarybos pirm. Algis Raulinaitis dalinasi PLD įspūdžiais.

Pirm. Balys Raugas perduota LFB c.v. linkėjimus

Nuotraukos M. Ambrozaitienės

SU KENČIANČIA IR KOVOJANČIA TAUTA

LFB KONFERENCIJOS IŠVADOS

JAV ir Kanados LFB konferencija, įvykusi 1983.VIII.4-5 dienomis Dainavoje, Mich., išklausiusi Juozo Girniaus temos "Kritiškas žvilgsnis į save (LFB)" ir temos koreferentų Kazio Ambrozaičio, Adolfo Damušio ir Vytauto Vaitiekūno, taip pat dalyvių pasisakymų, pavedė savo sudarytai komisijai (Ambrozaitis, Damušis, Kojelis snjr., Raugas, Raulinaitis, Rociūnas ir Vaitiekūnas) suredaguoti išvadas. Komisija suredagavo šias savo išvadas:

— Konferencija pabrėžia didelį reikalingumą institucijos, kuri rūpintųsi okupuotos Lietuvos politinės, ūkinės, kultūrinės, religinės padėties bei raidos studijavimu. Kol tokia institucija netaps visų Lietuvos vadavimui dirbančių organizacijų bendru rūpesčiu ir bendra atsakomybe, konferencija paveda LFB vadovybei imtis atatinkamos iniciatyvos.

— Konferencija sveikina iniciatyvą sutelkti ir išleisti mūsų tautos rezistencijos prieš sovietų ir vokiečių okupaciją dokumentaciją ir skatina LF bičiulius šias pastangas visokeriopai remti.

— Konferencija primena LFB vadovybei ir LFB sambūriam, kad jie laikytų savo tiesioginiu uždaviniu bendradarbiauti su veikiančiomis išeivijos institucijomis, kurių tikslas teikti pagalbą tautos rezistencijai ir tos rezistencijos aukom.

— Konferencija pabrėžia, kad LFB nėra opozicijoje nei ALT'o, nei VLIK'o institucijom. LFB yra opozicijoje vien tik šių institucijų vardu sprendimus darančiai šio meto daugumai, kuri faktiškai kenkia šių, Lietuvos vadavimui skirtų, institucijų prisitaikymui prie laiko diktuojamų reikalavimų ir tuo trukdo Lietuvos vadavimo uždavinius sėkmingai vykdyti. Konferencija linki, kad Pasaulio Lietuvių Bendruomenės VI-ojo seimo metu Chicagoje PLB valdybos ir VLIKo valdybos pasiekto susitarimo vykdymas kuo veikiau duotų teigiamių vaisių.

— Konferencija labai vertina Pasaulio Lietuvių Bendruomenės organizacijos stiprėjimą ir laimėjimus, išlaikant bei ugdant mūsų išeivijos tautinį savitumą, puoselėjant tautinę kūrybą ir palaikant gyvą Lietuvos bylą tarptautinėse institucijose ir atskirų valstybių vyriausybių ir visuomenės sluoksniuose. Konferencija gėrisi LF bičiulių įnašu, talkinant lietuvių bendruomenės organizacijai savo uždavinius vykdant ir tam vykdymui sudarant Lietuvių Fondo finansinę atramą. Konferencija prašo ir įpareigoja LF bičiulius savo talką LB organizacijai ir toliau efektyviai tęsti.

— Konferencija, konstatuodama dvejopą požiūrį į gyvenimą, oportu-.nistinį sėkmės ir idealistinį prasmės, pasirenka prasmės požiūrį, laikydama didžiai prasmingą ir 1941 metų tautos sukilimą, ir sukiliminės vyriau-

sybės pastangas Lietuvos valstybiniam suverenumui vykdyti ir partizanų karą su Sovietų Sąjunga. Konferencija ragina LFB studijų savaičių programose atgaivinti rezistencijos aukų atminimo apeigas.

— Konferencija, suprasdama, kad moraliniais pagrindais remiasi mūsų tautinė ištikimybė ir kad moralinis nykimas veda į tautinį nykimą ir konstatuodama, kad mūsų dienomis labai paplitęs amoralizmas sudaro tautinės ir moralinės erozijos grėsmę išeivijai, kreipia LF bičiulių ir visos mūsų išeivijos kuo rimčiausią dėmesį į reikalą stiprinti moralines atramas, visur ir visada atsižvelgiant į viešojo moralumo pirmumą.

— Konferencija pakartotinai pabrėžia tautinio solidarumo ir pasaulėžiūrinės tolerancijos būtinumą mūsų išeivijos pluralistinėje bendruomenėje, sykiu primindama LF bičiuliams, kad tolerancija nereiškia savigarbos atsisakymo; tolerancija be savigarbos vestų į beprincipiškumą ir savinieką. Konferencija skatina LF bičiulius drąsiai atsiliepti į fanatiškus ir tikrovės neatitinkančius išpuolius prieš LFB idėjas ir asmenis, kultūringu būdu atskleidžiant objektyvią tiesą. Nenorime kitų niekinti, bet ir neturime leistis kitų niekinami.

— Konferencija primena LF bičiuliams, kad mus tarpusavyje riša ne tik tautinis solidarumas, ne tik organizacinis susiklausymas, bet ir rezistencinis bičiuliškumas. Šiam bičiuliškumui puoselėti konferencija skatina LFB sambūrius daugiau iniciatyvos rodyti bičiulių tarpusavio bendravime.

— Konferencija reiškia padėką prezidentui Reagan'ui už Baltų Laisvės dienos paskelbimą ir už laišką Jungtinių Tautų nariams Baltijos valstybių klausimu ir džiaugiasi Amerikos Baltų Laisvės Lygos iniciatyva tuos sumanymus iškeliant ir pravedant.

— Konferencija nuoširdžiai sveikina su okupanto užmačiomis kovojančią savo tautą. Su nuostaba ir susirūpinimu konferencijos dalyviai savo ir visų Lietuvių fronto bičiulių vardu lenkia galvas prieš savo tautos rezistencinę ištvermę ir rezistencinių pastangų didvyriškumą. Lietuvių Fronto bičiuliai širdimi ir dvasia yra su sovietinę priespaudą kenčiančia ir dėl žmogaus teisių bei Lietuvos valstybinės nepriklausomybės kovojančia tauta ir darys viską, ką pajėgia, sovietinės vergijos Lietuvoje galui priartinti.

Planuokime ir dalyvaukime 1984 m. LFB
STUDIJŲ IR POILSIO SAVAITĖJE
Lietuvių Pranciškonų vasarvietėje, Kennebunkport, Maine,
liepos 14 — 21 dienomis.

LFB Centro valdyba

Pasaulio Lietuvių Bendruomenės valdyba: pirmoje eilėje iš k. į d. D. Korzonienė — reikalų vedėja, dr. T. Remeikis — vicepirm. administracijos reikalams, M. Lenkauskienė — vicepirm. kultūros reikalams, V. Kamantas — pirmininkas, B. Jasaitienė — vicepirm. švietimo ir tautinio auklėjimo reikalams, B. Nainys — "Pasaulio Lietuvio" redaktorius. Antroje eilėje iš k. į d.: St. Jokubauskas — vicepirm. finansų reikalams, M. Drunga — vicepirm. spaudai ir informacijai, G. Grušas — PLJ sąjungos pirm., R. Kudukis — vicepirm. teisiniams reikalams ir Alg. Gečys — vicepirm. visuomeniniams reikalams.

NAUJI LEIDINIAI

(atkelta iš 49 psl.)

LKB Kronikų 40-49 numeriai su įžanginiu strp. "LKB Kronikai 10 metų" iš LKB Kronikų 51 Nr., su leidėjų žodžiu, su asmenų ir vietovių rodykle, pavadinimais ir jų santrumpomis ir mecenatų sąrašu.

A. P. Bagdonas, ŽODŽIAI Į TOLĮ. Ketvirtoji eilėraščių knyga. 119 psl. Viršelis Giedrės Vaitienės. Išleido Kražiškių sambūris, 2440 W. 69th St., Chicago, IL 60629, 1983 m. Kaina 5 dol. Gaunama ir pas platintojus. Eilėraščiai suskirstyti į keturius skyrius: Dangaus lietus, Ilgesio tėvynė,

Melancholijos ir Žemaitiška kertelį. Be keturių autoriaus eilėraščių knygų, yra išleista Medviegale pasaka ir Gyvenims najukas — žemaičių tarme.

Rūta Kleva Vidžiūnienė. VIENO VAKARO MELANCHOLIJA. Novelės. 221 psl. Lietuviškos knygos klubo leidinys 1983 m. Viršelis ir aplankas dail. Elenos Urbaitytės. Kaina 7 dol. Gaunama Drauge, 4545 W. 63rd Street, Chicago, IL 60629 ir pas platintojus.

Knygoje devyniolika novelių. Vienos novelės pavadinimas parinktas ir knygos vardui.

Autorė jau anksčiau yra spausdinusi novelių mūsų periodikoje, laimėjusi premijų. Novelių siužetai — dabarties gyvenimas ir netolima praeitis.

Autorė savo lakiu stiliumi pristato personažų, kuriuose skaitytojas gali matyti pats save, savo pažįstamus, kartu su jais išgyventi dažnas melancholiškas situacijas ar nuotaikingas išeivijos gyvenimo nuotrupas.

Rūta Kleva Vidžiūnienė (Mickevičiūtė, gimusi 1923 m. Kaune, studijavo lituanistiką Vilniaus universitete, dainavo Vilniaus Filharmonijos ansamblyje ir Vokietijoje Čiurlionio ansamblyje. Kalifornijoje baigė prancūzų ir vokiečių kalbų studijas bei literatūrą, o vėliau politinius mokslus ir pedagogiką. Dabar mokytojauja amerikiečių gimnazijoje, Los Angeles. Autorė taip yra ir daugelio laikraščių bei žurnalų, įskaitant ir "Į Laisvę", bendradarbė. Trejus metus redagavo "Lietuvį žurnalistą". Ši knyga yra pirmasis autorės novelių rinkinys.

Anatolijus Kairys. KELIONĖ Į VILNIŲ. "Draugo" premijuotas romanas. 1983 m. 247 psl. Viršelis ir aplankas dail. A. Sutkuvienės. Kaina 10 dol. Gaunama "Drauge", 4545 W. 63 Street, Chicago, IL 60629. Tai dvidešimt aštuntasis autoriaus - poeto, dramaturgo, romanisto kūrinys, apvainikuotas jau antrąja "Draugo" romano premija. Už savo kūrybą A. Kairys yra laimėjęs premijų ir anksčiau.

1983-84 metų LFB Los Angeles sambūrio valdybą sudaro: pirm. Edmundas Arbas, vicepirmininkai: Leonardas Valiukas, dr. Zigmas Brinkis ir Salomėja Šakienė, ižd. Birutė Varnienė.

Mielas Skaitytojau,
Pastabas apie šį "Į Laisvę" numerį prašau siųsti
iki 1984 m. kovo 15 d.

LFB Chicagos sambūriui vadovauja: pirm. Česlovas Grincevičius, vicepirm. Kostas Dočkus finansams, Regina Jautokaitė — socialiniams reikalams ir Nijolė Dumbrytė — sekretorė.

ŠEIMA LIETUVOJE IR IŠEIVIJOJE

Prof. dr. VYTAUTAS J. BIELIAUSKAS
Xavier University, Cincinnati

Įžanga

Prancūzų rašytojas Volteras, stipriai kritikavęs savo laikų bendruomenines ir socialines institucijas, priėjo išvados, kad viena iš šių institucijų yra virš kritikos, būtent šeima. Jis tvirtino, kad vedybos ir šeima esą patys geriausi žmonijos egzistencijos pagrindai, be kurių nebūtų galima gyventi. "S'elle n'existerai pas elle faudrai d'inventer" — Jei jos nebūtų, tai reikėtų sukurti.

Vakarų ir turbūt viso civilizuoto pasaulio tradicijoj vedybos, kurios reiškė šeimos kūrimo pradžią, buvo pagrįstos nepakeičiamu pasižadėjimu gyventi kartu, vienas kitą mylint, gerbiant, ginant ligi "mirtis juos atskirs". Tarpusavė meilė ir ištikimybė buvo laikoma stiprybės šaltiniu, su kurio pagalba vedusieji turėjo sugebėti išspręsti visas savo problemas ir nugalėti visas gyvenimo kliūtis. Šioje tradicijoje šeima turėjo patriarchalinę struktūrą, kurioje tėvas buvo šeimos galva ir jis buvo atsakingas už šeimos gerbūvio palaikymą. Dėlto jis privalėjo sudaryti sąlygas, kuriose žmona galėtų rūpintis vaikų auginimu ir namų židinio puoselėjimu. Šioje patriarchalinėje struktūroje motina — žmona paprastai kito darbo be namų ruošos neturėdavo; kiekvienas šeimos narys čia turėjo gana aiškią rolę, kuri buvo suderinta su kitų rolėmis, taip kad šeima funkcijonavo kaip socialinis organizmas: su galva, širdimi, na-

---

Šiame romane autorius pagrindinį veikėją, išsilavinusį, jauną Amerikos lietuvį, įsitikinusį, kad okupuotoje Lietuvoje gyventojai gali vest laimingą socialistinį gyvenimą, nukelia į Vilnių, kur jis savo asmeniška patirtimi gali lyginti tikrovę su komunizmo skelbiama propaganda.

Balys Gaidžiūnas. BERNELIŲ MIŠIOS. Eilėraščiai. Viršelis dail. Jono Račilos. Leidinio mecenatai Dalia ir dr. Jonas Maurukas. BNG and Co. 9038 Chardon Rd., Kirtland, OH 44094, leidinys. Kaina 2 dol. Gaunamas ir pas platintojus.

"Šešiasdešimt penkeriems metams suėjus nuo pirmųjų Bernelių mišių, 1918 metais švęstų tėviškės bažnyčioje" prisiminti.

Įžanginiame žodyje poetas taria: . . . "Todėl šių Bernelių mišių žodžiai tegul būna praeities išgyvenimų, dabarties stiprybės ir artimo meilės ryšiu. Čia esantiems ir ten palikusiems. Gyviems ir mirusiems. Ir visiems — vėl laukiantiems naujos laisvės aušros".

Leidiny telpa 13 gilios nostalgijos, religinės - tautinės minties ir jausmo bei tėvynės ilgesio kupinos eilės.

riais ir t.t. Tuo būdu šeima buvo stiprus nedalomas socialinis vienetas ir šis "nepadalomumas" buvo priimtas ir remiamas ir valstybės, ir bažnyčios, ir visos visuomenės.

Tokia šeimos struktūra su šiokiomis tokiomis modifikacijomis buvo bene visoje Vakarų Europoje prieš antrąjį pasaulinį karą; tokia ji buvo ir Lietuvoje. Lietuvoje, kuri buvo žemės ūkio kraštas, anksčiau minėta šeimos struktūra buvo gana tipiška. Šeimos vieneto nedalomumas ten dar buvo ypatingai pabrėžtas Katalikų Bažnyčios įtakoje, taip kad vedybos ten buvo visam gyvenimui ir ištuokos taip retos, kad kiekvienas tos rūšies įvykis tapdavo didžiausia staigmena, aprašoma "Dešimt centų" laikraščio pirmame puslapyje.

Nuo pradžios antrojo pasaulinio karo jau virš 40 metų prabėgo. Pasikeitė nuo to laiko ir Vakarų kraštai, pasikeitė ir padėtis ir laisvę praradusioje Lietuvoje. Antrasis pasaulinis karas pradėjo didžiausią istorijoje tautų migraciją, kuri ir didelę lietuvių tautos dalį išbloškė iš gimtojo krašto ir išblaškė po visą pasaulį. Lietuva gi buvo okupuota sovietų, kurie atnešė jai savo priespaudą, savo ideologiją ir savo politinę sistemą. Dar karo metu Vakarų tautos, ypatingai JAV pradėjo industrinę revoliuciją, kuri tuoj po karo davė didelį gyvenimo standarto pakėlimą, darbo ir gyvenimo sąlygų palengvinimą ir bendrai didesnių patogumų įvedimą. Tai, be abejo, atsiliepė į visą Vakarų pasaulio gyvenimą ir tai atsiliepė ir į čionykštį socialinį gyvenimą ir į šeimų gyvenimą. Į okupuotą Lietuvą sovietai "industrinę revoliuciją" atbruko perkeldami ten savo gana silpną industriją bene 20 m. vėliau. Bet jie ten tuoj pat perkėlė savo ideologiją ir savo sistemą, kuri ten visas gyvenimo sąlygas galvo kojom apvertė ir kuri taip visą šeimų gyvenimą pakeitė. Konkrečiai kalbant, galime jau be ypatingų įrodinėjimų sutikti, kad nuo to laiko, kai mes palikome Lietuvą, šeimos gyvenimas pasikeitė tiek ten, tiek visame Vakarų pasaulyje. Taip senosios tradicijos buvo pakeistos visur, ir mes visi tai pergyvenome ir pergyvename. Virš 40 metų leido jau beveik dviem kartom žmonių užaugti naujose sąlygose ir tai jau turėtų duoti užtenkamų davinių, kuriuos analizuojant turėtų būti galima palyginti lietuvių vystymąsi emigracijoje ir jų vystimąsi dabartinėje Lietuvoje. Šitai analizei pasirinkau pagrindinio tautos gyvybės vieneto, būtent, šeimos gyvenimo įvertinimą (aprašymą ir palyginimą).

I
ŠEIMA DABARTINĖJE LIETUVOJE

1. Bendra situacija krašte

Lietuva buvo Sovietų s-gos užimta 1940 m., bet po metų juos

išstūmė vokiečiai ir sovietai grįžo pilnam įsitvirtinimui 1944 m. Taigi maždaug 40 m. praėjo, kai krašte sovietų režimas yra tęsiamas be pertraukos. Gyventojų skaičius krašte padidėjęs, bet veik trečdalis jų yra kitataučiai — daugumoje rusai. Vaikai nuo vaikų darželio yra mokinami rusų kalbos. Tikrumoje visa Lietuva yra dabar dvikalbė, ne savo noru, bet prievarta. Visa ekonomija yra Sovietų sistemos ribose: plečiama industrija, visas žemės ūkis sukolektyvintas (vienkiemiai sunaikinti), pramonė ir prekyba yra valdžios ir partijos rankose. Visi žmonės privalo dirbti, kol pasiekia pensijos amžių: vyrai ir moterys dirba. Ištekėjusios moterys taip pat visos turi darbus. Vaikais rūpinasi vaikų lopšeliai ar darželiai, o, jei galima, seneliai. Religijos vaikus mokyti gali tik tėvai ar seneliai, bet tėvai, abu dirbdami, tam laiko neturi, o jei senelių nėra, tai vaikai auga be religijos. Jau galima neretai sutikti suaugusį vyrą ar moterį, kurie nėra krikštyti ir apie religiją nieko nežino. Ateizmas tuo tarpu yra privalomas mokymosi dalykas nuo pradžios mokyklos ir jis yra tęsiamas net universitete. Mokyklos veikia ir jų tinklas yra išplėstas. Į universitetą priima tik tuos, kurie išlaiko konkursinius egzaminus, t. y. gabieji gali gauti aukštąjį mokslą. Bendrai imant, butų nuomos kainos yra gana žemos, bet, deja, jų labai trūksta. Visa tauta rodo gana prislėgtą

VYTAUTAS JUOZAS BIELIAUSKAS

(g. 1920 m.), psichologas. Filosofijos daktaro laipsnį įsigijo 1943 m. Tuebingeno universitete, Vokietijoje. Dėstė Muencheno universitete 1944 - 48 m. 1949 m., atvykęs į JAV, psichologiją dėstė King's College, Wilkes-Barre, Pa., 1950 - 58 m. dėstė psichologiją College of William and Mary, Richmond, Virginia, kur 1952 m. gavo klinikinio psichologo diplomą ir buvo psichologijos departamento vedėjas. Nuo 1958 m. iki dabar profesoriauja ir yra psichologijos departamento vedėjas Xavier universitete Cincinnati, Ohio.

Dr. V. J. Bieliauskas spaudoje dalyvauja nuo 1934 m. 1944 m. įsteigė "Aidų" žurnalą, buvo jo vyr. redaktorius ir leidėjas iki 1946 m. 1948-49 m. redagavo savaitraštį "Im Ausland". Daugelio knygų, studijų ir straipsnių autorius savo specialybėj ir redaktorius.

Paskaita skaityta XXX Europos lietuviškųjų studijų savaitėje 1983 m. Augsburge, Vokietijoje.

nuotaiką. Net ten duodami oficialūs daviniai yra gana baiminantys. Taip pavyzdžiui, pagal Pasaulio Sveikatos Organizacijos (WHO) statistikas 12% visų pasaulio žmonių serga viena ar kita forma neurozės, bet Lietuvoje tik 8% visos tautos neserga neuroze (Vadinasi, 92% ja ar kita panašia liga serga) (plg. Grizickas ir kt., 1982).

2. *Vedybų ir ištuokų statistikos*

1980 m. įvairiuose miestuose 100 įregistruotų santuokų teko ištuokų sekančiais skaičiais: Vilniuje 32.4, Panevėžy — 44.0, Kaune — 39.3, Šiauliuose — 36.4, Klaipėdoje — 47.4, Kapsuke — 54,2. Visame krašte dabar (1980) buvo 10 kartų daugiau negu 1950 m. Tautiniu atžvilgiu mišrių vedybų 1980 m. buvo: Vilniuje — 34.5%, Kaune — 10.8%. Kaune ir Vilniuje ca. 20% visų vedybų vyksta tarp darbininkų ir tarnautojų, t.y. jaunavedžiai turi skirtingą akademinį išsilavinimą, daugumoje vyrai yra žemesnio išsilavinimo. Daug santuokų išyra pirmaisiais gyvavimo metais. Tuokiamasis daugumoje asmenišku pasirinkimu motyvuotu meile, simpatija, prisirišimu ar pan. jausmais (70%). Statistikos rodo, kad miestuose dažnai vyksta labai trumpos draugystės prieš susituokiant. Vilniuje ir Kaune 17.3% susituokusiųjų ligi vedybų draugavo 1 - 3 mėn. (Visos statistikos paimtos iš P. Kalnius, Nuo draugystės ligi santuokos, M. G. 1983, 4, 26-27). Pagal G. Navaitį (1983) apie 50% naujai susituokusių gyvena su kurio nors vieno tėvais, o apie 16% Vilniaus mieste išsituokiančiųjų ištuokos priežastimi duoda barnius su tėvais - uošviais. Pasitaiko vis dažniau priešvedybinių neštumų, kurie konsumuojami trumpai gyvuojančiomis vedybomis. Tai yra gana įdomus faktas, vykstąs krašte, kur kontraceptyviniai metodai yra visiems prieinami ir abortai nevaržomi. Atrodo, kad pagarba jaunai gyvybei dar nėra visai išrauta iš lietuvių širdžių.

3. *Šeimos gyvenimas*

Anksčiau minėtos statistikos rodo didžiulę krizę šeimos gyvenime dabartinėje Lietuvoje. Įdomu, kad panašios statistinės proporcijos yra ir kitose Sovietų sąjungos respublikose. Sovietų sąga šiuo aliarmuojančiu reiškiniu yra gana susirūpinusi ir įvairūs rašytojai dažnai pabrėžia, kad socialinėje - komunistinėje sistemoje šeima turinti idealiausias sąlygas darnumui, taikai ir geriems santykiams palaikyti (plg. Solovjovas, 1982). Deja, realybė kalba visai kitaip, kas ne tik nusivylimą ideologams duoda, bet taip ir visą eilę socialinių problemų sukelia. Minėjau, kad ten trūksta butų. Jei kuri pora išsiskiria juridiniai, dažnai juodviem tenka kartu tame pačiame bute gyventi net ir tada, kai juodu jau turi kitus partnerius. Yra atsitikimų, kur vyras, išsiskyręs su žmona,

parsiveda namo meilužę ir su ja kartu gyvena tame pačiame dviejų ir pusės kambarių bute, kur jo buv. žmona gyvena. Dažnai į tokias situacijas ir vaikai įjungiami. Kad šitokiose sąlygose neįvyksta daug žmogžudysčių, tenka dėkoti sistemai, kuri niekam neleidžia turėti ginklų. Bet tragedijų ir be ginklų pasitaiko. 1982 m., man būnant Vilniuje, buvo aprašytas įvykis, kur vienas paauglys sūnus, kuris gyveno tame pačiame bute, kur jo tėvas ir meilužė gyveno, atsinešė kanistrą benzino ir kai tuodu miegojo, pro apačią jų kambario durų benzinu suliejo visas grindis ir po to butą uždegė. Jo tėvas ir moteris žuvo gaisre. Jaunuolis apklausinėjamas aiškino, kad jis negalėjo savo tėvo elgesio pakelti.

Kiti žmonės, pergyvendami šeimos gyvenimo įtampas, viską internalizuoja ir tuo būdu juose išsivysto įvairios psichosomatinės ligos, kurių gydymas irgi valstybei daug kainuoja (Plg. Navaitis, 1983). Gana didelė dalis vedusiųjų, nesugyvenimui prasidėjus, pradeda gerti. Alkoholis gi yra Sovietų sąjungoje visų problemų sprendėjas — jis ir šeimos santykiuose pasireiškia ir paprastai juos likviduoja.

Be įvairių asmeninių nesusipratimų, kurie atsiliepia į tarpasmeninius santykius, yra vienas gana svarbus sistemos įvestas konfliktas, kuris prisideda prie šeimos krizės dabartinėje Lietuvoje. Dabartinės Lietuvos šeima neturi jokių patriarchalinių charakteristikų, kuo Navaitis net didžiuojasi: "Kelių kartų gausią patriarchalinę šeimą, kurios gyvenimą daugiausia tvarkė šeimos galva — vyras, keičia lygių partnerių šeima" (1983, p. 26). Deja, šis gražus teigimas neatitinka tiesos, nes dabartinė šeima tenai yra ne lygiapartnerinė, bet matriarchalinė. Dabartinė šeimos galva ten yra motina, ir ji ir vyrą ir vaikus tvarko. Šis pasikeitimas nuo tėvo į motiną prasidėjo sovietų okupacijos pradžioje ir jis dabar yra jau pilnai įsigyvenęs. Pasibaigus karui, Sovietų valdžia, tvirtindama savo priespaudą visame krašte, negalėjo visiškai atsilikti nuo kai kurių žmogaus teisių pripažinimo. Kurį laiką ten buvo bėdos su partizanais, kurie daugumoje buvo vyrai, ir dėlto vyrai buvo labai sekami, griežtai laikomi ir baudžiami. Tokio režimo moterims nebuvo taip griežtai taikoma. Dėl to jos pradėdavo kelti protestus dėl neteisingumo, tarnautojų nesąžiningumo ir t.t. Valstybės organai, nenorėdami su moterimis kovoti, pradėjo po truputį joms daryti nuolaidų, sakydami, kad jie moters teises gerbia. Pamažu tokių konfrontacijų atsirasdavo daugiau, ir moterys dažniausiai sau tam tikrų lengvatų išsikovodavo.

(Pabaiga 1984 m. balandžio mėn. numery)

KAD LIKTUME TEISIAIS LAIKE

VYTAUTAS VOLERTAS

Tikintiesiems šventieji yra tobulumo atspindžiai. Jų bendrijoje turime karališkos aplinkos brandintą ir auklėtą Gediminaitį. Tai šventasis Kazimieras, Jogailos vaikaitis. Jis mirė 1484 m. kovo 4 d. gyvenimo rytmety. Popiežių dekretais paskelbtas Lietuvos ir lietuvių jaunimo globėju. (Urbonas VIII, 1636; Pijus XII, 1948).

Kai 1930 Lietuva minėjo pusės tūkstančio metų sukaktį nuo Vytauto Didžiojo mirties, visur buvo jaučiami pasididžiavimo virpesiai, palaikomi jaunos valstybės vilčių gražiai ateičiai. Už kelių mėnesių sutiksime šv. Kazimiero sukaktį. Bet ji mus ras slegiančioje nuotaikoje: šiandien lietuvių jau nejungia valstybiniai ryšiai, esame žinomi tik okupacijoje troškinamos ir pasauly besiblaškančios tautos prasme. O tų dviejų garsenybių laikais Lietuva sudarė svarbų politinį vienetą.

Paviršutiniškai ieškant nelemties priežasčių, galima skystis, kad Vytautas ir šv. Kazimieras neįvykdė savo paskirčių. Istorija užtrynė politiko - valstybininko didybę, nes jis nesukūrė tokių vidinių ir išorinių sąlygų, kuriose galėtų išsilaikyti valstybė. Taigi Konstantinas Didysis, Napoleonas ir daugelis kitų yra kartu su Vytautu tos pačios 'high society' nariai. Šv. Kazimieras neišaugino mūsų jaunimo dvasios herojais ir 'neišglobojo' Lietuvos, nors jos engėjus pažinojo jau savo žemiškojo buvimo laikais.

Dievas sukūrė Adomą, Ievą. Ir žaltį su obuoliu. Per juos mirė Kristus, bet žmogų niekinančios savybės nežlugo. Ir šiandien krikščioniškoji meilė užvaldo vien atskirus individus, o masėse verda neapykanta. Tai gal Kristus apvylė, — net negatyviu mąstymu šv. Kazimieras yra jo artumoje.

Apvylė ir apvils žmogaus nevaldomi siautuliai — grobti, pavergti ir šiais tikslais naikinti, žudyti. Pravieniškiai, Lietuvos miškai, Sibiras, psichiatrinės ligoninės yra atsitiktiniai taškai antižmoniškumą ir antikrikščionybę savo filosofija pasirinkusio bolševizmo kely. Prieš jį išeiti atrodo beviltiška. Gąsdina

nepaprasta fizinė jėga ir analfabetinis laisvųjų naivumas, kuris ciniškomis formomis pasireiškia net mūsų tarpe. Tačiau žmogus atranda priemonių savo vertei ginti. Tarp jų yra ryžtas eiti prie nepasiekiamai atrodančių viršukalnių. Vienus šis troškimas nuvedė mėnulin kraterių pasižiūrėti, kitus — šventuman.

Pustūkstantinė sukaktis nuo mūsų šventojo mirties teskleidžia drąsą savimi pasitikėti. Jei karaliaus sūnus liko nepalauztas, nors buvo apsuptas ir draustų, ir skatintų, ir oficialių progų dvasiniai sunykti, mūsų jaunimas gali ištverti, aplinkos purve kojų neįklampinęs. Vyresniesiems pakanka jėgų užgesinti nesantaikas šeimose, išsinarplioti iš perdėto irzlumo skirtingesnėms nuomonėms, paminti visuomeninį tinginį su persilepinimu, pasprangdinti egoistinį šykštumą. Žinoma, yra sunku, kaip buvo sunku jaunam karaliaus sūnui melstis, šalimais pokylaujant broliams ir seserims.

Siekti nepasiekiamo nėra fantastinio idealizmo įgeidis, bet realaus gyvenimo stilius, kurio laikėsi šv. Kazimieras, laisvės šauklys Mohandas Gandhi, mūsų partizanai, kun. Svarinskas ir daug, daug kitų pasaulyje. Sėkmė neužtikrinama, tačiau jei šią gyvenimo formą rinktųsi dauguma tautoje, žūtis negrėstų. Tai vienintelė priemonė tautai ir individui likti teisiais laike, kuriame sutirpsta mūsų kuklūs turtai, vaškinė garbė, pataikavimas lepumui, intrigų virusai. Siektis į visas tolumų puses nevaržomiems amžiaus yra šiandien bevalstybinio lietuvio modernioji maniera.

Prasiveriant šv. Kazimiero sukaktuviniams metams, ieškome su juo besirišančių faktų. Praeity ir dabarty. Štai valstybės neturinčios tautos mieste stovi 'suvalstybinta' Vilniaus katedra, šventojo karstą globojusi beveik 500 metų. Netoli jos yra 'suvalstybinta' šv. Kazimiero bažnyčia. Didingi pastatai maldų negirdi. Abu yra paversti muziejais, antrasis net tikėjimo pašaipai, — jame išdėlioti religinės propagandos eksponatai. 'Suvalstybino' svetimuose namuose šeimininkauja svečiai.

Sukaktuviniai metai skatina kilniam jaunuoliui dėmesį:

mintys savyje ir mintys Dievo artumoje, pasinaudojant literatūra apie šventąjį, bei sekant, organizuojant paskaitas, minėjimus, pamaldas;
sąlygoms leidžiant, dalyvavimas iškilmėse Romoje, Italijoje, 1984 kovo 4;
atsilankymas Lietuvių katalikų kongrese Toronte (1984 rugsėjo 1-2), kurio metu bus pirmąkart scenon išvesta oratorija, šventojo tema sukurta;
rūpestis maldos šventovėmis okupuotoje Lietuvoje.

Praeitį, istorikams atvyniojant

matomus ir nematomus siūlus, galime apytiksliai sekti. Kokie šventieji lietuviams ir Katalikų Bažnyčiai pakils ateity, už 500 metų? Iš Lietuvos miškų, iš Sibiro, iš Kronikos lapų? Gal net iš mūsų vaikaičių ateitis jų suformuos, — galės, jei gyvenime tapsime sultimis, ne trupančia žieve.

Mūsų gyvenamoje aplinkoje, nors "melting pot" teorija jau bankrutavo, dar vis pasigirsta balsų, bandančių rūpestį pavergtųjų tautų laisvės reikalu laikyti siaura etnine problema. Ir išvadoje yra skatinama pilnai įsijungti į Jungtinių Amerikos Valstybių gyvenimą. Tokio įsijungimo svarbos neneigiant, Dainavos stovyklautojai yra įspėjami, kad tai neturėtų būti priedanga nesidomėti bendrinėmis pasaulinėmis problemomis kaip kad pavergtųjų laisvės problema.

Tuo atžvilgiu Dainavoje ugdomoji dvasia yra daug platesnė ir aiškesnė, negu kai kurios blankios aplinkos užuominos. Ta prasme ir *Lietuvos laisvės problema nėra tiktai tėvų gimtinės etninė problema. Ji yra bendrinė pasaulinė problema.* Angažavimasis jai yra asmens plataus akiračio pažymys. Apsiribojimas vien savo gerovės interesais, kad ir įsijungus į aplinkos gyvenimą, yra nedovanotinas siaurumas ir dvasinis aklumas.

Dainava labai griežtai pasipriešino boheminės dvasios įtakai. Pradžioje jos bekompromisinė kryptis tuo atžvilgiu nebuvo pilnai suprasta. Nemaloni gyvenimo realybės patirtis vėliau daugelį įtikino, kad tas nusistatymas buvo tikslus ir reikalingas.

Adolfas Damušis
("Dainava 25", 1981)

LAIMINGŲ IR KŪRYBINGŲ 1984!

ŠIO "Į LAISVĘ" NUMERIO
MECENATAS
LIETUVIŲ FRONTO BIČIULIŲ
CLEVELANDO SAMBŪRIS.

Į LAISVĘ FONDAS
LIETUVIŠKAI KULTŪRAI UGDYTI
5620 S. Claremont Ave., Chicago, Ill. 60636

FONDO LEIDINIAI:

Vytautas Mačernis POEZIJA. Redagavo K. Bradūnas. Iliustravo P. Augius. Įvadą parašė A. Nyka-Niliūnas. Išleista dr. A. Šmulkščio lėšomis. 1961.

Juozas Girnius TAUTA IR TAUTINĖ IŠTIKIMYBĖ. Veikalas, skirtas gyvosios lietuvybės problemoms išeivijoje. Dailininkas S. Ramanauskas. 1961.

Juozas Daumantas PARTIZANAI. II laida. Iliustruota P. Lapės. 1962.

N. E. Sūduvis VIENĮ VIENI. Lietuvių tautos dvidešimt penkerių metų rezistencija. Iliustracijos P. Jurkaus. 1964.

Juozas Girnius ŽMOGUS BE DIEVO. Dailininkas A. Kurauskas. Knyga, skiriama ateizmo filosofinei analizei. 1964.

LITHUANIA UNDER THE SOVIETS. Portrait of a Nation, 1940-65. Edited by V. Stanley Vardys. Frederic A. Prager, Publishers (mecenatas Į LAISVĘ FONDAS LIETUVIŠKAI KULTŪRAI UGDYTI). 1965.

Mykolas Viltis NEPARAŠYTI LAIŠKAI. Eilėraščiai, skirti tiems, kurių atminimas ir kapai išniekinti. Iliustracijos P. Jurkaus. 1966.

LIETUVIŲ LITERATŪRA SVETUR 1945-1967. Redagavo K. Bradūnas. Dailininkas V. O. Virkau. Rašo: A. Vaičiulaitis, K. Keblys, R. Šilbajoris, S. Santvaras, V. Kulbokas, J. Girnius ir Č. Grincevičius. 1968.

Vladas Ramojus KRITUSIEJI UŽ LAISVĘ, II tomas. 1969.

Juozas Brazaitis RAŠTAI I. 1980.

Juozas Brazaitis Raštai II. 1981.

Juozas Brazaitis, RAŠTAI III, 1982

Juozas Brazaitis, RAŠTAI IV, 1983.

Aloyzas Baronas MIRTI VISADA SUSPĖSI. Paskutinis rašytojo romanas iš tragiškiausio Lietuvos istorijoje laikotarpio — partizanų kovų. 1981.

Alp(LKA) 3082
1983
Nr.89(126)

Šio numerio kaina 3.00 dol.

9k 545·16